

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSI ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI BİLİM
DALI

KATILIM BANKASI ÇALIŞANLARININ TEVERRUK
UYGULAMALARINA BAKIŞI: NİTEL BİR
ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eda YÜNCÜ

İstanbul

Nisan - 2025

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM EKONOMİSİ VE FİNANSI ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI FİNANS VE KATILIM BANKACILIĞI BİLİM
DALI

KATILIM BANKASI ÇALIŞANLARININ TEVERRUK
UYGULAMALARINA BAKIŞI: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eda YÜNCÜ

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAZANCI

İstanbul

Nisan - 2025

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından İslam Ekonomisi ve Finansı Anabilim Dalı, Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAZANCI

Üye Doç. Dr. Zeyneb Hafsa ORHAN

Üye Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Afşin SANCAR

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Katılım Bankası Çalışanlarının Teverruk Uygulamalarına Bakışı: Nitel Bir Araştırma**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Eda YÜNCÜ

ÖN SÖZ

Araştırmamdaki her aşamada bana yardımcı olan değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAZANCI'ya, yüksek lisans eğitimim boyunca benden desteklerini esirgemeyen sevgili eşim Gökhan YÜNCÜ'ye, çocuklarım Yusuf Göktuğ, Nilay ve Miray'a ve aynı zamanda bu süreçte birlikte ilerlediğimiz değerli arkadaşım Funda ARAS'a teşekkürlerimi sunarım.

Eda YÜNCÜ
İstanbul-2025

ÖZET

KATILIM BANKASI ÇALIŞANLARININ TEVERRUK UYGULAMALARINA BAKIŞI: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Eda YÜNCÜ

Yüksek Lisans, İslam Ekonomisi ve Finans

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAZANCI

Nisan, 2025-110 Sayfa

İslami finans denildiğinde aklımıza ilk olarak faizsiz bir sistem gelmektedir. Bu sistem; faiz yasağı başta olmak üzere, ticareti caiz işlemlere ve yatırımlarda belirli etik ilkelere ve esaslara uymayı gerekli kılmaktadır. Faiz hassasiyeti olan bireylerin ve ticaret yapan kurumların finansal ihtiyaçları karşılanırken ekonomik faaliyetlerin adaletli olması gerekmektedir. Çünkü İslami finansın temel prensipleri bulunmaktadır. Bunlar; faiz yasağı, risk paylaşımı, garar yasağı, etik kurallara uyum, varlığa dayalı işlemler, adalet ve eşitliktir. Burada yer alan etik kavramı alkol, kumar vb. ürünlerin ticaretinin yasak olmasını da içerisine almaktadır. İslami finansın temel araç ve yöntemleri bulunmaktadır. Bu yöntemler; murabaha, icâre, mudarebe, müşareke, selem, istisna ve teverruktur. Teverruk işlemi organize ve bireysel teverruk olarak ikiye ayrılabilir.

Organize teverruk yöntemine, katılım bankası müşterisinin bankasına olan borcunu yeniden yapılandırılmak ve katılım bankalarına likidite sağlamak amacıyla kullanımına izin verilmiştir. Bu alanda kullanılan yöntemlere ve uygulanan operasyonlara katılım bankası çalışanlarının da katkısı önemlidir. Bu açıdan personellerin yaklaşımları konunun değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu konuların detaylıca incelenmesi sayesinde İslami ilke ve esaslara uygun yeni yöntemlerin de ortaya çıkması muhtemeldir. Bu tür gelişmelerin personeller tarafından bilinirliği piyasadaki yeni modellemeler için zemin hazırlayacaktır.

Bu araştırma, katılım bankası çalışanlarının teverruk uygulamaları hakkındaki bilgi düzeylerini ve algılarını incelemeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemiyle yürütülen bu çalışma, mülakat katılımcılarının teverruk işlemleri hakkında sahip

oldukları bilgi seviyelerini, uygulama süreçlerini, fıkhi görüşlerini ve potansiyel gelişmelerle ilgili bakış açılarını ortaya koymayı hedeflemiştir.

Araştırmada, bankacılık sektöründe uzun yıllar görev yapmış olan katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla veri toplanmıştır. Toplanan veriler, yedi ana tema çerçevesinde analiz edilmiştir: (1) Katılımcıların teverruk işlemleriyle ilgili genel bilgileri, (2) bankada yapılan teverruk işlemleri hakkındaki görüşler, (3) klasik teverruk hakkındaki görüşler, (4) Türkiye'de teverruk borsasının kurulmasına yönelik görüşler, (5) organize teverruk işlemleri ve fıkhi sorunları, (6) konu hakkındaki AAOIFI ve TKBB standartları hakkındaki bilgi seviyesi, (7) global bir teverruk platformu kurma fikirleri.

Araştırma sonuçları; katılımcıların çoğunun teverruk işlemleri hakkında sınırlı bilgiye sahip olduğunu, özellikle organize teverruk ve fıkhi sorunlar hakkında belirsizlikler yaşadığını ortaya koymuştur. Ayrıca, Türkiye'de kurulacak bir teverruk borsasının sektöre katkı sağlayabileceği görüşü baskın olsa da bu platformun kurulması sürecinde bazı zorlukların ortaya çıkabileceği ifade edilmiştir. Çalışma, katılım bankası çalışanlarının teverruk uygulamaları ve ilgili düzenlemeler konusunda daha fazla eğitim ve bilgilendirmeye ihtiyaç duyduğunu ve sektördeki bilgi eksikliklerinin giderilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, teverruk uygulamalarına dair fıkhi değerlendirmelerin önemi de bir diğer önemli bulgu olarak öne çıkmaktadır. Bu araştırma, teverruk uygulamalarıyla ilgili bilgi eksikliklerini giderme ve katılım bankacılığı alanında daha etkili uygulamalar geliştirme noktasında önemli bir temel sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslami Finans, Katılım Bankacılığı, Teverruk Yöntemi

ABSTRACT

PARTICIPATION BANK EMPLOYEES' PERSPECTIVE ON TAWARRUQ PRACTICES: A QUALITATIVE RESEARCH

Eda YÜNCÜ

Master, Islamic Economics and Finance

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Fatih KAZANCI

April 2025-110 pages

When Islamic finance is mentioned, the first concept that comes to mind is the interest-free financial system. This system, primarily based on the prohibition of interest, requires adherence to certain ethical rules, principles, and guidelines in commercial transactions and investments. While meeting the financial needs of individuals and institutions with sensitivity to interest, the economic activities should remain just and fair. This is because Islamic finance is based on fundamental principles, including the prohibition of interest, risk-sharing, the prohibition of excessive uncertainty (gharar), adherence to ethical rules, asset-backed transactions, justice, and equality. The ethical aspect also includes prohibitions on products and practices like alcohol and gambling. Islamic finance employs various fundamental tools and methods, such as murabaha, ijarah, mudarabah, musharakah, salam, istisna, and tawarruq. Tawarruq transactions can be categorized into organized and individual tawarruq.

In the organized tawarruq structure, participation bank customers are allowed to use the transaction for restructuring their debts to the bank and providing liquidity to the participation banks. The involvement of participation bank employees in the methods used and the operations conducted in this area is significant. In this regard, employees' perspectives will contribute to evaluating the issue more comprehensively. The awareness of these developments among employees will help pave the way for new models in the market.

This research aims to examine participation bank employees' knowledge levels and perceptions regarding tawarruq practices. Conducted as a qualitative study, this research aims to explore participants' knowledge of tawarruq transactions, their understanding of the process, their fiqh (Islamic jurisprudence) perspectives, and their views on potential developments.

Data for the research were collected through in-depth interviews with participants who have worked in the banking sector for many years. The collected data were analyzed under seven main themes: (1) Participants' general knowledge of tawarruq transactions, (2) Tawarruq transactions conducted in the bank, (3) Classical tawarruq practices, (4) Perceptions on the establishment of a tawarruq exchange in Turkey, (5) Organized tawarruq and fiqh issues, (6) Knowledge of AAOIFI and TKBB standards, (7) Ideas for creating a global tawarruq platform.

The research findings reveal that most participants have limited knowledge of tawarruq transactions, particularly regarding organized tawarruq and fiqh issues, with uncertainties noted. Furthermore, although the majority of participants believed that a tawarruq exchange in Turkey could be beneficial for the sector, they also highlighted potential challenges in the process of establishing such a platform. The study emphasizes the need for more training and awareness regarding tawarruq practices and related regulations among participation bank employees, as there are significant gaps in knowledge in the sector. Additionally, the importance of fiqh evaluations regarding tawarruq practices emerged as another key finding. This research provides a foundational step toward addressing knowledge gaps in tawarruq practices and contributes to the development of more effective practices in participation banking.

Keywords: Islamic Finance, Participation Banking, Tawarruq Method

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
Problem	3
Araştırma Konusu, Önemi ve Amacı	3
Araştırmanın Kaynakları ve Takip Edilen Metot.....	4
Literatür Araştırması	5
BİRİNCİ BÖLÜM	9
1. İslami Finans	9
1.1. Katılım Bankacılığı	10
1.2. Katılım Bankacılığına İhtiyaç	11
1.3. Faizsiz Ekonomi Modeli	13
1.4. Faiz İçermeyen Finansman Ürünleri.....	14
İKİNCİ BÖLÜM	21
2. Teverruk	21
2.1. Teverruk’a Neden İhtiyaç Duyuluyor?	23

2.2. Tarihsel Gelişim	23
2.3. Bey'ul-ine.....	24
2.4. Teverruk Türleri	25
2.4.1. Klasik (Bireysel) Teverruk.....	25
2.4.2. Organize Teverruk	27
2.4.3. Borcun Yeniden Yapılandırılması.....	29
2.4.4. Mevduat Sağlamaya Yönelik Teverruk (Ters Teverruk).....	31
2.5. Teverruk Yönteminin Hedefleri	31
2.6. Teverruk Standartları	32
2.6.1. AAOIFI Standartı.....	32
2.6.2. TKBB Standartı.....	33
2.6.3. AAOIFI ve TKBB Standartlarının Benzerlikleri ve Farklılıkları	34
2.7. Emtia Borsalarına Olan İhtiyaç	37
2.7.1. Ülke Emtia Borsaları.....	38
2.7.2. Türkiye Ürün İhtisas Borsası-TÜRİB	41
2.7.3. Elektronik Ürün Senedi (ELÜS)	48
2.8. Teverruk Yapılan Emtia Borsaları	49
2.8.1. LME – Londra Metal Borsası	49
2.8.2. Malezya Borsası (Bursa Suq Al-Sıla)	50
2.8.3. Endonezya Borsası	51
2.9. Katılım Bankacılığı Teverruk İşlemlerinin Mevcut Standartlara Uyumu	52
2.10. Organize Teverruktan Klasik Teverruka Dönüşüm İçin Gereklikler	54
2.11. Emtia Borsalarında Klasik Teverruk Yapılabilmesi İçin Gereklikler.....	55
2.12. Fıkhi Uyumlu Klasik Teverruk	57
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	62

3. Yöntem.....	62
3.1.Verilerin Analizi.....	63
3.2.Bulgular.....	64
3.2.1. Belirlenen Temalar ve Kategoriler.....	64
3.2.2 “Genel Bilgiler” Temasına Yönelik Bulgular.....	66
3.2.3. “Bankada Yapılan Teverruk İşlemleri” Temasına Yönelik Bulgular.....	68
3.2.4. “AAOIFI ve TKBB Standartları” Temasına Yönelik Bulgular.....	75
3.2.5. “Klasik Teverruk” Temasına Yönelik Bulgular.....	76
3.2.6. “Organize Teverruk ve Fıkhi Sorunlar” Temasına Yönelik Bulgular.....	79
3.2.7. “Ortak Klasik Teverruk Platformu” Temasına Yönelik Bulgular.....	80
3.2.8. “Türkiye’de Teverruk Borsasının Kurulmasına Yönelik Algılar” Temasına Yönelik Bulgular.....	82
3.2.9. Kelime Frekanslarına Yönelik Bulgular.....	84
3.3. Analiz.....	85
SONUÇ.....	88
KAYNAKÇA.....	91
ÖZGEÇMİŞ.....	96
MÜLAKAT SORULARI.....	97

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1.Faizsiz Finansman Yöntemleri.....	15
Tablo 2.1.AAOIFI ve TKBB Teverruk Standartlarının Karşılaştırılması.....	34
Tablo 2.2.Dünya Emtia Borsaları	39
Tablo 2.3.Türrib Ortaklık Yapısı.....	44
Tablo 2.4.Dünyadaki Merkezi Danışma Kurulu Uygulamaları.....	52
Tablo 3.1.Belirlenen Tema ve Kategoriler	66
Tablo 3.2. “Genel Bilgiler” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu.....	67
Tablo 3.3. “Bankada Yapılan Teverruk İşlemleri” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu	69
Tablo 3.4: “AAOIFI ve TKBB Standartları” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu	73
Tablo 3.5. “Klasik Teverruk” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu.....	76
Tablo 3.6. “Organize Teverruk ve Fıkhi Sorunlar” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu.....	80
Tablo 3.7. “Ortak Klasik Teverruk Platformu” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu.....	81
Tablo 3.8. “Türkiye'de Teverruk Borsasının Kurulmasına Yönelik Algılar” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu	83
Tablo 3.9. Kelime Frekans Tablosu	84

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1:Faizsiz Ekonominin Sosyal Sistemdeki Yeri.....	13
Şekil 2.1: Bireysel Teverruk Süreci	26
Şekil 2.2: Organize Teverruk Süreci.....	28
Şekil 2.3: Bankalararası Likidite Yönetiminde Organize Teverruk Süreci	30
Şekil 2.4: TÜRİB Organizasyon Şeması.....	43
Şekil 3.1: Belirlenen Temalara Yönelik Diyagram	67
Şekil 3.2:“Genel Bilgiler” Temasına Yönelik Diyagram	68
Şekil 3.3:“Bankada Yapılan Teverruk İşlemleri” Temasının Kategorilerine Yönelik Diyagram	72
Şekil 3.4:“Bankada Yapılan Teverruk İşlemleri” Temasının Kodlarına Yönelik Diyagram.....	73
Şekil 3.5:“AAOIFI ve TKBB Standartları” Temasında Keşfedilen Kodlara Yönelik Diyagram.....	76
Şekil 3.6:“Klasik Teverruk” Teması Kodlarına Yönelik Diyagram	79
Şekil 3.7:“Organize Teverruk ve Fıkhi Sorunlar” Temasına Yönelik Diyagram	80
Şekil 3.8:“Ortak Klasik Teverruk Platformu” Teması Kodlarına Yönelik Diyagram	82
Şekil 3.9:“Türkiye'de Teverruk Borsasının Kurulmasına Yönelik Algılar” Temasına Yönelik Diyagram.....	84

KISALTMALAR

AAOIFI: İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu

ASEAN: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği

DEİK: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu

ELÜS: Elektronik Ürün Senedi

ETBS: Borsada Ticaret Edilen Tahviller ve Sukuk

FAO: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı

FFDK: Faizsiz Finans Danışma Kurulu

GYO: Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları

İB: İhracatçılar Birliği

IFSB: İslami Finans Hizmetleri Kurulu

ISO: Uluslararası Standartlar Organizasyonu

İVK: İktisadi Kalkınma Vakfı

LME: Londra Metal Borsası

MKK: Merkezi Kayıt Kuruluşu

TİSK: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu

TKBB: Türkiye Katılım Bankaları Birliği

TMO: Tarım Mahsulleri Ofisi

TÜRİB: Türkiye Ürün İhtisas Borsası

TÜRK TRADE: Türk Dış Ticaret Derneği Yabancı Sermaye Koordinasyon Derneği

TÜSİAD: Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği

TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TZOB: Türkiye Ziraat Odaları Birliği

GİRİŞ

Dünya düzeninin şekillenmesiyle ortaya çıkan finansal ekosistem, sistemdeki tüm girdilerin ve çıktılarının birbirine bağlı şekilde işlemesiyle finansal gücün en verimli şekilde açığa çıkmasını sağlamıştır. Bu finansal güç toplumlar arası savaflara ve ülkelerin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu nedenle aşırı finansal güç girdisi, toplumlar arasında eşitsizliklere yol açmış ve farklı bakış açılarını doğurmuştur. Son yüzyılın ekonomik dinamiklerinin en belirgin sonucu ise faiz olmuştur. Ancak İslam ilkelerine bakıldığında ise en temel ilke faizsizliktir. Faizsiz finansal sisteme hizmet eden kurumlar kurulması ve bu sisteme uygun ürün ve işlemlerin yapılması için çalışmalar yapılmış ve halen de yapılmaktadır.

Günümüz ekonomisine bakıldığında, faizsiz finansal araçlar faizsiz fon arz ve talep edenler arasında rol almaktadır. Çünkü faizsiz finans sistemi içerisinde güvenlik, erişilebilirlik, getiri, korunma ve aktarım gibi temel unsurların oluşturulması gerekmektedir. İşte tam bu noktada katılım bankaları bu görevi üstlenmek amacıyla kurulmuştur. Piyasanın ve faiz hassasiyeti olan kesimin gerekli ilke ve esaslara uygun ürünlere ulaşmasını sağlamak, bu ürünleri kullanırken faizden ve garardan uzak olmasının kontrolünün, denetiminin yapılmasını ve en önemlisi de bu ürünlere erişebilmek üzere gerekli alt yapısal gelişmeleri sağlamakla yükümlü olmasıdır.

İslam dini faizi kesin olarak yasaklamıştır ve yapılan ticaret içerisinde yer verilmemiştir. Bu nedenle de faizin olmadığı bir sistem inşa edilmiştir. Bu sistem içerisinde hassasiyete sahip insanlar tarafından İslam dininin öngördüğü helâl yollar izlenerek, finansman ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. İslami finansın gelişim sürecinde farklı yöntemlerin tercih edilmesi, sistemin dinamiklerini anlamak açısından önemli bir konudur. Katılım bankacılığında kullanılan teverruk yöntemi, özellikle likidite yönetimi ve müşteri borçlarının yeniden yapılandırılabilmesi için kullanılan, dikkat çeken bir yöntemdir. Organize teverruk işlemleri katılım bankalarında bazı işlemlere yönelik kullanılabilirken, fihhi açıdan daha uygun olan klasik (bireysel) teverruk işlemlerinde ise daha fazla araştırma ve geliştirme ihtiyacı söz konusudur.

Emtia borsalarında fihhi uyumluluk çerçevesinde organize teverruk işlemlerinin gerçekleştirilmesi, bu alandaki yenilikçi yaklaşımların incelenmesini gerektirir. Bu bağlamda, katılım bankalarının finansal yönetimdeki rolleri ve yeni finans teorilerinin

geliştirilmesi büyük önem taşır. Fiziki alım-satım işlemlerinin gerçek işlem koşullarıyla ne ölçüde uyumlu olduğu, katılım bankalarında çalışan personelin bu süreçteki görüşleri, uygulamaların etkinliği açısından değerlendirilebilir. Değişen makro ekonomik sistem içerisinde bireysel finansman ihtiyaçlarının karşılanması İslami finansın ilke ve esaslarına uyarak emtia ve tarım ürünleri yardımıyla yeni bir modelle yapılabilir. Bu çalışmada katılım bankası çalışanlarının yeni alternatif modelleri ne ölçüde takip ettikleri ve konuya ilişkin bilgi seviyeleri ölçülmek istenmiştir. Bu ölçümleme içerisinde katılım bankası çalışanları arasında Türkiye Ürün İhtisas Borsası'nın tanınırlığı, çalışanların bu borsa ile ortak bir paydaş olarak çalışıp çalışılmayacağı üzerine yorumları ve standartlar açısından uyumluluk üzerine ne kadar bilgi sahibi oldukları belirlenmeye çalışılacaktır.

Teverruk yöntemi katılım bankalarının likidite yönetimi ve borçların yeniden yapılandırılmasında tercih edilen bir yöntemdir. Bu yöntemin kullanılmasında tartışmalar bulunsa da yeni ürünlerin faizsiz sisteme girdi oluşturması ve katma değer olarak çıktı vermesi önem arz etmektedir. Katılım bankacılığı açısından bakıldığında, İslami finans sistemi içerisinde bankalar müşterilerine alternatif sunmayı amaçlar. Çünkü müşterilere likidite sağlamak için başvurulacak temel bir yöntem olan teverruk yönteminin genel ilke ve esaslara uygunluğunu iyi bir şekilde analiz etmek gerekir. Ayrıca teverruk işlemlerini yapacak katılım bankası çalışanlarının hem bu ürün nezdinde bilgisi olmalı hem de müşterilere doğru bir şekilde iletilmesi için süreç içerisindeki tüm aşamalara hâkim olmaları bir gerekliliktir. Çünkü çalışanın algısı ve işleme yönelik yaşanabilecek süreçleri de doğru analiz etmesi gerekir. Bankalar sundukları hizmetlerin şeffaflığı ve dini uygunluğu sayesinde müşteri güvenini artırma veya azaltma potansiyeline sahiptir. Bu konunun incelenmesi, sadece teorik bir tartışma yaratmaktan öte, sektörel gelişim ve müşteri deneyimi açısından doğrudan etki yaratabilecek sonuçlar sunmaktadır. Ayrıca nitel bir bakış açısıyla konunun ele alınması, İslami finans literatürüne yeni bir perspektif kazandıracaktır.

Bu araştırma üç bölümden oluşmakta olup, birinci bölüm içerisinde İslami finans açıklanmaya çalışılmış ve katılım bankacılığına olan ihtiyaç irdelenmiştir. Bu minvalde faizsiz finans sistemine değinilerek, katılım bankacılığının ortaya çıkış nedenleri ve yeri anlatılmaya çalışılmıştır. Bölüm içerisinde ayrıca katılım bankacılığında tercih edilen finansal yöntemler hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde teverrukun ne olduğu ve teverruka neden ihtiyaç duyulduğuna dair yapılan

araştırmalar çerçevesinde bu soruların cevapları aranmıştır. Teverrukun tarihsel gelişimi ve bey'ul-ine ile benzer ve farklı yönlerine dair bilgiler paylaşılmıştır. Bölüm içerisinde teverruk çeşitleri ve uygulama adımlarından bahsedilmiştir. Ayrıca bu bölümde İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions-AAOIFI), Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) uygulamalarındaki güncel standartlar ile emtia borsaları hakkında da bilgi verilmiştir. Yine bu bölüm içerisinde detaylıca Türkiye Ürün İhtisas Borsası (TÜRİB) ve Elektronik Ürün Senetlerinin nasıl kullanıldığı hakkında bilgi verilmiştir. Tez çalışmasının son bölümünde, mülakat yöntemi ile elde edilen bulgular neticesinde çalışmaya zemin oluşturan hipotezlere ilişkin değerlendirmeler ve öneriler sunulmuştur.

Problem

Katılım bankası çalışanlarının teverruk işlemleri hakkındaki yeterli olacak düzeyde bilgi sahibi olmamaları veya bu işlemleri yaparken yaşadıkları zorluklar hizmet kalitesi üzerinde olumsuz etkileri olan bir husustur. Bu bağlamda sunulan ürün için yeterli ve teknik bilgi gereklidir. Ayrıca çalışanların bu işlemlere yönelik algıları da sürece yaklaşımlarını etkilemektedir. Bu aşamada verilecek teorik ve pratik bilgiler ile süreci desteklemek, konuya ait olan olumsuz algıları da ortadan kaldıracaktır. Önemli bir problem de katılım bankalarında teverruk için bulunan mevcut sınırlamalardan dolayı daha etkin ve İslami ilke ve esaslara uygun yeni finansal araçlara duyulan ihtiyacıdır. Yapılacak çalışmalarla katılım bankalarının rekabet gücünün artması, müşteri taleplerinin daha etkin bir şekilde karşılanması ve yenilikçi çözümler getirmesi sağlanabilecektir.

Araştırma Konusu, Önemi ve Amacı

Tarihten günümüze kadar toplumsal ihtiyaçlara uygun olarak çeşitli finansman yöntemleri geliştirilmiştir. İslamiyet'in yayılmasıyla birlikte, ekonomik yaşam yeni bir boyut kazanmış ve kullanılan finansal yöntemler yeniden gözden geçirilmiştir. Aynı zamanda, teknolojik gelişmelerin ekonomik faaliyetlere entegre edilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. İslam dininde ekonomik faaliyetlerin ilahi kurallara uygun olarak gerçekteştirilmesi dini bir gereklilik olarak görölmektedir. Bu durum, finansal ihtiyaçlarını karşılamak isteyen Müslüman bireyleri her zaman meşru ve helâl yöntemlerin arayışına yönlendirmiştir.

Günümüzde bireyler finansman ihtiyaçlarının karşılanması için ya faizli (konvansiyonel) ya da faizsiz bankacılık sistemlerine başvurulmaktadır. Konvansiyonel bankacılıkta finansman sağlama faizli borç verme esasına dayanırken, faizsiz bankacılıkta ise finansman İslami finans ilkelerine uygun çeşitli akitler ve yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Teverruk yöntemi bir finansman aracı olarak dikkat çekmektedir. Günümüzde teverruk işlemleri ya katılım bankasının likidite yönetiminde ya da tahsil edilemeyen kredilerin yeniden yapılandırmasında kullanılmaktadır. Teverruk işlem sürecinde platin, paladyum, palmiye yağı vb. maden veya emtialar kullanılarak yapılan alım satım işlemlerinde mülkiyet devrinin net olmaması, alım ve satım yapılan tarafların yeterince ayırt edilememiş olması, alım satım fiyatlarının aynı olması, aynı emtianın farklı bankalarca eşzamanlı alınıp satılabilme ihtimali vb. sorunlar nedeniyle tüm süreçlerin fıkhi açıdan değerlendirilmesine ihtiyaç vardır. Bu açıdan bakıldığında, konu özelinde yer alan bilgilerin daha sübjektif hale getirilmesi ve belirsizliklerin minimum sınırlara indirgenmesi bir gerekliliktir. Bu durum konunun bu minvalde değerlendirilmesi ve analiz edilmesi için önem teşkil etmektedir. Bununla birlikte hem teverruk işlemi hem de bu işleme konu olabilecek dayanak varlıklarının artması ve ELÜS üzerinden hareketle Türkiye Ürün İhtisas Borsası (TÜRİB) nezdinde teverruk işlemlerinin yapılması önem taşımaktadır.

Tez çalışmasında katılım bankalarında teverruk işleyişinin mahiyetinden bahsedilerek, dünyadaki farklı emtia borsalarında bu işlemlerin nasıl gerçekleştirildiği ve kullanılan ürünleri içermektedir. Tezin odağında, Türkiye ve dünyadaki emtia borsalarından öne çıkanlara değinilerek, bu süreç içerisinde tarımsal ürünler ile oluşan ELÜS'ler kullanılarak dayanak varlık statüsünde kullanılması imkânı değerlendirilecektir. Ayrıca bu araştırma, özellikle katılım bankacılığına özgü uygulamalardan biri olan teverruk konusunda çalışanların algıları ve deneyimleri derinlemesine anlayarak, katılım bankalarına ve ilgili paydaşlarına bu konuda yol göstermeyi hedeflemektedir.

Araştırmanın Kaynakları ve Takip Edilen Metot

Tez çalışması içerisinde teverruk yöntemi hakkında öncelikle detaylı bir literatür araştırılması yapılmıştır. Yapılan araştırmada konuyla ilgili olan güncel tez ve makalelere ulaşılmıştır. Çalışanların düşünce ve deneyimlerini anlamak ve yorumlayabilmek için nitel yöntemlerden mülakat (görüşme) tekniği tercih edilmiştir. Bu tekniğin seçilmesindeki temel amaç, katılım bankasında teverruk operasyonlarını

gerçekleştiren çalışanların konuya nasıl baktıklarını anlamak, süreçlere hakimiyetlerini belirlemek, teverruka olan fıkhi bakış açılarını irdelemek ve teverruk işlemlerinin gelişimi üzerine fikirlerini almaktır. Çalışma içerisinde 5 farklı katılım bankasında çalışan tecrübe sahibi 20 kişi ile sözlü ve yazılı olarak görüşme sağlanmıştır. Çalışmaya katılan bu örneklem içerisindeki kişiler lisans ve/veya yüksek lisans mezunu olup, ortalama 12 yıllık katılım bankacılığı geçmişine sahiptir.

Literatür Araştırması

Konuyla ilgili olarak yapılan literatür taramasından öne çıkan bazı çalışmalara yer verilmiştir. Detaylı olarak kaynakça kısmında yapılan araştırmaya veri sağlayacak araştırmalara yer verilmiştir.

“İslami bankacılık ve finans”, İslami ve ahlaki ilkeler sisteminde kabul görmüş olarak gerçekleştirilen finans ve bankacılık anlamına gelmektedir. Konvansiyonel idare ve risk yönetimi kurallarına ek olarak İslam dininin getirdiği çeşitli esaslara uygun olarak çalışmaktadır. 1980’li yıllarda “faizsiz bankacılık”, konvansiyonel faiz temelli bankacılık sistemine alternatif bir sistem olarak ifade edilmekteydi. Günümüzde ise bu kavram faizden uzak durularak yapılan işlemleri ifade etmektedir. İslami finans ve bankacılık genel bir ifadeyle, sadece faiz temelli işlemlerden kaçınılan bir sistem anlamında değildir. Aynı zamanda, garardan (aşırı belirsizlik) ve diğer etik olmayan uygulamalardan uzak durulan ve İslam ekonomisinin amaçlarına ve hedeflerine başarılı bir şekilde ulaşılmasını sağlayan bir sistemdir (Ayub, 2017).

Ülkemizde ise bankacılık sistemi konvansiyonel, yatırım ve kalkınma bankaları ile bu sistem devam ederken, dünya ülkeleri üzerinde de İslami ilkeler zemininde kurulan bankalar faaliyetlerine başlamıştır. “İslami bankacılık” sistemi Türkiye’de “Katılım Bankacılığı” ünvanı ile anılmaktadır. Katılım bankaları kuruldukları ilk zamanlarda “Özel Finans Kurumu” olarak adlandırılmaktaydı. Banka olduklarının daha net anlaşılması amacıyla bu zaruriyeti karşılamak adına ünvanları “Katılım Bankası” olarak değiştirilmiştir. Katılım bankası ifadesi ile kurumların fon toplama, fon kullandırma çalışmaları ve kâr/zarara katılım esası üzerinden olan çalışmaları daha net olarak ortaya koymuştur.

Dünya üzerinde özellikle İslam ülkelerinde faizsiz finansal sistem önem kazanmaktadır. Katılım bankacılığı ticaret ve üretimi finanse ederek, bu faaliyetler

sonuncunda elde ettiği kârı ve zararı müşterileri ile paylaşan bir sistemdir (Tanaydı, 2016)

Faiz yasağının temeli İslam'ın hayata, ekonomiye, beşerî ilişkilere bakış açısı ve hedeflenen toplumun nitelikleri beşeriyatın içindedir. Bu modelde; insan tipi, insanın görevi, insanın madde-mana arasındaki dengesi ile ekonomik sistem içerisindeki rekabet koşulları, haram-helâl bilinci, mülkiyet hakkı, piyasa mekanizması, adalet ve yardımlaşma konularına açıklık getirmek üzeri oluşturulmuştur (Tunç, 2010).

Günümüzde teverruk, ekonomik piyasaların gelişmesi ve finansal kurumların artan faaliyetleri ve çeşitlenen ihtiyaçları çerçevesinde hem hacimsel olarak olağanüstü bir artış göstermiş hem de format değiştirerek organize teverruk şeklini almıştır (Koyuncu, 2022). Teverruk Arapça kökenli bir kelime olup, “gümüş para, basılmış para, para, hayr, mal” anlamalarına gelmektedir. Teverruk kelimesi hazine işlemlerinde “emtia murabahası” (commodity murabaha) olarak da adlandırılmaktadır (Çemberlitaş, 2019).

Borsa tarihi; tarım ürünlerinin, değerli madenlerin, sanayi metallerinin alınıp satılmaya başlaması ile gelişim göstermiştir. Emtia adı verilen bu ticari malların alınıp satılması için pazar ve panayırlar oluşturulmuştur. Bu pazar ve panayırlar borsacılığın başlangıcı olarak kabul edilir. Borsa; sayı, ölçü veya ağırlıklarına göre belirlenebilen malların, devletin kurduğu ve denetlediği özel hukuk kuralları içinde tarafların karşı karşıya gelip alım-satım yaptıkları kurum olarak devamlılığı bulunan ticarete mahsus bir pazar yeri olarak tanımlanmıştır (Göksoy, 2015).

Günümüz finansman yöntemleri içerisinde murabaha, leasing, selem gibi finansman yöntemleri bulunmaktadır. Bu tür yöntemler insanların finansman ihtiyaçlarını bazı alanlarda karşılariken, doğrudan nakit ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple, bankalar doğrudan finansman sağlamak adına bir takım yeni yöntemlere başvurmuşlardır. Bu yöntemlerden biri de teverruk işlemidir. Teverruk işlemi, bankalarda 2000'li yılların başında kullanılmaya başlanmış ve insanların nakit ihtiyaçlarını doğrudan karşılamada kullanılan finansman yöntemleri arasında yer almıştır. Ancak bankaların organize bir şekilde teverruk işlemlerini uygulamaya başlaması, beraberinde birçok tartışmayı da gündeme getirmiştir. Özellikle teverruk işlemlerinin faizsiz finans işlemleri kapsamında kullanılması bu tartışmaların büyümesine sebep olmuştur (Çetmi, 2018). Türkiye'de katılım bankaları tarafından

teverruk uygulamalarına genel olarak iki amaç için başvurulmaktadır. Bu amaçlar; bankaların tahsil kabiliyeti azalan veya kaybolan alacaklarının yapılandırılması ve bankaların likiditeleri dengelemek için bankalar arasında nakit alışverişinde bulunmaktır (Kazancı, 2018).

Teverruk işlemi bazı eleştirileri beraberinde getirirse de Dünya’da ve Türkiye’de yaygın olarak kullanılmaktadır. Organize teverruk ilk olarak Saudi British Bank tarafından 2000 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Organize teverruk; Körfez İşbirliği Ülkeleri (Gulf Cooperation Council-GCC) olarak tanımlanan Orta Doğu ülkeleri başta olmak üzere, Asya, Afrika, Avrupa ve hatta Amerika’da uygulanmaktadır. Dünya üzerinde organize teverruk işlemlerinin yapılabildiği yerel ve küresel borsaların bulunduğu bilinmektedir. Bu borsalar; İngiltere, Malezya ve Suudi Arabistan’dadır. İngiltere’deki Londra Metal Borsası (London Metal Exchange-LME) metal, Malezya’daki “Bursa Suq Al-Sila” adlı borsa ham palmiye yağı, Suudi Arabistan’da yerel borsalar nezdinde ise tahıl ürünleri, araba ve hisse senetleri üzerine teverruk işlemleri yapılmaktadır. Yurt dışındaki İslami bankalar bu yöntemi; bireysel ve kurumsal finansman sağlama, borçları yeniden yapılandırma ve bankalar arasındaki likidite yönetimini sağlamak amacıyla kullanmaktadırlar (Sancar, 2019).

Ticaret borsalarının paydaşlarına hizmet sunacağı ticaret platformlarının kapsamı ve yapısı ile ilgili piyasa veya pazar gerçeklerinin birbiri ile örtüşmesi gerekmektedir. Bu bakımdan borsaların elektronik ticaret platformları üzerinden ilgili pazar veya piyasaya ilişkin farklı işlem yöntemleri kullanılarak aynı anda veya farklı zamanlarda işlem katılımcılarının da görüşleri alınmak suretiyle seanslar düzenlenebilir. Ayrıca özgün tarzda bir işlem altyapısı ve pazara sahip bir ticaret borsasının sahip olduğu bir platformun, farklı yapıda bir borsa tarafından kullanılmasının ilgili piyasa işlemlerinde aksamalara, suistimallere, etik ve ahlaki olmayan birtakım durumlara yol açabileceği ve diğer borsalar gibi başarılı bir sonuçla karşılaşamayacağı göz ardı edilmemelidir. Ticaret borsalarında gerçekleşen işlemlerin ve takas işlemlerinin doğru ve eksiksiz yapılması paydaşlarca ticaret borsalarına duyulan güveni pekiştirecek ve doğru bir referans fiyatı oluşumuna katkı sağlayacaktır (Kılıçarslan, 2021).

Elektronik Ürün Senedi (ELÜS), geleneksel kâğıt formatındaki ürün senetlerinin yerini almak üzere dijital ortamda oluşturulan ve saklanan bir finansal araçtır. Bu senetler, bir varlığın (genellikle bir mal veya hizmetin) sahipliğini veya haklarını temsil eder. Elektronik ürün senetleri, genellikle bir blockchain veya diğer güvenli

dijital kayıt sistemleri üzerinde oluşturulur ve saklanır. Elektronik ürün senetlerinin temsil ettiği ürünler lisanslı depolar tarafından muhafaza edilmektedir. Lisanslı depolarda ürünlerin saklanması için gerekli prosedürler mevcuttur. Ürünlerin cinslerinin ve kalitelerinin belirlenmesi için yetkili sınıflandırıcılar tarafından analiz ve laboratuvar testlerinin yapılması ve denetimin lisanslı depolar tarafından sürekli olarak yapılması gerekmektedir. Bu depolarda yer alan ürünlere cinsleri, miktarları ve kaliteleri temsil eden elektronik bir kod verilmektedir. Bu kod 12 haneden oluşan ISIN kodu olarak adlandırılır (Kazancı, 2022).

BİRİNCİ BÖLÜM

Çalışmamızın birinci bölümünde İslami finansın anlamı ve bu sisteme olan ihtiyaç doğrultusunda bilgi verilmeye çalışılmıştır. Literatürde İslami finans veya faizsiz finans olarak yer almaktadır. İslami finans; ticarete ve finansal hayatta dinin emir ve yasaklarına uygun olarak ortaya çıkan usul ve esasları içeren bir sistemdir. İslami finansın uygulanmasında en büyük ortak katılım bankalarıdır. Katılım bankalarına olan piyasa ihtiyacı hakkında ve kullanılan finansal yöntemler hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

1. İslami Finans

İslami finans, İslam'ın ekonomi, ticaret ve finans alanındaki öğretilerine dayalı bir sistemdir. İslami finansın temeli, fıkhi kurallara (İslam hukuku) uygun finansal işlemler yapmaktır. Bu sistem, faiz (riba) ve bazı diğer yasa dışı uygulamalardan kaçınmayı amaçlar. İslam'ın tarihsel gelişimine baktığımızda; 7. yüzyılda Mekke ve Medine'de yayılmaya başladığında ekonomik hayat büyük ölçüde ticarete dayanmaktaydı. İslam; ticarete adalet, dürüstlük ve şeffaflık gibi ilkelere vurgu yapmıştır. İslam'ın ilk yıllarında, faiz (riba) yasaklanmış ve dürüstlük ile adil ticaret teşvik edilmiştir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatında ve hadislerinde, borç alıp vermede ve ticaret yaparken faizden kaçınılması gerektiği vurgulanmıştır. İslam, ticari işlemler için farklı yöntemler önermiştir. Bunlardan biri "mudarebe"dir. Bu yöntem, bir tarafın sermaye sağladığı diğer tarafın ise iş gücü sağladığı bir ortaklık türüdür.

20. yüzyılda, modern İslami finans sisteminin temelleri atılmaya başlanmıştır. Özellikle 1960'larda, Mısır ve Pakistan gibi ülkelerde, faizsiz finansman ürünleri geliştirilmiş ve ilk İslami bankalar kurulmuştur. 1970'lerin sonunda, Bahrain ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde, İslami finans sisteminin gelişmesi hız kazanmıştır. Bu ülkelerde, faizsiz bankacılık sistemini içeren ilk katılım bankaları kurulmuştur.

21.yüzyılda, İslami finans küresel bir olgu haline gelmiştir. Birçok ülkede katılım bankacılığı, faizsiz finansal ürünler ve İslami tahviller (sukuk) yaygınlaşmıştır. İslami tahviller (sukuk), yatırımcıların faizsiz kazanç sağlamasında önemli bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Sukuk, varlık temelli bir yatırım aracı olup, yatırımcıya faiz yerine kâr getirisi sağlamaktadır. Bugün İslami finans özellikle Orta Doğu, Güneydoğu Asya

ve bazı Avrupa ülkelerinde güçlü bir piyasa haline gelmiştir. Küresel İslami finans piyasası, trilyonlarca dolarlık bir büyüklüğe ulaşmıştır.

İslam dininde faizin yasak olması, halkın bir kesiminin bilinen bankacılık sisteminden uzak durmasına sebep olmuş, bu durum tasarrufların atıl kalmasına sebep olmuştur (Sayan, 2021). Atıl kalan bu tasarruflardan İslami ilke ve esaslara uygun bir sistemin ortaya çıkması ihtiyacı hasıl olmuştur. Ayrıca İslam ülkelerinde kültürel, sosyal ve ekonomik ilişkilerin canlandırılması ile bu ilişkileri geliştiren, İslam ülkelerindeki fon fazlası akışını kolaylaştıran ve İslami esaslara çalışan bankaların doğuşunu sağlayan bir ortam oluşmuştur (Şen, 2001).

İslami finans sisteminde, ihtiyaç sahiplerine borç verilmesi teşvik edilmekte, ancak bu süreçte borçlananlar için belirli sınırlar ve kurallar getirilmiştir. Finansman ve ticari faaliyetler, özellikle ortaklık temelli yöntemlerle gerçekleştirilmesi yönünde teşvik edilmektedir. Bu yaklaşım, riskin paylaşılmasını, adaletin sağlanmasını ve ekonomik faaliyetlerin şeffaf bir şekilde yürütülmesini hedefler (Emeç, 2020). Bu finansmanın alt yapısı İslami ilke ve esaslara dayanarak kurulmuştur. İslam da haksız kazanç ve belirsizlik durumlarının ortadan kaldırılması için kullanılan tüm yöntemler ortaklık temellidir.

1.1. Katılım Bankacılığı

“Katılım bankacılığı”, dünya genelinde “İslami bankacılık” olarak ifade edilmektedir. “İslami bankacılık” yerine “faizsiz bankacılık” terimi de kullanılmaktadır. Faizsiz bankacılık terimi katılım bankacılığı ya da İslami bankacılık bilindiğinin aksine daha büyük bir alana etki etmektedir. Zira dünya genelindeki pek çok ülkede kurulan faizsiz bankaların ya da finans kurumlarının farklı sebeplerle ortaya çıkmaları faizsiz bankaların doğuşunu sağlamıştır.

Ülkemizde ise bankacılık sistemi konvansiyonel, kalkınma ve yatırım bankaları ile devam ederken, dünya ülkeleri üzerinde de İslami ilkelerin zeminini oluşturan bankalar kurulmaya başlamıştır. “İslami bankacılık” sistemi, Türkiye’de “Katılım bankacılığı” ünvanı ile anılmaktadır. Ülkemizde bu bankalar kuruldukları ilk zamanlarda “Özel Finans Kurumu” olarak adlandırılmaktaydı. Banka olduklarının daha net anlaşılması amacıyla, bu zaruriyeti karşılamak adına unvanlarına “Katılım Bankası” ifadesi eklenmiştir. Katılım bankası ifadesi ile kurumların fon toplama, fon

kullandırma çalışmaları ve kâr-zarara katılım esası üzerinden olan çalışmaları banka olarak çalıştıklarını daha net ortaya koymaktadır.

Dünya üzerinde özellikle İslam ülkelerinde faizsiz finansal sistem önem kazanmaktadır. Katılım bankacılığı; cari işlemler üzerinden kâr-zarar dengesinde, ticaret ve üretimi finanse ederek bu faaliyetler sonucunda elde ettiği kârı ve zararı müşterileri ile paylaşan bir sistemdir (Tanaydı, 2016).

5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamında, katılım bankaları, özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplama ve kredi kullandırma faaliyetlerini esas alarak çalışan kurumlar ile bu özelliklere sahip yabancı kuruluşların Türkiye'deki şubeleri olarak tanımlanmaktadır (Bankacılık Kanunu, 2005). Bu Kanuna göre; katılım bankaları faizsiz finans ilkelerine göre hizmet veren bir banka türüdür. Katılım bankaları cari ve katılma hesapları ile fon toplarlar ve bu fonları çeşitli yatırım ve kredi kullandırma yöntemleri ile değerlendirirler. Kanun aynı zamanda, yurt dışında faaliyet gösteren, aynı zamanda faizsiz finans niteliklerini taşıyan katılım bankalarının Türkiye'de şube açarak faaliyette bulunabileceği ifade etmektedir.

1.2. Katılım Bankacılığına İhtiyaç

Katılım bankacılığı, geleneksel bankacılık uygulamalarının aksine, faizli araçlara yer vermeyen, başlangıçta oranları net olarak belirlenmeyen ve riskleri tek bir taraf yerine tüm taraflar arasında dengeli bir şekilde dağıtmayı hedefleyen alternatif bir finansman yöntemi olarak öne çıkmaktadır (Dikkaya, 2014). İslam ekonomisinin temelinde faizsiz kazanç yer almaktadır. Yüzyıllar boyunca yapılan araştırmalar bu ihtiyacın var olduğunu göstermiştir. Faizi kabul etmeyen ekonomik modelin temelinde, İslam'ın insana ve hayata bakışı gizlidir. Tüm insanlık bu evrene Allah'a kulluk yapmak için gelmiştir. Tabi ki tercihler insanın aklı bu durumları farklılaştırmış ancak iktisadi faaliyetlerde kulluğun gereksinimlerini gözetmek gerekmektedir. Bu amaçla da İslam ekonomisi ya da katılım ekonomisinin şekillenmesi zaruri bir ihtiyaç olmuştur. Bu sisteme insan davranışları ve yansımaları şekil vermektedir (Tunç, 2010).

Katılım bankacılığının oluşumuna zemin hazırlayan bazı nedenler mevcuttur. Bunlar:

a. Ekonomik Nedenler: İslam ülkeleri gelişmekte olan ülkeler arasında yer almaktadır. Ekonomik güçlerden biri de petrol zenginliğidir. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (Organization of Petroleum Exporting Countries-OPEC) ülkelerinin 1970'li yıllarda almış olduğu zam kararı ile petrol zengini ülkeler daha da zenginleşmiş, petrol

ithal eden ülkeler ise biraz daha fakirleşmiştir. OPEC ülkeleri bu durumda ellerinde bulunan imkânları diğer ülkelere yatırım yaparak İslam ülkelerinin kalkınmaları için kaynak sağlamıştır. Bu nedenle katılım bankaları konvansiyonel bankaların ticari amaçla verdikleri kredilerden ziyade yatırıma yönelik olan projeleri finanse etmektedir. Diğer bir neden ise katılım bankalarında fonların faizsiz esasa göre toplanması ve kullanılması ihtiyacını karşılamaktadır (Özsoy, 2012).

b. Politik Nedenler: İslam ülkeleri kalkınma ve büyümeyi sağlarken uluslararası platformda da etkin güç olmak istemektedirler. Bu da faizsiz bankacılığın getirdiği yenilik ve avantajları mevcut fırsatlar ile kullanarak güç sahibi olabilmeyi ortaya koymaktadır. İslam Kalkınma Bankası'nın (Islamic Development Bank-IDB) ortaya çıkış ve kuruluş hedefleri içerisinde, faiz hassasiyeti gözetilen ülkeler arasında iş birliğinin sağlanması ve ekonomik istikrarın artması yer almaktadır.

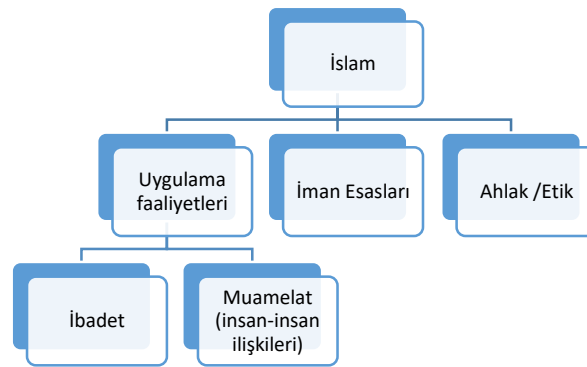
Katılım bankacılığı sistemi, ülke ekonomisi içinde yer alan kayıtsız ve verimsiz tasarrufların kazandırılmasına yönelik olarak mevcut olan potansiyelin kazandırılması görevini üstlenmiştir (Akyüz, 2005). Faizsiz sistemin kurulması ile atıl olan, özellikle altın gibi emtia ürünleri yastık altı olarak tabir edilen tasarruf yöntemi ile kişiler tarafından tercih edilirken, bu sistemin hayata geçmesiyle ekonomik yapıya katkı sağlamaya başlanmıştır.

c. Dini ve Felsefi Nedenler: İslam dini, bir Müslümanın hayatını yalnızca ibadetlerle sınırlı görmez; bireyin yaşamının her alanında İslami kurallara ve prensiplere uygun bir şekilde hareket etmesini esas alır (Özsoy, 2012). İslam iktisadının temelinde faiz yasağı yer almaktadır. İslam'da temel üretim faktörü emektir. İslam, risk almayı, ticaretin ve ekonomik faaliyetlerin doğal bir parçası olarak kabul eder. Ancak, bu riskin adaletli ve şeffaf bir şekilde paylaşılması gereklidir. İslam, risk almayı teşvik eder ancak bu risklerin haksız kazanç (dolandırıcılık, manipülasyon) gibi kötü niyetli uygulamalarla ilişkili olmasını engellemeye çalışır. Ayrıca İslam'da, risk ve kazanç arasındaki ilişki oldukça önemli bir konudur. İslami ekonomi ve finans ilkelerine göre, risksiz kazanç mümkün değildir, çünkü İslam ekonomisi risk paylaşımını teşvik eder ve gelir elde etmenin adil yollarını arar. İslam'da, risk olmadan kazanç elde etmek mümkün değildir. Kazanç, mutlaka bir riskin karşılığında olmalıdır. Ancak, bu risk, her iki taraf arasında adil bir şekilde paylaşılmalı ve herhangi bir haksız kazanç veya zarar durumu olmamalıdır. İslam ekonomisi, riski paylaşmayı ve adil kazanç elde etmeyi teşvik eder. Faizli işlemler ve risksiz kazançlar İslam'a aykırı kabul edilir.

İslam dini içerisinde paranın para ile satılması net bir şekilde yasaklanmıştır. Kazancın helâl olması için mal ve hizmet karşılığında para değişimi yapılması uygun görülmüştür. Bu şekilde ticaretin genişlemesi sağlanmış ve paranın tek elde birikmesi engellenmiştir. Bu durum toplumda daha dengeli bir şekilde gelirlerin dağılmasına yardımcı olmaktadır. Faizsiz bankacılığın gelişmesi için bu iktisadi sonuçlara dikkat edilmelidir (Canbaz, 2013). Toplumların yaşam standartları ve gelir düzeyleri farklılık gösterdiği için, bu durum farklı ekonomik sınıfların oluşumuna yol açmaktadır. Toplumun huzurlu ve dengeli bir şekilde yaşayabilmesi adına, ekonomik sınıflar arasındaki uçurumun azaltılması ve sağlıklı ilişkilerin kurulması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, faizsiz bankacılık sistemi, sermayeyi gerçek ekonomik verilere dayalı olarak değerlendirmekte ve yeni yatırım alanları oluşturarak üretim enstrümanlarını harekete geçirmektedir. Bu yaklaşım, ekonomik farklılıkların azaltılmasına, toplumsal barışın tesisi adına etkin bütünlüğün korunmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir (Eskici, 2007).

1.3. Faizsiz Ekonomi Modeli

Faizsiz anlayış, İslam'ın hayata, ekonomiye ve beşerî ilişkilere dair bakış açısını yansıtarak, insani ve ahlaki değerlerin ön planda olduğu bir toplum inşa etmeyi hedeflemektedir. Bu model, insanın görevlerini, madde ve mana arasındaki dengesini, ekonomik sistemdeki rekabet koşullarını, haram-helâl bilincini, mülkiyet hakkını, piyasa mekanizmasını, adalet ve yardımlaşma prensiplerini açıklığa kavuşturmak amacıyla tasarlanmıştır (Tunç, 2010).

Şekil 1.1: Faizsiz Ekonominin Sosyal Sistemdeki Yeri

Kaynak: Tunç, 2010

Ekonomik sorunların çözümünde, İslam ekonomisinin gelir dağılımı modelinin esas alınması, bu sistemdeki kayıpların giderilmesinde etkili bir rol oynayabilir. Çünkü

İslam ekonomisi aşırılığı ve dayatmayı kabul etmez, insan nefsinin ihtiyaçlarını esas alır ve aşırıktan uzak durulması gerektiğini ve bencil olunmaması gerektiğini ortaya koyarak orta yolu bulmaya çalışır. Böylelikle nefis, tutarsızlıklardan uzak kalarak, adil bir gelir dağılımına meyleder. Bu amaca ulaşırken de yaşanan olumsuzlukları devlet müdahalesi anlayışı, özel sektör teşvik ve desteği ile prensip haline getirme anlayışını oluşturur. Ekonomik yapının, değişime ayak uydurması için araç ve teorilerin değişimleri de öngörülmektedir. Bu durum yeni görüşlerin ekonominin dışında olduğunu göstermez. Çünkü İslam'da verilen kararlarda zamanın farklılık göstermesi ile hukuki olarak yeniden değerlemeler yapılmaktadır. İslam ekonomisinin temel prensiplerine bağlı kalmak kaydıyla zaman zaman değişiklikler de olmuştur (Sugözü, 2017).

1.4. Faiz İçermeyen Finansman Ürünleri

Katılım bankaları ile konvansiyonel bankalar birbirlerinden farklı olarak bankacılık faaliyetleri yürütmektedirler. Geleneksel bankalar faiz geliri elde ederken, katılım bankaları faizsiz bir modeli benimser ve kâr-zarar ortaklığı ilkesine dayanır. Bu nedenle, katılım bankaları müşterilere kâr payı veya karlı işletme payı sunarlar. Katılım bankaları inançları gereği hitap ettiği kitle nezdindeki tasarrufları ülke ekonomisine kazandırmayı da bir görev olarak benimser. Bu şekilde yastık altı olarak tabir edilen mevduatların fon toplama yöntemleri ile de ülke ekonomisine kazandırmak üzere çalışmalarını yapar. Konvansiyonel bankalar topladıkları mevduat ile nakit olarak kredi kullandığı için ekonomik verilere katkısı katılım bankalarına göre sınırlıdır. Çünkü katılım bankalarında nakit kredi işlemi yapılmaz, toplanan fonlar mal veya hizmet finansmanından kullanılarak İslam ilke ve esaslarına göre ticaret yapılmasına yani gerçek bir satışa konu olmaktadır. Böylelikle ekonomiye olan katkısı hem toplanan fonlar açısından hem de kullanılan finansman açısından daha fazladır.

Bu bilgiler doğrultusunda, Türkiye'deki katılım bankalarının kullandığı faizsiz bankacılık enstrümanlarını detaylı bir şekilde inceleyelim. Katılım bankaları, İslam hukukuna uygun bir şekilde finansal işlemler gerçekleştirerek, ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Tablo 1.1: Faizsiz Finansman Yöntemleri

Ürün Adı	Açıklama	Kullanım Alanı
Murabaha	Müşteriye, malın maliyetine belirli bir kâr payı eklenerek satılmasıdır.	Konut, otomobil, beyaz eşya alımları, ticari mal alımları.
Mudarebe	Bir taraf sermaye sağlar, diğer taraf ise iş gücü ve yönetim sağlar. Kar, iki taraf arasında paylaşılır.	Yatırım projeleri, ticaret ve sanayi iş birlikleri, ortaklıklar.
Müşareke	Hem sermaye hem de iş gücü sağlayan tarafların kâr ve zarar paylaşımı yaptığı bir ortaklık modelidir.	Ortaklıklar, ticaret ve sanayi projeleri, büyük yatırımlar.
İcâre (Finansal Kiralama/Leasing)	Banka, malı kiralar ve belirli bir süre sonunda mülkiyeti müşteriye devredebilir.	Araç kiralama, ekipman kiralama, konut kiralama.
Selem	Satıcı, malın teslimini gelecekte yapacak şekilde, peşin ödeme alır.	Tarım ürünleri, inşaat malzemeleri, büyük üretim malzemeleri.
İstisnâ	Satıcı, belirli bir ürün veya malı üretim aşamasında iken müşteriye satma taahhüdünde bulunur.	İnşaat projeleri, özel üretimler, büyük siparişler.
Sukuk (İslami Tahvil)	Faizsiz bir yatırım aracıdır; varlık temelli olup, belirli bir varlık üzerinden gelir sağlar.	Yatırımcılar için faizsiz yatırım, devlet tahvilleri yerine kullanılabilir.

Tablo 1.1’de yer alan bu yöntemlere değinelim. Murabaha, İslami finansmanın bir türüdür ve faizsiz bir alım-satım işlemi olarak tanımlanır. Bu işlem genellikle katılım bankaları tarafından kullanılır. İki ana unsur içerir:

Satın alma: Katılım bankası, müşteri talebi üzerine belirli bir mal veya hizmeti satın alır.

Yeniden Satış: Katılım bankası daha sonra bu malı müşterisine bir kâr marjı ekleyerek yeniden satar. Bu işlem, müşterinin malı hemen satın almak yerine, bankadan satın

almasını ve ardından taksitler halinde ödeme yapmasını sağlar. Banka, bu işlemle birlikte müşterisine önceden belirlenmiş bir kâr oranı uygular ve böylece faizsiz bir finansman sağlar.

Murabaha aynı zamanda kurumsal finansman desteği olarak ifade edilmektedir. Burada katılım bankası ile finansman kullanmak isteyen taraf arasında sözleşme yapılarak; talep eden tarafın ihtiyaç duyduğu ürün, hizmet veya gayrimenkul bedelinin direkt banka aracılığıyla satıcıya ödenmesi ve finansman talep eden tarafın borçlandırılması işlemi gerçekleştirilir. Bu işlemde, finansman sağlanması karşılığında bir teminat alınması ve alım-satıma ilişkin proforma fatura veya benzeri bir belgenin işlemi gerçekleştirecek katılım bankasına sunulması gerekmektedir (BDDK, 2014).

Günümüz murabaha uygulamalarında vadeli satış, tarih içindeki uygulamalarıyla aynı şekilde olmakla birlikte, satışın güvenliğini korumak amacıyla alternatif bir şekilde sağlanmaktadır. Müşteriye vadeli mal satın alma imkânı sağlanırken, matın satıcısına da parasının peşin ödenmesi banka güvencesiyle gerçekleştirilmektedir.

Mudarebe, katılım bankacılığı alanında yer alan bir finansman tekniğidir. Özellikle Müslüman toplumlarda uzun bir geçmişe ve öneme sahip bir ortaklık müessesesidir. Bu bağlamda, ortaklıkların gelişmesine önemli bir katkı sağladığını belirtmek mümkündür (Cevherli, 2023). Mudarebe yönteminde, sermayedar ortaya maddi kaynak ya da emtia ürünü koyarken onu işletecek kişi tarafından kullanımına emanet edilmesini içeren bir sistemdir. Eski zamanlarda sermayedarın elinde bulunan maddi imkâna rağmen ticari bilgi, zaman ve deneyimden yoksun olmaları sebebiyle, ticari bilgi yetkinliği olan ve sermayesi olmadığı için iş yapamayan kişilerin ortak bir noktada birleşerek kurdukları bir çeşit ticari faaliyeti yerine getirmek üzere oluşturdukları sistemin adıdır (Eskici, 2007).

Mudarebe, İslam ekonomisi sistemi içinde sermaye ve emek arasındaki ortaklığı düzenleyen bir akit türüdür. Klasik fıkıh literatüründe bu akit, çeşitli akit türleriyle benzer özellikler taşımakta ve bu durum, mudarebenin hukuki sınıflandırmasını zaman zaman karmaşık bir hale getirmektedir. İcâre (kira) akdi ile vekalet (temsil) akdi gibi farklı türlerle ortak noktalarının bulunması bu akit kapsamının geniş ve esnek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, mudarebenin hem ticari bir ortaklık hem de iş birliği modeli olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Uygulamadaki önemine bakıldığında ise taraflar arası güvene dayalı ekonomik bir ilişki kurmayı sağlamakta

ve İslam ekonomisinin faizsiz ve adalet odaklı bir yaklaşım ile somut yapısını ortaya koymaktadır. Çünkü günümüz ekonomik yapısında adaletsiz gelir dağılımını azaltmak ve ekonomiyi desteklemek amacıyla uygulamaların anlaşılması ve uygulanması ile faizsiz ve ortaklık esaslı yapının güçlenmesinde bu yöntem kilit bir rol oynayabilir. Mudarebe yönteminin belirli özellikleri aşağıda sıralanmıştır:

- Sermaye sahibi olan taraf ile emeğini, bilgi ve tecrübesini ortaya koyan kişinin kâra ortak olmaları,
- Tarafların kâr paylarının belirli olmaması, kârın taraflar arasında önceden belirlenmiş bir oranda paylaşım yapılması,
- Zararın tamamının sermayedara ait olması,
- Sermayenin, emeğini ortaya koyan kişi tarafından yönetilebilmesi,
- Sermayedarın ise sadece denetim yetkisine haiz olması (Güçtekin, 1997).

Müşareke kelimesi ortaklık anlamındadır. Ticari faaliyet içerisinde hem maddi kaynak hem de yönetimde ortaklık kurulumunu yaparak tarafların fon sağladığı bir yapıdır (Özsoy, 2012). Müşareke yönteminde, katılım bankası ortağı durumundaki müşterisinin sermayesinin bir kısmını karşılama sorumluluğunu alır. Banka müşterisi ise kendi üzerine düşen mali imkânlar ve projenin özelliğine uygun olarak yerine getirmesi gereken şartlar içinde kalan sermayeyi sağlar. Bu proje içerisinde denetim ve gözetim sorumluluğu müşteri üzerinde kalır. Bununla birlikte bu sorumlulukları yerine getirmesi müşterinin kârdan daha fazla pay almasını sağlar. Projenin sonuçlanarak ortaklığın tamamlanması sonucunda taraflar arasında gelir dağılımı şu şekilde olur. Ortaklık yapısındaki müşteri tarafı tecrübe açısından bir pay alır ve gelirin geri kalan kısmında yapılan maddi destek oranında taraflar arasında paylaşılır. Eğer ki proje sonunda zarar ortaya çıkarsa; bu zarar taraflar arasındaki sermaye ortaklığı oranında paylaşılır. Zarar tek taraflı olarak müşteriye mal edilmez (Yılmaz, 2016).

Müşareke finansman türü uygulama olarak katılım bankacılığı esaslarına uyan bir fon kullandırım yöntemi olmasına rağmen piyasada istenilen düzeyde talep görmemektedir. Ülkemizdeki katılım bankalarının bu sistemle entegre bir şekilde çalışmaya olanak sağlanması için mudarebe ve müşareke sistemlerine daha çok önem vermeleri ve gerekli alt yapısal çalışmaların artırılması gerekmektedir (Tanaydı, 2016).

İcâre, anlam olarak kiralama demektir. Özellikleri de dikkate alındığında leasing veya finansal kiralama adıyla da bilinmektedir. Finansal sistem içerisinde ise icâre, bir kurumun satın alarak veya İslam hukukuna uygun yöntemlerle malik olduğu bir varlığı periyodik kira geliri elde etmek amacıyla müşterisine kiralamasıdır (Özsoy, 2012).

Katılım bankalarında uygulanan haline kira sözleşmesi de denilmektedir. Leasing kiralamaya konu olan malın mülkiyetinin leasing şirketinde kalacak şekilde, bir kira bedeli karşılığında malın kullanma hakkını kiracıya veren ve sözleşme bittikten sonra cüzi bir ödeme ile mülkiyetin kiracıya verildiği alternatif bir finansman tekniğidir (Bağcı, 2017).

Farklı bir tanım ise şöyledir: Ekonomide normal bey (alım-satım) akdi ile murabaha akdinden sonra en çok kullanılan ve finasta yatırımcıya finansal destek sağlayan akit, icâre yani kiralama akdidir. Firma bir taraftan kendi mallarını, sınai ve ticari haklarını kiralama yöntemiyle pazarlayabileceği gibi diğer taraftan ihtiyaç duyduğu menkul ve gayrimenkulleri, yani makine ve teçhizat ya da ihtiyaç duyduğu sınai ve ticari hakları icâre yöntemiyle temin edebilir. Bir finansman yöntemi olarak kiralama yöntemi firmanın finansal riskini de arttırmaz (Okka, 2020).

Selem, paranın peşin ödendiği, ürünün ise belirlenen bir vadede teslim edilmesini esas alan bir sözleşme türüdür. İslami finans uygulamalarında yaygın olarak kullanılmamakla birlikte, özellikle tarımsal ürünlerin finansmanı için tercih edilmektedir (TKBB, 2024). Selem, gelecekte teslim edilecek bir malın, peşin ödeme yapılan bir mal ile değiştirilmesi ya da henüz üretilmemiş veya mevcut olmayan belirli özelliklere sahip bir malın, peşin ödeme karşılığında alınıp satılması anlamına gelir. İslam hukuku, bu tür işlemleri ihtiyaca dayalı olarak kabul etmiştir. Örneğin, bir bankanın, güven duyduğu çiftçilerden peşin ödeme yaparak mallarını satın alması ve hasat zamanı geldiğinde teslim alıp, ardından piyasa fiyatına satarak kar elde etmesi, bu sistemin nasıl işlediğine dair bir örnektir. Faiz hassasiyeti bulunan çiftçiler, faizli kredi kullanmak veya faizli satışlardan kaçınarak bu yöntemi tercih etmektedirler (Ay, 2019).

İstisna, diğer adıyla eser sözleşmesi, yüklenicinin belirli bir eseri üretme taahhüdünde bulunduğu, iş sahibinin ise bu esere karşılık belirlenen bir bedeli ödeme sorumluluğunu üstlendiği bir sözleşme türüdür. Bu sözleşme, genellikle tamamlanmamış veya henüz üretilmemiş bir malın önceden satışı için kullanılır ve

daha çok tarım ürünleri gibi hasat edilmemiş malları kapsar. Üretilecek ürünün hasat dönemi gelmeden önce satın alınması istisna sözleşmesinin temelini oluşturur. Eser sözleşmesi, belirli bir bedel karşılığında, nitelikleri ve özellikleri önceden kararlaştırılmış bir eserin üretilmesini sağlayan bir anlaşmadır. Bu tür sözleşmelerde ürünün türü, miktarı, özellikleri, fiyatı, teslim koşulları ve ödeme vadeleri açıkça belirlenmeli, ayrıca söz konusu malın katılım bankacılığı ilkelerine uygunluğu gözetilmelidir. Taraflar arasında açık bir irade beyanı (icap ve kabul) bulunması zorunludur. Ancak, mevcut ya da daha önce üretilmiş mallar istisna sözleşmesine konu edilemez. Katılım bankacılığı kapsamında, istisna sözleşmeleri, İslami finansman yöntemleri arasında sıkça başvurulan ve tercih edilen uygulamalardan biridir (Yatmaz, 2019).

Sukuk, Arapça 'da "sak" kökünden türemiş bir kelimedir. "Sak" kelime anlamı olarak sertifika veya belge anlamını taşır. Sukuk, "sak" kelimesinin çoğulu olup "sertifikalar" anlamına gelir. Arapça'da bono ve tahvil için genellikle "senet" kelimesi kullanılırken, İslami tahviller için ise "sukuk" terimi tercih edilmektedir (Tok, 2009). Sukuk, İslami finansman araçlarından biridir. Sukuk, İslami hukuka uygun olarak yapılandırılmış olan ve belirli bir projenin finansmanı için ihraç edilen borçlanma araçlarıdır. Geleneksel tahvil ve bonolardan farklı olarak, sukuk sahibine bir hisse senedi veya varlık payı sağlar, yani doğrudan bir borç değil, bir varlık sahipliği aracıdır.

Sukuk, İslam hukukuna uygun olması için belirli prensiplere göre yapılandırılır. Bu prensipler arasında; faizsiz olması, işletme veya varlık payı sahipliği sunması ve belirli bir projenin gelirine dayanması gibi şartlar bulunur. Sukuklar genellikle gayrimenkul projeleri, altyapı projeleri veya şirket sermaye artırımları gibi büyük ölçekli yatırımların finansmanında kullanılır. Sukuk, yatırımcılara düzenli gelir sağlama ve riskleri dağıtma avantajları sunar. İslami finansmanın ve yatırımın önemli bir enstrümanı olan sukuk hem İslami hem de geleneksel finansal piyasalarda giderek daha fazla ilgi görmektedir.

Bu yöntem genel olarak, İslami prensiplere uygun şekilde finansal piyasalarda işlem gören varlıklar veya faizsiz finansal enstrümanlar aracılığıyla yatırım yapmayı amaçlar. Bilinen tahvillerden farklı olarak, burada söz konusu olan menkul kıymetler, faizsiz olup aynı zamanda yatırımcısına sahiplik hakkı veren sertifikalar olmalıdır (Özcan & Elitaş, 2015).

Türkiye'deki katılım bankaları, bu enstrümanları kullanarak hem faizsiz bir finansal model sunmakta hem de reel ekonomiye destek sağlamaktadır. Bu noktada, her bir yöntemin hem işlevselliği hem de topluma sağladığı katkı önemlidir. Katılım bankacılığında yer alan finansman tekniklerinden bu bölümde genel olarak bilgi verilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın odak noktasında olan teverruk yöntemi ikinci bölümde ele alınacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

Teverruk, bir malın satıcısından taksitle (vadeli olarak) satın alınıp, başka birine peşin olarak satılması işlemine denir. Kelime Arapça kökenli olup, para anlamı da taşımaktadır. Nakit para anlamına da gelen teverruk, katılım bankalarında organize teverruk olarak yapılmakta ve müşterilerin borcunun yapılandırılmasında ve bankanın likidite yönetiminde kullanılmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde “teverruk” kelimesinin anlamı, literatürdeki araştırmalar içerisinde geçen tanımlamalara yer verilmiştir. Akabinde, tarihsel gelişimine ve teverruka olan ihtiyaç boyutlarına yer verilmiştir. Bölüm içerisinde klasik teverruk aşamaları ile organize teverruk aşamaları hakkında bilgi paylaşılarak; AAOIFI ve TKBB standartlarına değinilmiştir. Ayrıca bu bölümde teverruk işleminin amacı da yapılan literatür araştırmaları ile anlatılmaya çalışılmıştır. Yine bu bölüm içerisinde dünya genelindeki emtia borsaları tanıtılacaktır. Ayrıca organize teverruk uygulamasındaki problem ve gerekliliklere değinilecektir.

2. Teverruk

Teverruk, Arapçadan gelen bir kelime olup, "gümüş para, basılmış para, mal, hayır" gibi anlamlar taşır. Bazı İslam ülkelerinde veya uluslararası literatürde bu işlem, emtia murabahası (commodity murabaha) olarak da bilinmektedir (Çemberlitaş, 2019). Ticari hayat içerisinde bu kavram bir finansal ürün haline gelmiş ve nakit elde etmek amacıyla yönelik bir yöntem dönüşmüştür. Bu bağlamda, kişinin bir malı vadeli olarak satın alması ve akabinde ikinci el piyasada aynı ürünü ilk aldığından farklı bir kişiye daha düşük bir bedelle peşin olarak satması teverruk olarak tanımlanır (Koyuncu, 2022).

Nakit ihtiyacını karşılamak üzere bir şahıstan vadeli olarak satın alınan bir malı başka bir kişiye nakit olarak satmaya “teverruk satışı” denilmektedir (Yanpar, 2014). İslami bankacılık alanında yer alan teverruk ile finansman kullandırımı esaslı işlemler, katılım bankalarının hem kendilerine ait nakit yönetimi açısından hem de müşterilerinin bankaya ödeyemediği borcunun yapılandırılmasında yoğun bir şekilde kullanılmaktadır.

Bu işlem, İslam hukukunda faiz yasağını aşmak için kullanılan bir yöntemdir. Teverruk, esasen murabaha (peşin alım-vadeli satım) işlemiyle benzerlik gösterir; ancak burada işlem, satıcıdan alınan malın peşin olarak başka bir kişiye satılması şeklinde gerçekleşir. Bu durumda, mal veya emtia, finansman ihtiyacı doğrultusunda kullanılan bir araç haline gelir.

Özellikle nakit elde etmek için yapılan bu tür işlemlerin bazı İslam alimleri tarafından caiz olup olmadığı tartışılmaktadır. Çünkü bu işlem, bazı yönleriyle dolaylı bir şekilde faizli işlemleri andırabilir. Ancak İslam fihhına göre, teverruk işlemi, eğer şeriata uygun bir şekilde yapılırsa ve niyet doğruysa, genellikle caiz kabul edilebilir. Yine de bu işlemde dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, işlemin faiz içermemesi ve malın gerçek bir değerinin olmasıdır (Bayındır, 2015).

Teverruk yöntemi, dünyadaki birçok İslami finans kuruluşu tarafından likidite yönetiminde tercih edilmektedir. Bu yöntem eski tarihlerden itibaren bilinerek uygulanan bir yöntem olup, bazı mezheplerde bey'ul-ine (malın alınarak aynı satıcıya yeniden satıldığı bir finansal yöntem) kapsamında değerlendirilmiştir (Kazancı, 2018). AAOIFI Faizsiz Finans Standartları'nda 30 numaralı standartta, teverruk, bir malın pazarlık yaparak ya da satıcıya belirli bir kâr ödeyerek vadeli bedelle satın alınması ve ardından bu malın nakit elde etmek amacıyla üçüncü bir kişiye peşin olarak satılması olarak tanımlanmıştır (AAOIFI).

Türkiye'de faaliyet gösteren vadeli işlem ve opsiyon piyasalarında teverruk işlemine konu olabilecek emtiaların fiziki teslimi mümkün olmadığından, bu piyasalarda teverruk işlemleri yapılmamaktadır. Bu sebeple ülkemizdeki katılım bankaları bu işlemleri Londra Metal Borsası (London Metal Exchange-LME) üzerinden yapmaktadırlar. Sermaye piyasası araçlarının (katılım endeksi, borsa yatırım fonları, hisse senetleri vb.) teverruk işlemlerinde kullanılabilmesi için, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından yayımlanan 65 sayılı Tebliğ'de belirli düzenlemelerin yapılması gerekli görülmektedir. Ayrıca, Borsa İstanbul (BİST) bünyesindeki piyasalarda kıymetli madenlerin fiziki alım-satımı ve saklanmasıyla ilgili yürütülen altyapı çalışmalarının tamamlanmasının ardından, teverruk işlemlerinin Londra piyasaları yerine yerel piyasalarda gerçekleştirilmesi mümkün olacaktır (Çetin, 2018).

2.1. Teverruk'a Neden İhtiyaç Duyuluyor?

İslami finans sistemi içerisinde faizsiz finansman ve likidite sağlamanın gereksinimi üzerine teverruk uygulamasına ihtiyaç duyulmaktadır. Nakit ihtiyacına dair hızlı bir çözüm olarak kullanılan bu yöntem avantajlı bir model olarak değerlendirilebilir (Çemberlitaş & Erkuş, 2021). Bankalar doğaları gereğince finansal araçlar olup sermayeleri üzerinden kaldıraç kullanarak belirli bir aktif büyüklüğe ulaşırlar, mevduat toplarlar ve kredi verirler. Birçok ülkedeki finansal piyasalarda konvansiyonel bankalar ağırlıkta olduğundan, pazarın büyük bir kısmına geleneksel oyuncular hakimdir. Piyasaların yasal çerçevesi, mevzuat gibi önemli düzenlemeler doğal olarak bu geleneksel bankalar çerçevesinde kurulmuştur. Ayrıca, geleneksel bankalar için derinleşmiş piyasalar ve ürün çeşitliliği İslami bankalara göre daha gelişmiş ve yaygındır. Bu sebeple geleneksel bankalar birçok alanda İslami bankalara göre esnek olabilmeye kabiliyetine sahip olup, daha fazla kâr elde etme imkânı bulabilirler (Koyuncu, 2022).

İslam hukuku faiz alıp vermeyi yasakladığı için; konvansiyonel finans yöntemleri bu sistem içerisinde kullanılmamaktadır. Ayrıca katılım bankalarının günlük nakit akışlarını karşılamak üzere, yine bireysel ve kurumsal müşteriler nezdinde talep edilmektedir. Bunu şu şekilde ifade etmek mümkündür. Bireysel bir harcamayı İslam dini ilke ve esaslarına uygun bir yöntemle ilerletmek için teverruka ihtiyaç vardır. Evlenmek, eğitim, seyahat vb. ihtiyaçlarını karşılamak için kendilerini finanse etmek zorundadırlar. Bu yöntemin doğru bir şekilde uygulanması şeffaf ve İslami kurallara tam uyum sağlaması ile sisteme olan güvende artacaktır (Çemberlitaş & Erkuş, 2021).

2.2. Tarihsel Gelişim

Teverruk sisteminin tarihsel gelişimine bakıldığında İslamiyet'in başlangıcına kadar uzadığı görülür. Ancak açık bir şekilde İslamiyet döneminde bahsi geçen teverruk uygulamasıyla ilgili olarak net bilgiye ulaşmak mümkün değildir. Teverruk işlemi, İslami finansın tarihsel gelişiminde özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında daha yaygın hale gelmiş bir finansal araçtır. Ancak, teverrukun fikhi tarihsel gelişimi, daha geniş bir bağlamda faizsiz finansman anlayışının ortaya çıkışı ve katılım bankacılığı

sisteminin şekillenmesiyle doğrudan ilişkilidir. İslam hukukunun erken dönemlerinde Hanbeli Mezhebi alimleri tarafından zikredilmiştir. Hanbeli mezhebine göre, teverruk kavramının tarihsel olarak ortaya çıkışına orta dönem Hanbeli kitaplarında yer verildiği görülmektedir. Teverruk kavramı, kitaplar içerisinde bey'ul-îne ve buyu'ul-âcâl başlıkları altında ele alınmıştır (Çetmi, 2018).

Hanbeli mezhebi dışında diğer mezheplerde teverruk terimi kullanılmaz. Hanefiler, teverruk işlemlerini bey'ul-îne kapsamında değerlendirip "kitâbu'l-kefâlet" bölümünde ele almışlardır. Malikiler ise bu işlemi "buyu'ul-âcâl" başlığı altında incelerken, Şafiiler alım satım bölümünde bey'ul-îne başlığında genel bir değerlendirme yapmışlardır. Günümüzde, klasik fıkıh kitaplarında geçen teverruk kavramı "fikhî teverruk" olarak anılmakta olup, faizsiz bankacılıkta uygulanan teverruk ise "organize teverruk" adıyla bilinmektedir. Organize teverruk, kendi içinde organize düz teverruk ve organize ters teverruk olmak üzere iki şekilde uygulanmaktadır (Çetmi, 2018).

İslam coğrafyası dışındaki tarihsel gelişime bakıldığında, 19. ve 20. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun son dönemleri ve batılı sömürgecilik etkisiyle yaygınlaşmaya başladığı görülür. Yeni kıtaların keşfi, yaşanan savaşlar, kültürel alışverişler aslında süreç içindeki gelişime zemin hazırlamıştır. Ticaret yollarının gelişmesi ve dini nedenler ile teverruk uygulamasının gelişmesi Orta Çağ dönemlerine denk gelmiştir. Orta Çağ'da, Doğu ile Batı arasındaki ticaret yolları ve ipek yolu gibi önemli ticaret yolları, kültürel ve ekonomik alışverişi teşvik etmiş ve insanların farklı kültürlerle tanışmasını sağlamıştır. Sanayi Devrimi'yle birlikte ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, teverrukun daha kolay ve hızlı kullanılmasını sağlamıştır. Günümüzde teverruk, ekonomik piyasaların gelişmesi ve finansal kurumların artan faaliyetleri ve çeşitlenen ihtiyaçları çerçevesinde hem hacimsel olarak olağanüstü bir artış göstermiş hem de format değiştirerek organize teverruk şeklini almıştır (Koyuncu, 2022).

2.3. Bey'ul-ine

Bey'ul-îne'nin anlamına bakıldığında ilk olarak; bir malın vadeli satın alınıp daha ucuza nakit olarak geri satılması, diğer anlamı ise, bir malın peşin satılıp veresiye daha pahalıya satın alınması işlemidir. Bey'ul-îne'nin işleyişine bakıldığında kurulan akit, amaç ve uygulama şekli açısından teverruka en yakın satış yöntemi olarak kabul

edilebilir. Her iki satış türünün amacı nakit ihtiyacını karşılamaktır. Bey'ul-İne, aslında bir tür satış ve geri alım işlemi olarak tanımlanabilir. Bu işlemde, bir taraf (genellikle banka veya finansal kurum), bir malı düşük bir bedelle alır, sonra aynı malı aynı kişiye daha yüksek bir bedelle satar. Bu işlem, esasen bir ikili satış anlaşmasıdır.

Bey'ul-İne'nin özeti şu şekilde yapılabilir:

İlk Satış: Bir kişi ya da kuruluş (örneğin, banka), belirli bir malı daha düşük bir fiyatla alır.

Geri Satış: Aynı mal, belirli bir süre sonra veya hemen aynı kişiye ya da başka bir tüccara daha yüksek bir bedelle satılır. Bu satış sırasında ödeme genellikle peşin ya da vadeli olabilir.

Amaç: Malın alınıp satılması, faizli işlemler gibi doğrudan nakit para yerine yapılan bir finansal işlem oluşturur. Ancak banka burada malın fiyat farkından kazanç sağlar. Bu süreçte önemli olan nokta, malın fiziksel olarak alınıp satılmasıdır (Çetmi, 2018).

Bey'ul-İne işlemi ile teverruk arasındaki ilişkiye bakıldığında, her iki işlem de vadeli olarak yapılmakta, peşin satış şeklinde gerçekleştirilmektedir ve her iki işlem de nakit ihtiyacını karşılama amacını gütmektedir. Ancak bu iki akit arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Bey'ul-İne, iki taraf arasında gerçekleşir ve satılan mal, daha düşük bir fiyatla ilk satıcısına geri döner. Teverrukta ise, emtianın ikinci satımında ilk satıcı yer almaz, işlemde bağımsız üçüncü bir taraf bulunur. Bir diğer fark ise, teverruk işleminde taraflar, işlemin amacını bilmezken, bey'ul-İne işleminde alıcı ve satıcı niyetlerinin farkındadırlar. Ayrıca bey'ul-İne satışında ilk satıcı kâr elde ederken, teverruk işleminde ilk talep eden taraf zarar ederek işlemi tamamlamaktadır (Bayındır, 2015).

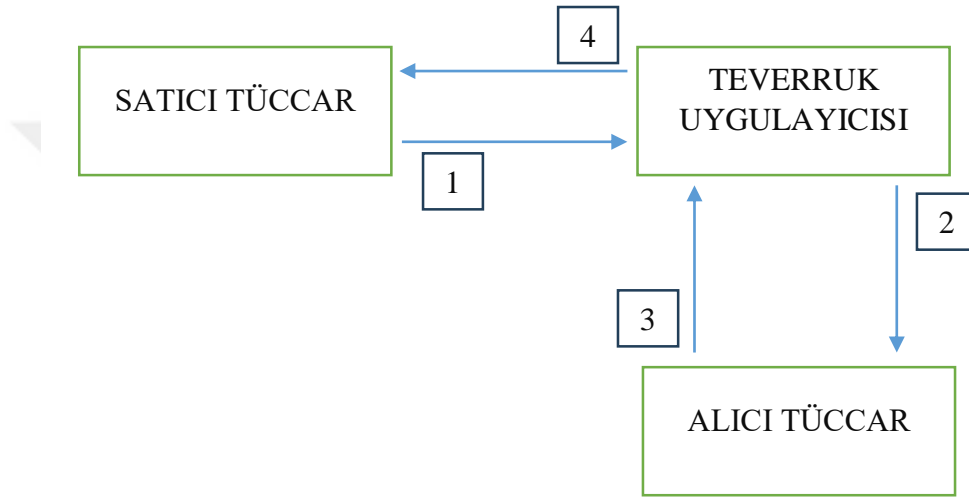
2.4. Teverruk Türleri

2.4.1. Klasik (Bireysel) Teverruk

Tarih boyunca dünya üzerinde her dönemde insanların nakit ihtiyaçları bulunmakta olup, bu ihtiyaçların giderilmesi hususunda farklı yöntemler kullandıkları bilinmektedir. Kullanılan yöntemlerden biri de teverruk yöntemidir. İnsanların hem nakit ihtiyaçlarını karşılamak hem de faizden kaçınmak üzere bu yöntem ortaya çıkmıştır. Klasik teverrukun işlem yapısının anlaşılır olması, kişisel olarak bu işlemin kolayca yapılabileceğine dair olanak tanımaktadır. Geçmişte bu işlemlerde buğday veya şeker kullanılırken günümüzde ikinci el araç gibi ürünler tercih edilmektedir.

Bireysel teverrickta emtia (mal) bir satıcıdan süresi sınırlanmış olarak satın aldıktan sonra, ilk satan taraftan farklı olarak diğerk bir alıcıya peşin olarak ikinci piyasada satılmakta ve böylelikle nakit elde edilmektedir (Koyuncu, 2022).

Bireysel teverrick işlemi, üç ana bileşenden oluşur: Satıcı tüccar, alıcı tüccar ve teverrick uygulayıcısı (satıcı). Nakit ihtiyacı duyan kişi, bu ihtiyacını karşılamak amacıyla önce bir ürün veya malı vadeli olarak satın alır, ardından satın aldığı bu malı peşin olarak satarak nakit elde eder ve böylece bireysel teverrick işlemini gerçekleştirir. Bireysel teverricka ilişkin süreç şu şekilde özetlenebilir: (Sancar, 2019).

Şekil 2.1: Bireysel Teverrick Süreci

Kaynak: Sancar, 2019

Şekil 2.1’de ele alınan klasik teverrick aşamalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

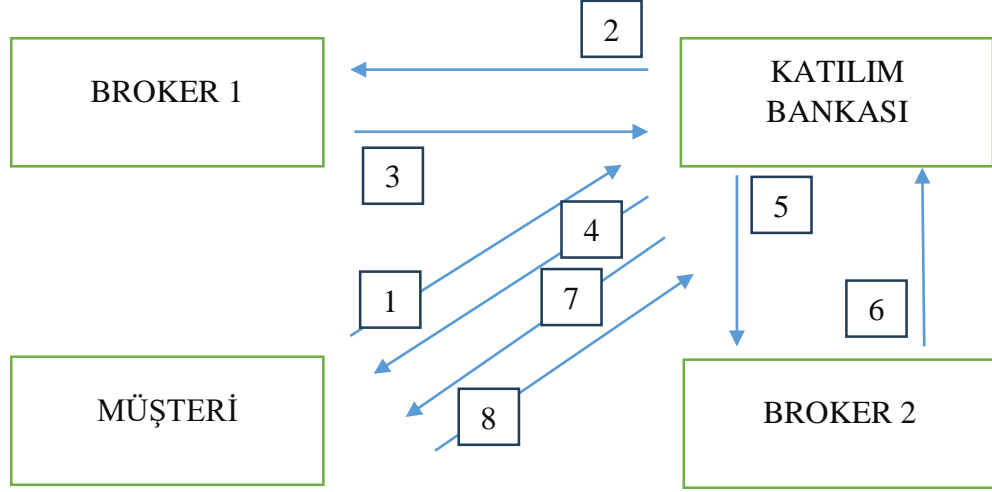
1. Nakde ihtiyacı olan teverrick uygulayıcısı, satıcı tüccardan bir malı belirli bir vadede ödemek üzere satın alır.
2. Bu aşamada teverrick uygulayıcısı ilk satıcıdan farklı olan başka bir tüccara (alıcı tüccar) malı daha düşük bir fiyata peşin olarak satar.
3. Alıcı tüccar peşin satış sonrası bedeli teverrick uygulayıcısına öder.
4. Son işlemde vade sonunda ilk satıcı tüccara olan borç ödenir (Sancar, 2019).

Bu uygulama, bazı alimler tarafından uygun olarak kabul görmüştür. Ancak, bu işlemler içerisinde kural ve bazı özellikler yer almaktadır. Bireysel teverrickta, mal veya ürünü satın alan kişinin amacı, bu maldan kâr elde etmek veya ticaret yapmak değil, doğrudan nakit temin etmektir (Sancar, 2019).

2.4.2. Organize Teverruk

Bu teverruk işleminde, malın piyasadan satın alınması ve ilgili taraflara satılması gibi tüm süreçler finansal kurum (banka) tarafından organize edilmektedir. Bireysel teverruk sürecinin farklılaştırılmasıyla oluşturulan organize teverruk, literatürde banka teverruku, uluslararası piyasalarda ise emtia murabahası (İng: commodity murabaha) olarak adlandırılmaktadır. Bireysel teverruka kıyasla kurgusal bir yapıya sahiptir ve ticaretin doğal akışında olmayan birçok unsuru içeren kapalı bir sistemde oluşturulmuştur (Koyuncu, 2022). Organize teverruk, finansal kurum tarafından uluslararası emtia piyasaları veya başka borsalardan temin ettiği kıymetli maden (altın, gümüş) ürünleri dışında bir ürünün belirli bir süre ve fiyatla müşteriye satılmasıyla başlar. Ardından, aynı emtia, satıcı bankanın vekâletiyle emtia borsaları veya farklı borsalardan başka bir müşteriye nakit olarak satılır. Bu işlem, bankanın ilk müşterisinin nakit para elde etmesini sağlar (Çakır, 2018).

Kurumları (özellikle bankaları) veya bireyleri teverruka yönlendiren temel sebep aynıdır: Nakit ihtiyacının karşılanması veya ödenmesi zorlaşan bir borcun kapatılması ve katılım bankasından borçlanma gerekliliğidir. Eğer borcun ödenmesinde zorluk yaşıyorsa ve teverruk işlemi, borçlu kişinin mevcut bankasıyla yeni bir yapılandırma yaparak, yeni vade ve tutar içeren bir borç sözleşmesiyle düzenlenmişse, bu işlem günümüzde bankaların en sık başvurduğu yöntemdir (Çemberlitaş, 2019). Bireysel teverrukta üç taraf varken, organize teverrukta sistemin içerisine banka da girmektedir. Bu işlemde alım satıma konu olan emtiada broker devreye girer. Genelde bu broker Londra Metal Borsası'dır.

Şekil 2.2: Organize Teverruk Süreci

Kaynak: Sancar, 2019

Şekil 2.2’de yer alan sürece ait aşamalar şöyledir:

1. Müşteri, katılım bankasına teverruk işlemi için başvurur. Banka, müşterisinden gerekli teminatları aldıktan sonra, işlemin devamı için işlem talep formu ve kıymetli maden alım-satım sözleşmesini alır ve banka ile müşteri arasında sözleşme imzalanır. Sözleşmede kredi tutarı, kâr payı oranı, vadesi ve bankanın müşteri adına vekil olarak hareket edeceği belirtilir.
2. Katılım bankası, emtia borsasından aracılık yapan firmaya (LME’deki ilk broker) elektronik ortamda çelik, nikel, platin, paladyum, alüminyum gibi metallerin alımını yapar.
3. İlk broker, satışını gerçekleştirdiği metalin mülkiyetine dair bir kodu bankaya gönderir ve böylece emtianın sahipliği bankaya geçer.
4. Banka, sahipliğini devraldığı metali, kâr payını ekleyerek yeniden taksitle müşteriye satar.
5. Banka, ilk brokerdan gelen kodu, metalin satılacağı ikinci brokerın sistemine elektronik ortamda girerek satış işlemini tamamlar. İlk broker, teverruka konu metalin kodunu ürettiği anda ikinci brokera gerekli bilgileri iletir.
6. Alım-satım işlemi, zaman farkı olmadan gerçekleştirildiği için fiyat değişikliği söz konusu olmaz. Tüm transferler elektronik ortamda yapılır.

7. Banka, müşterisine ilk sözleşmede belirtilen tutarı, satılan malın bedeli olarak sunar. Eğer tevrruk işlemi, bir yapılandırma amacı güdüyorsa, ödeme zorluğu yaşanan kredinin taksitleri ödenir ve borç yapılandırılır.

8. Müşteri, başlangıçta belirlenen ödeme planına göre ödemelere başlar. (Sancar, 2019), (Çemberlitaş, 2019), (Arpağ & Uçar, 2018).

Türkiye'de katılım bankaları tarafından organize tevrruk uygulamaları genel olarak iki ana amaçla yapılmaktadır. Bunlar; bankaların tahsil kabiliyeti azalan veya kaybolan alacaklarının yapılandırılması ve bankaların likiditelerini dengelemek amacıyla bankalar arasında nakit alışverişi yapmaktır (Kazancı, 2018).

2.4.3. Borcun Yeniden Yapılandırılması

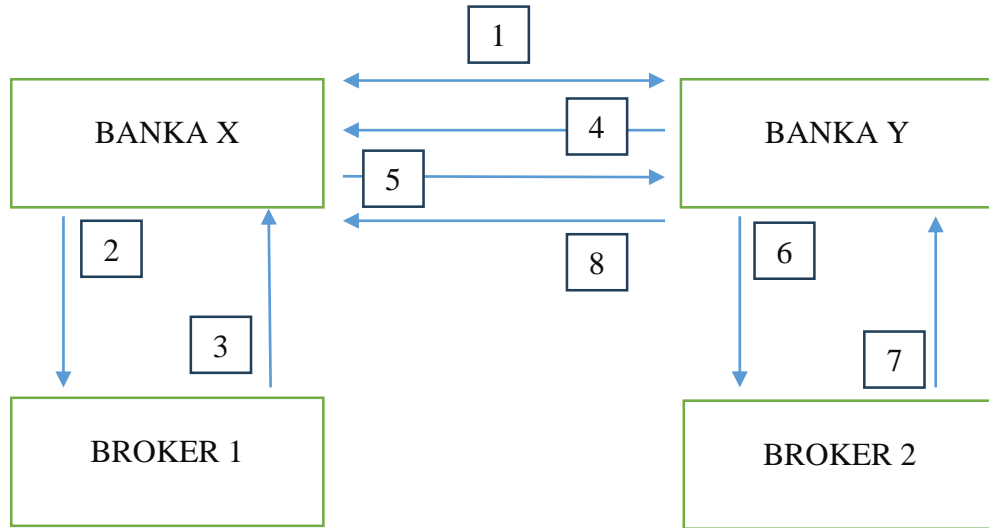
Tüm banka müşterilerinin deneyimleyebileceği gibi, katılım bankası müşterileri de murabaha veya finansal kiralama yöntemleriyle sağladıkları finansmanı zamanında ödemekte sorunlar yaşayabilirler. Katılım bankaları, ödeme güçlüğü yaşayan müşterilerinin kredilerinin gecikme süresi 90 günü geçtiğinde, yeniden yapılandırma kredisi sunmaktadır. Yapılandırma sürecinde herhangi bir alım-satım işlemi yapılmadığı için faturaya dayandırılmaz. Bu sebeple, yapılandırma işlemi çoğunlukla tevrruk yöntemiyle yapılmaktadır (Arpağ & Uçar, 2018). Tevrruk yöntemiyle yapılan yeniden yapılandırma işleminde, borçlu taraf, tevrruk işlemi sayesinde elde ettiği nakit ile bankaya olan borcunu öder. Ardından, borç, belirli bir vadeye göre yeniden yapılandırılır ve ödemeler yeni vade şartlarına göre yapılır (Kazancı, 2018). Bu şekilde, borçlu tarafın ödeme yükü hafifletilir.

Konvansiyonel bankalarda yapılandırma işlemi, genellikle borç yeniden yapılandırması veya kredi yeniden yapılandırması olarak ifade edilir. Bu işlem, borçlunun ödeme güçlüğü yaşaması durumunda, bankaların borçlarını ödeyebilmesi için ödeme planı, vade, faiz oranı veya diğer koşullar üzerinde yapılan düzenlemeleri içerir (Çakır, 2018).

Bu yöntemdeki temel amaç bankadan belirli bir vade ve kâr oranı ile nakit temin edilmesi ya da daha önceki bir finansmanın ödenmemesi sebebiyle borcun yapılandırılmasıdır. Katılım bankaları müşterilerinin ödeme güçlüğü yaşadıkları kredi borçlarının yapılandırılmasında tevrruk kullanabilirler. Bu işlemde katılım bankası

borcunu ödeyemeyecek müşteri adına LME nezdinde kıymetli maden alım satımı yaparak yapılandırma işlemini sonuçlandırmış olur. Platin ve paladyum, metal para olarak kabul edilmedikleri için teverruk işlemlerinde alım satıma konu olan metaller arasında öne çıkmaktadır.

Bankalar ve finans kuruluşları bazı dönemlerde likidite ihtiyaçlarını yönetmek amacıyla da teverruk yönetimini kullanabilirler. Teverruk, bankaların likidite yönetiminde kısa vadeli olarak tercih ettikleri bir seçenektir. Teverruk konvansiyonel bankalarla da yapılabilmektedir. Burada taraflardan biri katılım bankası ya da İslami banka olur. Süreçteki operasyonel işlemler, örf gereği, fon ihtiyacı olan banka tarafından yürütülür ancak eğer bu bankanın teverruk piyasası ile herhangi bir tecrübesi yoksa ya da teverruk uygulaması sunan yapılarda üyeliği bulunmuyorsa muhatap bankaya yetki verilerek malı kendisi adına satmasını isteyebilir (Koyuncu, 2022).

Şekil 2.3: Bankalararası Likidite Yönetiminde Organize Teverruk Süreci

Kaynak: Koyuncu, 2022

Likidite yönetimi için uygulanan organize teverruk akışı:

1. Fon ihtiyacı bulunan banka talebini muhatabına iletir ve aralarında emtia murabahası sözleşmesiyle birlikte vekâlet sözleşmesi imzalanır.

2. Banka x, Broker-1'den finansman tutarının karşılığı kadar emtia satın alır ve peşin ödeme yapar.

3. Broker-1 satın alınan malı daha önce kendisinde açılmış bankaya ait emtia hesabına aktarır.
4. Banka x, Banka y'ye vade sonunda ödenmek üzere elindeki emtia²'yi satar.
5. Banka y kendi başına emtia'yı nakde dönüştüremeyeceği için Banka x'i, vekâlet sözleşmesi kapsamında görevlendirir.
6. Banka x, fon talep eden tarafa (Banka-y) ait olan emtiayı, hazırda bekleyen bir başka alıcı olan Broker-2'ye peşin satar.
7. Broker-2 satın aldığı emtia neticesinde ilgili tutarı Banka x'e transfer eder.
8. Banka muhatabının hesabına ödemeyi geçer. Banka-y ise vade sonunda Banka-x'e ödeme yapar ve süreç tamamlanır (Koyuncu, 2022).

2.4.4. Mevduat Sağlamaya Yönelik Teverruk (Ters Teverruk)

Bu teverruk yöntemi mevduat sağlamaya yöneliktir. Yöntem banka ile tüzel veya bireysel müşteriler arasında yapılabildiği gibi iki banka arasında da yapılabilmektedir. Katılım bankalarının likidite yönetimlerinde bu işlem türü günümüzde uygulamaktadır (Çetmi, 2018). Ters teverruk (Reverse Murâbaha) işleminde, fazla parası olan müşteri, bankayı vekil olarak atar ve kendi adına borsadan peşin fiyatla bir mal alır. Sonrasında, bu malı bankaya vadeli olarak satar. Banka, aldığı malı borsada peşin fiyatla satarak işlemi tamamlar (Aktepe, 2012).

Müşteri mevduatları başta olmak üzere bankalar arası hazine işlemleri de bu kapsama girer. Günümüzde sabit getiri bekleyen vadeli mevduat işlemleri için uygun bir enstrüman olarak görülmüştür. İslami bankaların bireysel müşteri kitlesine genellikle hitap etmese de son yıllarda bu bankaların kurumsal müşterileri için sundukları önemli bir ürün olmuştur. Süreç genel olarak organize teverruka benzer olmakla birlikte, sözleşme ve tarafların sorumlulukları açısından farklılık arz eder (Koyuncu, 2022).

2.5. Teverruk Yönteminin Hedefleri

Teverruk işlemi bazı eleştirileri beraberinde getirirse de dünyada ve Türkiye'de yaygın olarak kullanılmaktadır. Organize teverruk ilk olarak Saudi British Bank tarafından 2000 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Körfez İşbirliği Ülkeleri (Gulf Cooperation Council-GCC) olarak tanımlanan Orta Doğu başta olmak üzere Asya, Afrika, Avrupa ve hatta Amerika'da yaygın olarak uygulanmaktadır. Dünya üzerinde bu işlemin

yapıldığı yerel ve küresel borsaların bulunduğu bilinmektedir. İngiltere, Malezya ve Suudi Arabistan teverruk işlemlerinin uygulandığı başlıca ülkeler arasında yer almaktadır. İngiltere'deki Londra Metal Borsası'nda bu işlemler metal üzerinden gerçekleştirilirken, Malezya'daki Suq Al-Sila adlı borsa palmiye yağına dayalı işlemler yapmaktadır. Suudi Arabistan'da bulunan çevresel borsalar, tahıl ürünleri, otomobiller ve pay senetleri üzerinden bu yöntemi uygulamaktadır. Yurtdışındaki İslami bankalar ise bu yöntemi, yeniden yapılandırma, bankalar arası likidite yönetimi ve nakit kredi temini gibi amaçlarla kullanmaktadır (Sancar, 2019).

Teverruk yöntemi olarak organize teverruk kullanılmaktadır. Şirketlerin nakdi ihtiyaçlarını karşılamak, gecikmiş finansmanlarını yeniden yapılandırmak için başvurdukları finansal uygulamadır. Bu yöntem, bireylerin veya tüzel kişiliklerin vadesi gelen ödemelerini gecikme nedeniyle faize düşmeden karşılamalarına imkân tanımaktadır. Aynı zamanda, bireylerin doğal yaşam düzenlerini bozmadan, nafaka, sağlık, eğitim gibi ekstra harcamalarını normal gelir seviyelerinin üzerindeki ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri hedeflenmektedir. Bu çerçevede, gerçek ihtiyaçların karşılanmasını sağlayacak şekilde uygulanması amaçlanmıştır (Çakır, 2018). Sonuç olarak; teverruk yapılmasında iki temel amaç ortaya çıkmaktadır. Bunlar nakit ihtiyacının karşılanması ve yeniden yapılandırma.

2.6. Teverruk Standartları

Teverruk standartları, finansal uygulamalar içerisinde İslam hukuku kurallarına uygun bir şekilde sürecin yürütülmesi için rehber ilkeler bütünüdür. Bu çerçevede İslami finans kurumlarının faaliyetlerini düzenlemek, güvenilir ve objektif bir şekilde uygulanması amacıyla düzenlenmiştir. İşlemler içerisinde İslam dini hükümlerine uygun bir ticaret olması amacıyla faizsizlik, uyumluluk ve belirsizliklerin ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır. Ayrıca finansal ürünlerin ortaya çıkması yine bu standartlar ışığında olmaktadır. Bu başlık altında AAOIFI ve TKBB teverruk standartları hakkında bilgi verilecektir.

2.6.1. AAOIFI Teverruk Standardı

AAOIFI Teverruk Standardı 23 Kasım 2006 tarihinde yayınlamış olup, 30 nolu standarttır. AAOIFI standardına göre teverruk, İslami finans kurumları tarafından kullanılan, genellikle kısa vadeli likidite sağlamak amacıyla gerçekleştirilen bir finansal işlemdir. Bu işlemde, bir banka, bir malı müşteriye satıp, aynı malı müşteriden

daha düşük bir fiyatla geri alarak nakit sağlama yoluna gider. Teverruk işlemi, faizsiz finansman sağlamayı amaçlayan bir çözüm olarak kullanılır.

AAOIFI 30 No'lu Standart, teverruk işlemlerinin şeriat açısından uygun olup olmadığına dair belirli kurallar ve yönergeler sunar. Bu standart, teverruk işlemlerinin yalnızca gerçek bir mal alım-satımı yapılması gerektiğini vurgular ve bu işlemin faiz içermediğinden emin olmayı amaçlar. Ayrıca, teverruk işlemlerinin finansal etik ve şeffaflık kurallarına uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtir. Ancak standarda göre faizsiz finans kurumlarının emek-sermaye ortaklığı (mudarebe), yatırım vekâleti, sukûk ihracı, yatırım fonları gibi yöntemlere yönelmek yerine, faaliyetleri için fon toplamak amacıyla teverruk işlemi yapmaları doğru değildir. Teverruk, yalnızca kurumun likidite sıkıntısı yaşayıp, ihtiyaçlarını karşılayamaması, müşterilerine zarar vermesi ve faaliyetlerini sürdürememesi durumunda kullanılmalıdır (AAOIFI). AAOIFI'nin teverruk konusundaki yaklaşımı belirli şartlar altında ve sadece ihtiyaç halinde kullanılmasını öngörmektedir. Bu yaklaşım teverruk yönteminin temel ilke ve esaslarla çelişmemesi ve kötüye kullanımını önlemek amacıyla düzenlenmiştir.

2.6.2. TKBB Teverruk Standardı

TKBB, 2021 yılında gerçekleştirdiği olduğu çalışmalar neticesinde, teverruk uygulamaları hakkında bir standart yayınlamıştır. Bu standart bağlamında organize teverruk uygulamalarının uygun olmadığı ancak bireysel teverruk işlemleri çerçevesinde yeni düzenlemeler yapılarak uygulamanın hayata geçmesine kadar borç yapılandırılmaları ve katılım bankalarının likidite yönetiminde kullanılması için tercih edilecek yöntem olduğuna izin verilmiştir. Organize teverrukta izin verilmeyen kısım, bireysel ve tüzel müşterilere standart ürünün sunulması ve pazarlaması hususundadır.

TKBB'nin yayınladığı standartlara bakıldığında nakit elde etmek amacıyla organize teverruka uygunluk verilmemiştir. Çünkü standartlara bakıldığında nakit para kazanmak İslami olarak uygun değildir. Ancak borçlarını ödeyemeyen temerrüde düşenlerin şahıs ve kurumların borçlarının yeniden yapılandırılmasında ve katılım bankalarının likidite yönetimlerinde organize teverrukun kullanımını bu yasaktan istisna tutulmuştur (Halitoğlu, 2021).

TKBB Danışma Kurulu tarafından hazırlanan teverruk standardına göre; “Bankanın likidite ihtiyacı durumunda, katılım bankası bu ihtiyacını öncelikle katılım

bankalarınca sunulan katılma hesabı açma, sukuk vb. diğer ürünlerle karşılama yoluna gitmelidir. Teverruk işlemine ancak bu ürünlerin yeterli olmaması halinde başvurulabilir. Likidite ihtiyacı durumunda teverruk işlemine izin verilirken bunun bir başka katılım bankasıyla yapılması tercih edilmelidir” (TKBB, 2021).

2.6.3. AAOIFI ve TKBB Teverruk Standartlarının Benzerlik ve Farklılıkları

AAOIFI (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions) ve TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği) standartlarının her ikisi de İslami finans kurumları için rehberlik sağlamak amacıyla oluşturulmuştur ve aralarında bazı benzerlikler ve farklılıkları mevcuttur.

Benzerlikler:

- İslami Finans İlkelerine Uygunluk: Hem AAOIFI hem de TKBB standartları, İslam hukukuna (şeriat) uygun finansal uygulamaları teşvik eder ve bu ilkeler çerçevesinde kurumların işleyişini düzenler.
- Finansal Raporlama İlkeleri: Her iki standart da İslami finans kurumlarının finansal raporlama standartlarını belirler ve şeffaflığı, doğruluk ve güvenilirliği teşvik eder.

Farklılıklar:

- Kapsam: AAOIFI standartları uluslararası alanda kabul gören bir dizi standarttır ve genellikle birçok İslami finans kurumu tarafından kullanılırken, TKBB standartları Türkiye'deki katılım bankalarının özel ihtiyaçlarını ve Türk finansal düzenlemelerini dikkate alarak oluşturulmuştur.
- Uygulama Alanı: AAOIFI standartları genellikle geniş bir yelpazedeki İslami finans kurumlarının faaliyetlerini kapsar, ancak TKBB standartları özel olarak Türkiye'deki katılım bankalarının ihtiyaçlarını ve yerel düzenlemeleri dikkate alır.
- Detaylar ve Spesifikasyonlar: Her iki standart seti de benzer prensipleri içerse de belirli düzenlemelerde ve detaylarda farklılık gösterebilir. Örneğin, muhasebe işlemleri veya finansal araçların kullanımı gibi konularda farklı yaklaşımlar olabilir.

- Kabul Edilme Durumu: AAOIFI standartları geniş bir uluslararası kabul görme oranına sahipken, TKBB standartları öncelikle Türkiye'deki katılım bankaları ve finansal düzenleyiciler tarafından kullanılır (Halitoğlu, 2021).

AAOIFI ve TKBB standartları arasında benzerlikler ve farklılıklar bulunmaktadır ve her ikisi de İslami finans kurumlarının faaliyetlerini düzenleme ve standartlaştırma konusunda önemli rol oynamaktadır (Halitoğlu, 2021).

Tablo 2.1'de standartlar nezdinde kısmi karşılaştırma yapılmıştır.

Tablo 2.1. AAOIFI ve TKBB Teverruk Standartlarının Karşılaştırılması

	TKBB Teverruk Standardı	AAOIFI Teverruk Standardı
1	Bireysel teverruk işlemi mahiyeti açısından uygun görülmüştür ancak burada emtia ürünü altın ve para olmamalıdır.	İşlem içeriğinde ister satıcıya malın maliyetinin açıklanmadığı şekilde olsun ister vadeli bir şekilde murahaba işlemi olsun, her işlem türünde ürün alınırken İslami gereklilikler yerine getirilmelidir. Burada ürünün varlığına dikkat edilmeli, altın, gümüş gibi emtia ürünleri satışa konu olmamalıdır.
2	Ürün, akit anında mevcut ve muayyen olmalıdır.	Ürün, satıcının diğer kaynaklarından net bir şekilde ayrılmalıdır. İşleme konu olan ürünün cinsi, miktarı tam olarak belirlenmelidir. İşlem sonrası ürün teslimi veya muhafazası depo ya da antrepolar tarafından yapılmalıdır.
3	Akitler, birbirinden bağımsız ve muvazaadan uzak olmalıdır.	Satış esnasında ürün belirttiği şekilde bulunmuyorsa; işlemin gerçek ürünle yerel mallar nezdinde yapılması gereklidir. Göstermelik satış yapılmamalıdır.
4	Müşteri tarafından ürün teslim alınmalıdır.	Ürün gerçek ve teslim edebilebilecek bir ürün olmalıdır.

5	Ürün, tarafların üçüncü kişileri aldatmak amacı ile gerçek durumu onlardan gizleyerek kendi gerçek iradelerine uymayan ve kendi aralarında geçerli olmayan bir hususta anlaşmalarında ilk satıcısına dönmelidir.	İslami esaslara uygun olmayana haram niteliği taşıyan bir satış yapılmamalıdır. İşlem içerisinde satışın üçüncü bir tarafa yapılması gerekir, ürün tekrar ilk sahibine satılmamalıdır.
6	Faizsiz finans sistemi içindeki bankalarca yapılacak işlerin bu kapsamda değerlendirilebilmesi için vadeli olarak emtia alan kişinin, aldığı bu emtiayı, satın aldığı kişi ya da İslami bankayı farklı sistemde devreye sokmadan satması gerekir.	İlk satıcının işlemin ihlaline yol açmaması gerekir. Vadeli satım ardından yapılan peşin satım sözleşmeleri arasında ilişki olmamalıdır.
7	Bireysel teverruk işleminin sonucu organize teverruk işlemi ile aynı sonuçları doğuramaz. Aralarında bir standart benzerlik bulunmaz.	Teverruk işleminde alıcının malı satması hukuken mümkün olmadığı durumlarda kurum ya da onun vekili nezdinde vekalet vermesinde hukuki olarak bir sorun bulunmamaktadır. Burada ürünün fizikin teslim almış olması gerekir.
8	Organize teverruk işlemi İslami finans açısından uygun değildir. Sadece mashalat ilkesi gereğince borcun gecikmeye düşmeden yeniden yapılandırılması ve katılım bankalarının likidite yönetiminde kullanılması için yapılmalıdır.	Katılım bankası, işlem içerisinde sattığı ürünü, üçüncü tarafa satarken müşterisi adına vekaletname almamalıdır.

Kaynak: AAOIFI, TKBB, Halitoğlu, 2021.

Tablo 2.1’de belirtildiği üzere her iki standardı şu şekilde ifade edebiliriz. Bireysel teverruk işlemleri mahiyeti açısından uygun görülmemekte olup, bu işlemlerde kullanılan emtia altın ve para gibi kıymetli varlıklar olmamalıdır. İşlem sırasında, ister satıcı tarafından malın maliyetinin açıklanmadığı bir yöntem tercih edilsin, ister vadeli bir murahaba sözleşmesi yapılsın, her durumda İslami esaslara uyulmalıdır. Bu kapsamda,

işlemdaki ürünün gerçek ve mevcut olması önemlidir; altın, gümüş gibi ürünler ise ticaret konusu yapılmamalıdır.

Akit anında ürünün mevcut ve belirli olması gerekmektedir. Ürün, satıcının diğer mallarından net bir şekilde ayrılmalı ve cinsi ile miktarı tam olarak belirlenmelidir. Ayrıca, ürünün teslimi veya muhafazası depo ya da antrepolar aracılığıyla yapılmalıdır. Akitlerin bağımsız ve muvazaadan uzak olması, yanıltıcı satışların önlenmesi açısından kritiktir. Ürün, işlem sırasında belirtilen niteliklere uygun değilse, gerçek bir ürünle veya yerel mallarla işlem gerçekleştirilmelidir. Müşteri ürünü teslim almalı ve bu ürün gerçekten mevcut olmalıdır. Organize teverruk işlemleri, İslami finans açısından tartışmalı olup sadece maslahat ilkesi gereğince borçların yeniden yapılandırılması veya katılım bankalarının likidite yönetimi için kullanılabilir. Bu yöntemde, ürünün ilk satıcısına geri satılmaması ve gösteriş amaçlı işlemlerden kaçınılması gerekmektedir. İşlem sırasında, ürün bir üçüncü tarafa satılmalı ve müşteri adına vekaletname kullanılmamalıdır. Vadeli satın alınan emtia, peşin satış sırasında ilk satıcıya dönmemelidir, işlemler arasında ilişki kurulmamalıdır.

Bireysel teverruk ile organize teverruk arasında önemli farklar bulunmaktadır. Bireysel teverrukta alıcının malı satması hukuken mümkün değilse, vekalet sistemi devreye girebilir. Ancak bu durumda ürün fiziksel olarak teslim alınmış olmalıdır. Organize teverrukta ise alıcının ürünü doğrudan teslim almaması veya işlemin İslami esaslarla çelişmesi durumunda, uygun bir yöntem olarak değerlendirilemez.

2.7. Emtia Borsalarına Olan İhtiyaç

Bretton Woods sistemi, II. Dünya Savaşı'nın ardından 1944 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin New Hampshire eyaletindeki Bretton Woods kasabasında düzenlenen uluslararası bir konferansta oluşturulan uluslararası bir para düzenidir. 1971 yılında Bretton Woods sistemi uluslararası ticareti ve ekonomik istikrarı teşvik etmek amacıyla oluşturulmuştur. Bu sistem ile döviz kuru aracılığıyla doların dolara ve sabit kurla altına bağlı olmasının bitmesiyle birlikte, sermaye hareketleri tamamen serbest bırakılırken, finansal piyasadaki kurallar gevşetilerek ekonomilerde kur ve faiz riskleri tamamen dalgalanmaya bırakılmıştır. Böyle bir ortamda oluşan yeni ekonomik koşullar altında bahsi geçen risklerin giderilmesine yönelik artan talep sonucunda dalgalı döviz kuru ve faiz riskinden kaçınmak için yeni finansal araçlara ihtiyaç duyulmuş ve bu ihtiyaçla birlikte finansal vadeli işlem sözleşmeleri ortaya çıkmıştır

(Simsaroğlu, 2002). Vadeli işlemler enstrümanları içerisinde teverruk işlemine konu olan emtialar yer almaktadır. Bu sebeple borsaların var olması elzemdir. Çünkü borsalar ürünün piyasa koşullarındaki arz ve talep dengesi ile fiyat istikrarını oluşmasını sağlamaktadır. Dünyada ve ülkemizde değişen ekonomik piyasalarda önemli bir rol üstlenen borsalarda birçok işlem için yapılabilmektedir. Bu işlemler içerisinde menkul kıymetlerler, kambiyo senetleri, kıymetli madenler ve emtia ürünleri yer almaktadır. Bu minvalde emtia borsalarının artması yeni finansman yöntemlerinin geliştirilmesine ve piyasaların daha objektif işleyişlerini sağlayacaktır (Çelik, 2023).

Ticaret borsalarının paydaşlarına hizmet sunacağı ticaret platformlarının kapsamı ve yapısı, piyasa veya pazar gerçekleriyle uyumlu olmalıdır. Bu nedenle, borsalar elektronik ticaret platformları aracılığıyla ilgili pazar veya piyasada farklı işlem yöntemlerini kullanarak, aynı anda veya farklı zaman dilimlerinde işlem katılımcılarının görüşlerini alarak seanslar düzenleyebilirler. Ayrıca, özgün bir işlem altyapısına ve pazara sahip bir ticaret borsasının platformunun, farklı yapıya sahip bir borsa tarafından kullanılması, piyasa işlemlerinde aksaklıklara, suiistimallere ve etik olmayan durumlara yol açabilir; bu durumun başarılı sonuçlar elde edilmesini engelleyebileceği unutulmamalıdır. Ticaret borsalarında yapılan işlemlerin takaslarının doğru ve eksiksiz yapılması, paydaşların ticaret borsalarına güvenini artıracak ve doğru referans fiyatlarının oluşmasına katkı sağlayacaktır (Kılıçarslan, 2021).

Sermaye Piyasası Kanunu'nun 40 ve 40/A maddeleri, borsaların özelliklerini, işleyişini, uygulanacak düzenlemeleri ve denetim süreçlerini ele almakla birlikte, ülkemizde kurulabilecek çeşitli borsa türlerine de dair hükümler getirmiştir. Bu maddelere göre, sermaye piyasası araçlarının işlem göreceği borsalar, kendi özel yasalarında belirlenen esaslar doğrultusunda yapılandırılır. Bu borsalar, menkul kıymetler ve diğer sermaye piyasası araçlarının güvenli ve istikrarlı bir şekilde, serbest rekabet ortamında alınıp satılmasını sağlamak ve oluşan fiyatları tespit ederek ilan etmekle yetkilidir. Ayrıca, bu borsalar kamu tüzel kişiliğine sahip kurumlar olarak faaliyet gösterirler (Işık, 2012).

2.7.1. Ülke Emtia Borsaları

Ürün piyasaları, yüksek kazanç sağlama olasılığı nedeniyle önemli bir konumda bulunur ve işlem hacmi açısından dünya genelindeki en büyük piyasalar arasında yer

almaktadır. Bu piyasalar, yatırımcılara çeşitli emtialara yatırım yapma imkânı tanıyarak geniş bir ticaret hacmi yaratır (Atacan, 2019). Küreselleşen dünyada, uluslararası ekonomik yapılar ve piyasalarda meydana gelen değişimlerin karşılıklı etkileşimi, emtia piyasalarını da içine almaktadır. Bu piyasalardaki dalgalanmalar, etki-tepki mekanizması yoluyla diğer piyasalara yansıyor, temel makroekonomik unsurlar üzerinde de etkiler oluşturabilir. Emtia piyasalarındaki bu değişiklikler, tüm ülkeleri etkilerken, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kırılganlıkları artırıcı bir etken olarak ortaya çıkmaktadır (Karadağ, 2019).

Emtia borsalarındaki küresel etkiler dünya ülkelerini ve ülkemizi etkilemektedir. Emtia borsalarında işlem gören ürünler içerisinde tarım ürünleri, maden ürünlerindeki fiyat oynaklıkları bunlara bağlı olarak yapılan vadeli işlemlerin de arz ve talebini etkilemektedir. Tezin konusu olan teverruk işlemleri ülkemizde İslami esaslara uygun olarak emtia borsalarına konu olan platin ve paladyum üzerinden yapılmaktadır. Emtia borsalarının dünya ve ülkemizdeki yapılarını inceleyelim.

Tablo 1.2: Dünya Emtia Borsaları

BORSA	KODU	ÜRÜN
Africa Mercantile Exchange	AFMX	Tarım ve Enerji
Nairobi Coffee Exchange	NCE	Kahve
Ethiopia Commodity Exchange	ECX	Tarım
Brazilian Mercantile and Futures Exchange	BMF	Tarım, Metal ve Biyoyakıt
Chicago Board of Trade (CME Group)	CBOT	Tahıl, Metal ve Tahvil
Chicago Mercantile Exchange (CME Group)	CME	Et, Döviz ve Hisse Senedi
Kansas City Board of Trade	KCBT	Tarım
Memphis Cotton Exchange		Tarım
Mercado a Termino de Buenos Aires	MATBA	Tarım
Mercado a Termino de Rosario	ROFEX	Tarım

Minneapolis Grain Exchange	MGEX	Tarım
Nadex Exchange		Enerji ve Metal
New York Mercantile Exchange (CME Group)	NYMEX	Enerji ve Metal
U.S. Futures Exchange	USFE	Enerji ve Metal
International Commodity Exchange Kazakhstan		Mineral, Petrol ve Tarım
Agricultural Futures Exchange of Thailand	AFET	Tarım
Bursa Malaysia	MDEX	Biyoyakıt
Cambodian Mercantile Exchange	CMEX	Eneji ve Metal
Central Japan Commodity Exchange		Enerji ve Tarım
Chittagong Tea Auction		Çay
Dalian Commodity Exchange	DCE	Tarım, Plastik ve Enerji
Jakarta Futures Exchange	JFX	Kakao, Kahve, Metal ve Çay
Kansai Commodities Exchange	KANEX	Tarım
Commodities & Metal Exchange Nepal Ltd.	COMEN	Altın ve Gümüş
Nepal Derivative Exchange Limited	NDEX	Tarım, Metal ve Biyoyakıt
Shanghai Futures Exchange		Metal, Altın ve Petrokimya
Shanghai Gold Exchange		Metal
Singapore Commodity Exchange	SICOM	Tarım ve Plastik
Singapore Mercantile Exchange	SMX	Tarım ve Enerji
Uzbek Commodity Exchange	UZEX	Metal Kimyasal Petrol

Tokyo Commodity Exchange	TOCOM	Tarım, Enerji, Metal
Tokyo Grain Exchange	TGE	Tarım
Zhengzhou Commodity Exchange	CZCE	Tarım
Vietnam Commodity Exchange	VNX	Kahve, Çelik
Buon Ma Thuot Coffee Exchange Center	BCEC	Kahve
Mongolian Agricultural Commodity Exchange	MCE	Tarım
Australian Securities Exchange	ASX	Tarım
ABX Global	ABX	Metal

Kaynak: LME, Bursa Malaysia, Idx

Tablo 2.2’de yer alan fiziksel ve finansal emtialar, dünya ülkeleri nezdindeki alım ve satımının organize bir şekilde gerçekleştiği yerlerdir. Bu borsalarda çeşitli emtialar ve farklı tarım ürünleri ile farklı sektör ürünleri yer almaktadır (LME, 2024). Tablo 2.2. incelendiğinde her borsanın yerel ve uluslararası piyasa koşullarında belirli ürünlere odaklandığı görülür. Emtiaların kaliteleri ve teslim koşullarının şeffaf ve adil olması ticaret ortamına da bir standart getirmektedir. Ürünler ülkelerin bölgesel dağılımına göre çeşitlik göstermektedir. Örneğin Afrika’da tarım ürünleri (kahve) ve enerji borsaları varken, Asya ülkeri (Tayland, Çin, Endonezya, Japonya, Nepal vb.) metal, enerji ve plastik ürünleri tercih edilmektedir. Amerika Borsası ise özellikle tarım ürünleri, enerji ve biyoyakıt ürünlerini borsaya kote etmektedir. Avrupa ise enerji ve metal ağırlıklıdır.

2.7.2. Türkiye Ürün İhtisas Borsası-TÜRİB

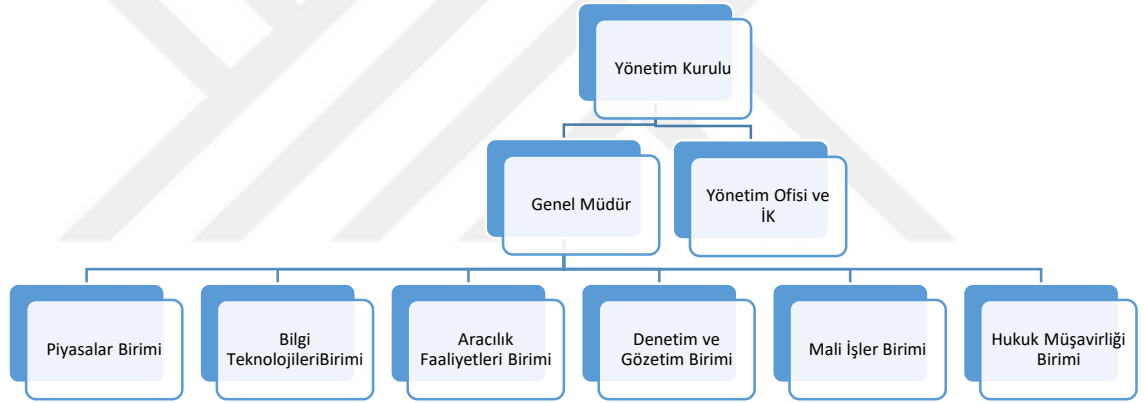
Türkiye Ürün İhtisas Borsası, Türkiye’de tarım ürünleri, ormancılık ürünleri, hayvancılık ürünleri gibi çeşitli emtia ürünlerinin ticaretinin yapıldığı bir borsadır. Bu borsanın kuruluşu 1994 yıllarına dayanmaktadır. Bu alandaki devlet müdahalesinin azaltılarak, tarım ürünlerinin ticaretinin canlandırılması için Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı’na (FAO) iş birliği ile gündeme gelmiştir (Simsaroğlu, 2002). Bu borsa, ülkedeki tarım ve ormancılık sektörlerinin gelişimine katkı sağlamak, ürünlerin

alım satımını kolaylaştırmak, fiyatların belirlenmesine katkıda bulunmak ve tüccarlar arasında ticareti desteklemek amacıyla kurulmuştur.

Türkiye Ürün İhtisas Borsası, çeşitli emtia ürünlerinin vadeli işlem sözleşmelerinin alınıp satıldığı bir platformdur. Bu sözleşmeler, belirli bir tarihte gelecekte teslim edilmek üzere anlaşılan ürünlerin fiyatını belirlemek için kullanılır. Bu sayede, üreticiler ve tüccarlar gelecekteki fiyat dalgalanmalarına karşı korunma sağlayabilirler. Türkiye Ürün İhtisas Borsası, ülkedeki tarım ve ormancılık sektörlerinin yanı sıra emtia ticareti ile ilgilenen diğer paydaşlar için önemli bir ticaret platformu ve fiyat belirleme mekanizması sağlar. Ayrıca piyasa şeffaflığını artırır ve emtia piyasasının gelişimine katkıda bulunur. Bu borsa, Türkiye'nin tarım ve ormancılık ürünlerine dayalı ekonomisinin ve emtia ticaretinin gelişimine önemli katkılar sağlar. Türkiye Ürün İhtisas Borsası (TÜRİB), 5174 sayılı Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Kanunu'nun 53. maddesi, 5300 sayılı Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu ve diğer ilgili mevzuat hükümleri doğrultusunda, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na tabi olarak faaliyet göstermek amacıyla kurulmuştur. T.C. Ticaret Bakanlığı ve Sermaye Piyasası Kurulu'nun teklifi üzerine, 06 Nisan 2017 tarihli ve 30030 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2017/9986 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 08 Haziran 2018 tarihinde faaliyete geçmiştir. TÜRİB'in temel amacı, 5300 sayılı Kanun ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde, lisanslı depo işletmecileri tarafından oluşturulan elektronik ürün senetleri ile bunlara dayalı vadeli işlem sözleşmelerinin ticaretini yürütmek ve borsacılık faaliyetlerini gerçekleştirmektir. TÜRİB özel hukuk tüzel kişiliğine sahip bir kuruluştur (TÜRİB, 2023).

Bu Kanun'un amacı, tarım ürünlerinin ticaretini kolaylaştırmak, ürünlerin güvenli bir şekilde depolanmasını sağlamak, sahiplerinin mallarının güvenliğini temin etmek ve kalite standartlarını korumaktır. Ayrıca ürünlerin sınıf ve derecelerinin yetkili sınıflandırıcılar tarafından belirlenmesini sağlamak, tarım ürünleri lisanslı depo işletmecilerinin ayırım yapmadan ürün kabul etmelerini temin etmek, ürünlerin mülkiyetini temsil eden senetlerin çıkartılmasını ve bu senetlerle finansman, satış ve teslimat süreçlerinin yönetilmesini sağlamak; nihayetinde, standartlara uygun tarım ürünlerinin ticaretini teşvik etmek amacıyla tarım ürünleri lisanslı depoculuk sisteminin kurulması, işleyişi ve denetimine dair usul ve esasları belirlemektir (Resmî Gazete, 2005)

Ülke ekonomisinin desteklenmesi için tarım ürünlerinde ve piyasasında aktif bir şekilde yer alan 113 adet Ticaret Borsası bulunmaktadır (Odalar, Borsalar ve TOBB, 2023). Ticaret Borsaları ile alıcı ve satıcının teknolojik bir ortamda bir araya getirilmesi, alım satım işlemlerinin kayıt altına alınması, izlenmesi ve ülkemizdeki bölgesel ürün çeşitliği ile sunduğu alt yapı ile entegre bir şekilde işlem yapılması için gerekli hizmeti vermektedir. Ürün İhtisas Borsaları, mevzuatsal gelişmeler ve lisanslı depoların artırılması ile Elektronik Ürün Senedi (ELÜS) işlemlerinin artan dijitalleşme ile daha yaygın hale getirilerek finansal yapıya katkı sağlayarak ülke ekonomisi içinde değer katmaya alternatif olacaktır. Bu amaç kapsamında tarım sektörünün gelişmesine bu alandaki paydaşları koruyarak gerçekçi bir fiyat istikrarının sağlanarak, sektörün gelişmesine ve ekonomik düzende piyasa şartlarının da iyileştirilmesi ihtisas borsalarının düzenleyici ve denetleyici görevini ön plana çıkarmaktadır (TÜRİB, 2024).

Şekil 2.4:TÜRİB Organizasyon Şeması

Kaynak: TÜRİB, 2023

Şekil 2.4'te TÜRİB organizasyon şeması verilmiş olup, bu kurum 6 farklı birimden oluşmaktadır.

Türkiye Ürün İhtisas Borsası Ortaklık Yapısı

TÜRİB, 50.000.000 TL kayıtlı sermayesi, sağlam bir ortaklık yapısıyla birlikte yatırımcısı ve hissedarlarına güven vermektedir. Ortaklık yapısı içerisinde ilk %45'lik pay içerisinde eşit pay oranları ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) ve Borsa İstanbul Anonim Şirketi yer almaktadır. Yine eşit pay olarak %10'luk kısımda İstanbul Takas ve Saklama Bankası Anonim Şirketi (Takasbank) ile Merkezi Kayıt Kuruluşu Anonim Şirketi (MKK) bulunmaktadır.

%9'luk pay da Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş., Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı ve Türkiye Halk Bankası Anonim Şirketi arasındadır. Geriye kalan pay ise Ticaret Borsaları'na aittir.

Tablo 2.2: TÜRİB Ortaklık Yapısı

Ortak Ticaret Unvanı	Pay Oranı (%)	Pay Tutarı (TL)
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği	15	7.500.000
Toprak Mahsulleri Ofisi	15	7.500.000
Borsa İstanbul Anonim Şirketi	15	7.500.000
İstanbul Takas ve Saklama Bankası Anonim Şirketi	5	2.500.000
Merkezi Kayıt Kuruluşu Anonim Şirketi	5	2.500.000
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	3	1.500.000
Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı	3	1.500.000
Türkiye Halk Bankası Anonim Şirketi	3	1.500.000
Ticaret Borsaları	36	18.000.000
Toplam	100	50.000.000

Kaynak: TÜRİB, 2023

Tablo 2.3'ten de anlaşılacağı üzere ortaklık yapısı içerisinde %36'lık kısım ülkemizdeki tarım faaliyetinin yoğun olduğu şehirlerde kurulu Ticaret Borsalarıdır.

Bu borsalar; Ankara, Balıkesir, Bursa, İstanbul, İzmir, Konya, Polatlı, Adana, Afyonkarahisar, Aksaray, Antalya, Aydın, Bafra, Bandırma, Boğazlıyan, Ceyhan, Cihanbeyli, Çarşamba, Çorlu, Çorum, Diyarbakır, Edirne, Ereğli, Erzurum, Gaziantep, Gemlik, Giresun, Hayrabolu, Isparta, Kahramanmaraş, Karaman, Karapınar, Kayseri, Keşan, Kırşehir, Kızıltepe, Lüleburgaz, Malkara, Mersin, Mustafakemalpaşa, Nevşehir, Nizip, Ordu, Reyhanlı, Salihli, Sakarya, Söke, Şanlıurfa, Tarsus, Tekirdağ, Uzunköprü, Trabzon ve Yerköy Ticaret Borsalarıdır.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği-TOBB, odalar ve borsalar arasında karşılıklı olarak birlik ve dayanışmayı temin etmek, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak amacıyla 5174 sayılı Kanun'da belirtilen görevleri yerine getirmek maksadıyla tüzel kişiliğe sahip, kamu kurumu niteliğinde meslek üst kuruluşudur.

Bu Kanun'un amacı; Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odaları, Ticaret Borsaları ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin kuruluş ve işleyişine ilişkin esasları düzenlemektir. 186 Ticaret ve Sanayi Odası, 52 Ticaret Odası, 12 Sanayi Odası, 2 Deniz Ticaret Odası ve 113 Ticaret Borsası bulunan Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'ne bağlı oda ve borsalara kayıtlı toplam üye sayısı 1.200.000 civarındadır. Bunun yanında Türk Özel Sektörünün en büyük temsilcisi olan TOBB'nin öncülüğünde yürütülen çalışmalarda bulunmaktadır. Bunlar; Türk – Arap Ticaret Odası, İslam Odası, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) ve İkili Odalar ve Anlaşmalar'dır. İlk olarak; 22 Arap ülkesinin de üyeliği ile Arap Ticaret, Sanayi ve Ziraat Odaları Birliği kurulmuştur.

TOBB, Türkiye ile İslam ülkeleri arasındaki ilişkileri de yakından takip etmek için gayret göstermektedir. Buradaki amaç; siyasi gelişmelerin ekonomik iş birliğine yansımaları sağlamak, ilişkilerin geliştirilmesi, ülkeler arasındaki kısıtlayıcı hükümleri ortadan kaldırmak, üye ülkelerin katılımı ile fuar ve seminerler düzenlemek, kredi kullandırmaların da karşılıklı yardım ve bilgi alışverişini sağlamakta etkin rol almaktadır.

İslam Odası; 1977 yılındaki üye ülkelerin katılımı ile düzenlenen konferans sonrasında kurulma kararı alınmıştır. Bu Oda ile İslam ülkeleri arasında çok taraflı ekonominin gelişmesi için önemli kararlar almak amacıyla kurulmuştur. Üye olan İslam ülkelerinin kararı ile ortak pazar oluşturma fikri ortaya çıkmış ancak ülkelerin sosyal ve beşeri

durumları göz önüne alınarak bu girişim yerine ortak yatırım projelerinin desteklenmesi kararı alınmıştır. İslam Odası toplantıları her yıl farklı ülkelerde yapılmaktadır. Son toplantı 16.12.2023 tarihinde Katar'da yapılmıştır (İrbeç, 1990).

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK); yabancı ülkeler ile Türkiye arasındaki ilişkileri geliştirmek amacıyla 1986 yılında TOBB'un kurucu üye olarak diğer üyelerle birlikte hareket ederek kurulmuştur. Müşterek hareket eden kuruluşlar; İktisadi Kalkınma Vakfı (İVK), Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD), Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB), Yabancı Sermaye Koordinasyon Derneği, Türk Dış Ticaret Derneği (TÜRK TRADE) ve İhracatçılar Birliği (İB)'dir. İkili Odalar ve Anlaşmalar; Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği iş birliği ilişkilerinin daha fazla olduğu İslam ülkeleri ve dış ülkeler ile ikili müşterek oda kurmak kaydıyla ilişkilerini sürdürmektedir. İkili odalar, çeşitli iş birliği protokolleri imzalamak ve uygulamaya koymak için katkıda bulunmaktadır.

Dış Ekonomik ilişkilere de imkân sağlamaktadır. İşlerin büyümesi, ticaret ve yatırımların artması, iş birliği yapılacak ülke hakkında bilgi sağlanması için önemli bir uygulamadır. Örnek olarak; Türk-Kıbrıs Türk Müşterek Ticaret Odası, Türk-Alman Ticaret ve Sanayi Odası, Türk-Afrika Odası, Türkiye-Cezayir Ticaret ve Sanayi Odası Forumu, Türkiye-Pakistan Ticaret ve Sanayi Odası Forumu'dur (İrbeç, 1990).

TOBB, ülkemiz içindeki faaliyetleri yanı sıra dünya üzerindeki ekonomik gelişime de katkı sağlamaktadır. Kurum ve kuruluşların kurulmasından aslı kurucu ya da faal üye olarak yer almakta olup, ekonomik denge içerisinde etkin rol almaktadır. Merkezi Ankara'da olan Toprak Mahsulleri Ofisi-TMO, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın ilgili kuruluşudur. TMO; 8/6/1984 tarihli ve 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine tabi, tüzel kişiliğe ve faaliyetlerinde özerkliğe sahip, sorumlu sermayesi ile sınırlı bir İktisadi Devlet Teşekkülü'dür (TMO, 2024).

TMO'nun tarihte ilk resmi yer alışı 1938 yılındadır. Üretici ve tüketiciyi korumak, buğdaydaki fiyat istikrarını sağlamak amacı tarım sektöründe kilit noktasındadır. Ayrıca ülkemizdeki lisanslı depoculuğunda gelişmesinde öncülük yapmaktadır (Akel, 2023). Temelleri 1873 yıllarına dayanan Borsa yıllar içerisinde gelişerek farklı isimler almıştır. Uzun yıllar İstanbul Menkul Kıymet Borsası (İMKB) adıyla anılmıştır. Sermaye piyasalarının küresel pazarlara erişimini sağlamak, rekabet gücünü arttırmak

maksadıyla yeniden yapılanma sürecine girerek bugünkü adı olan Borsa İstanbul Anonim Şirketi adını almıştır.

İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. (Takasbank) ana sözleşmesi çerçevesinde, başlıca hedefleri; ilgili yasal düzenlemeler doğrultusunda takas ve saklama hizmetleri sunmak, finansal hizmetler ve tüm ekonomik faaliyetleri gerçekleştirerek ülkemizin piyasa rekabet gücünü artırmaktır. Banka, bu hedefe ulaşmak amacıyla, sermaye piyasası mevzuatı ve Bankacılık Kanunu'ndan aldığı yetki ve imkanlarla her türlü faaliyette bulunabilir. Takasbank, merkezi takas ve bankacılık lisanslarına sahip olarak, Türk sermaye piyasalarında üyelerine takas, merkezi karşı taraf ve bankacılık hizmetleri sunmaktadır.

Ayrıca Takasbank, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın onayıyla pamuk, buğday, arpa, fasulye, mercimek, mısır, yulaf, zeytin ve çeltik gibi ürünlere dayalı elektronik ürün senetlerinin (ELÜS) işlem göreceği spot bir platformda ürün senedi tanımlaması yapmakta, ISIN kodu üretmekte ve ELÜS'lerin şartlı virman sistemi aracılığıyla takas işlemlerini gerçekleştirmektedir (TÜRİB, 2023).

Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş. (MKK), Türkiye'deki sermaye piyasası araçlarının kaydı, saklanması, transferi ve takas işlemlerinin yürütülmesinden sorumlu olan bir kuruluştur. MKK, Sermaye Piyasası Kanunu'na dayanarak faaliyet göstermekte olup, bu kanun Türkiye'deki sermaye piyasası faaliyetlerini düzenleyen ve denetleyen bir yasadır. Türk Sermaye Piyasalarının Merkezi Saklama Kuruluşu olarak, MKK, üyelerine saklama, veri depolama, raporlama, kurumsal yönetim ve yatırımcı hizmetleri sağlamaktadır. Merkezi Kayıt Kuruluşu'nun ortakları arasında %64,9 hisse ile Takasbank, %30,1 hisse ile Borsa İstanbul A.Ş. ve %5'lik pay ile Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği bulunmaktadır. MKK, ayrıca Ar-Ge merkezi kimliğiyle, kendi kaynaklarını kullanarak geliştirdiği yazılım, sistem ve platformlarla yerli ve yabancı sermaye ile finans kuruluşlarına veri ve teknoloji hizmeti sunmaktadır.

MKK'nın İş Sürekliliği Politikası, MKK Yönetim Kurulu tarafından belirlenen misyona ulaşılmasına engel teşkil edebilecek olaylar veya kriz durumlarında; can güvenliğini sağlamak, kesinti süreçlerini yönetmek, sistem ve kaynak kayıplarını engellemek ve yasal yükümlülükleri yerine getirmek amacıyla oluşturulmuştur. MKK'nın karşılaşılabileceği olumsuz durumlar için alınan önlemler, MKK yönetiminin onayladığı politika ve prosedürler doğrultusunda yürütülmekte olan İş Sürekliliği

Yönetim Sistemi (İSYS) aracılığıyla uygulanmaktadır. Özellikle Merkezi Kaydi Sistem (MKS) gibi hizmetlerde, MKK, üyeler ve diğer paydaşlarına faaliyetlerin kesintisiz olarak devam etmesini taahhüt etmekte ve olağanüstü hallerde yaşanabilecek hukuki, mali, itibari ve operasyonel olumsuz etkilerin en aza indirilmesini hedeflemektedir (MKK, 2023).

2.7.3. Elektronik Ürün Senedi (ELÜS)

TÜRİB'in temel hedefi ve faaliyet alanı, 5300 sayılı Kanun ve ilgili düzenlemeler doğrultusunda lisanslı depo işletmecileri tarafından oluşturulan elektronik ürün senetleri ile bu senetlere dayalı vadeli işlem sözleşmelerinin ticaretinin gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla borsacılık faaliyetleri yürütmektir. Bu amaçla ELÜS işlemleri yapılmaktadır. Elektronik ürün senedi, geleneksel kâğıt formatındaki ürün senetlerinin yerini almak üzere dijital ortamda oluşturulan ve saklanan bir finansal araçtır. Bu senetler, bir varlığın (genellikle bir mal veya hizmetin) sahipliğini veya haklarını temsil eder. Elektronik ürün senetleri, genellikle bir blockchain veya diğer güvenli dijital kayıt sistemleri üzerinde oluşturulur ve saklanır. Elektronik ürün senetlerinin temsil ettiği ürünler lisanslı depolar tarafın muhafaza edilmektedir. Lisanslı depolarda ürünlerin saklaması için gerekli prosedürler mevcuttur. Ürünleri cinsleri, kalitelerinin belirlenmesi için yetkili sınıflandırıcılar tarafından analiz ve laboratuvar testlerinin yapılması, denetimin lisanslı depo tarafından sürekli olarak yapılması gerekmektedir. Bu depolarda yer alan ürünlerin cinsleri, miktarları ve kaliteleri temsil eden elektronik bir kod verilmektedir. Bu kod 12 haneden oluşan ISIN kodu olarak adlandırılır.

Türkiye Ürün İhtisas Borsası (TÜRİB), Elektronik Ürün Senedine (ELÜS) dönüştürülen tarımsal ürünlerin işlem gördüğü bir platformdur. Bu işlemler, TÜRİB İşlem Platformu aracılığıyla gerçekleştirilir ve alıcılarla satıcıların bir araya gelmesini sağlar. Platformda, tarımsal ürünlerin alım-satım işlemleri, anlaşmalı özel emir girişleri yapılabilir; ayrıca, işleme dönüşmeyen emirlerin iptali de mümkündür.

Alım ve satım emirleri, TÜRİB İşlem Platformu'nda çevrimiçi ve gerçek zamanlı olarak emir defterlerine kaydedilir. Emirler, borsa prensiplerine uygun şekilde fiyat ve zaman önceliğine göre eşleştirilir. İşlem sırasında, ELÜS ve nakit bakiye kontrolleri, kayıt işlemleri ve gerekli blokajlar, banka ve aracı kurumlarla birlikte Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK) güvencesinde gerçekleştirilir. Seans işlem sonuçları, TÜRİB

tarafından iletildikten sonra, Takasbank ve MKK aracılığıyla para ve ELÜS takas işlemleri tamamlanır.

TÜRİB İşlem Platformu, kullanıcılarına yapılan işlemlerin detaylı dökümünü sunmanın yanı sıra, seans içi ve geçmiş tarihli borsa fiyatlarını raporlama imkânı sağlayan araçlarla donatılmıştır. Platformun en önemli aktörlerinden biri olan Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO), çiftçilere tarımsal ürünlerini, TMO'nun belirlediği fiyatlar üzerinden satma olanağı tanır. Aynı şekilde, TMO tarafından arz edilen tarımsal ürünlerin alımı da bu platform üzerinden yapılabilir (TÜRİB, 2024).

2.8. Tevrruk Yapılan Emtia Borsaları

Dünya genelinde İslami bankalar Londra Metal Borsası, Malezya Borsası ve Endonezya Borsası'nda tevrruk işlemleri gerçekleştirilmektedir. Aşağıda bu borsalar hakkında bilgi verilmektedir.

2.8.1. Londra Metal Borsası

İngiltere'de 1877 yılında Londra Metal Borsası (London Metal Exchange-LME) kurulmuştur. 130 yıllık geçmişe sahip olan borsa, dünyanın bir numaralı demir dışı metal pazarı olarak işlem görmektedir ve oldukça likit bir borsadır. Tevrruk işlemlerine konu olan ürünlerin alınıp satıldığı ilk borsadır. Bu borsada tevrruk için Türkiye, Batı ve Orta Doğu ülkeleri ağırlıklı olarak işlem yapmaktadır. Yatırımcılar, LME'yi canlı bir vadeli işlem borsası olarak değil, aynı zamanda sektörle olan yakın bağları nedeniyle de değerlendirmektedir. Dünya çapındaki LME onaylı depo ağı aracılığıyla fiziksel teslimat imkânı, Borsayı endüstri için mükemmel bir riskten korunma alanı haline getirir ve güvendikleri bir referans fiyat sağlar. Borsa, metal üreticilerine ve tüketicilerine son çare olarak fiziksel bir pazar ve en önemlisi dünya metal fiyatlarının yükseliş ve düşüş riskine karşı korunma yeteneği sağlar (LME, 2024). Dünya üzerinde metal ticaretinde ilk sırayı bu borsa almaktadır. Metal, platin gibi emtia ürünleri uzun yıllardır bu borsa nezdinde işlem görmektedir. Sadece bu borsada demir ürünü işlem görmemektedir (Kazancı, 2018).

"LME sertifikası" London Metal Exchange'de işlem gören metallerin ticaretinde kullanılan bir belgeyi ifade eder. LME, dünyanın en büyük metal borsalarından biridir ve birçok farklı metalin ticaretine aracılık eder. LME sertifikası, belirli bir miktar metalin (genellikle ton cinsinden) sahipliğini veya depolandığını doğrulayan bir belgedir. Bu sertifikalar metallerin alım-satımı, depolanması ve taşınması sırasında

güvenilirliği artırmak için kullanılır. Özellikle ticaretin ve işlemlerin güvenilirliğini sağlamak amacıyla kullanılırlar. Sertifika sahibi, belirli bir miktar metalin depolandığını veya sahipliğini doğrulayan bu belgeye dayanarak ticaret yapabilir veya diğer işlemleri gerçekleştirebilir. Ancak, LME sertifikalarıyla ilgili detaylar ve uygulamalar zamanla değişebilir, bu yüzden güncel bilgilere ulaşmak önemlidir.

Bir LME sertifikası aşağıdaki bilgileri içerir:

- Sertifikanın kendine özgü seri numarası, ID numarası ve sertifika oluşturulma tarihi.
- Antreponun yeri, antreponun adı ve antrepoyu işleten şirketin adı.
- Temsil ettiği metalin türü, şekli, markası, miktarı, menşei ve kilogram cinsinden ağırlığı.
- Metalin depolanması için ödenecek olan kira ve sigorta tutarını içeren bilgiler (Kazancı, 2018).

Bu sertifikalar ile verilen bilgiler içeriğindeki temel unsurları açıklamaktadır. Metal ve ticaret borsalarında kullanılan resmi bir belgedir. Yatırımcılar arasında fiziksel emtiaların mülkiyetini temsil etmek içinde kullanır.

2.8.2. Malezya Borsası

Bursa Malezya, 1976 yılında kurulmuş ve 2005 yılında borsaya kote edilmiş bir borsa holding şirketidir. Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği'nin (ASEAN) en büyük borsalarından biri olan Bursa Malezya, ister köklü büyük ölçekli şirketler için Ana Pazar, ister gelişmekte olan şirketler için ACE Pazarı (büyüme potansiyeli olan şirketler için tasarlanmış sponsor odaklı bir pazardır. 3 Ağustos 2009'dan önce eski adı MESDAQ Piyasası olarak biliniyordu. Sponsorlar, iş beklentileri, kurumsal davranış ve iç kontrolün yeterliliği gibi özellikleri dikkate alarak potansiyel ihraççıların uygunluğunu değerlendirmelidir) aracılığıyla olsun, 900'den fazla şirketin sermaye toplamasına yardımcı olmaktadır. Her büyüklükteki veya gelecek vaat eden KOBİ şirketleri için LEAP pazarıdır (küçük ve orta ölçekli işletmeler de dahil olmak üzere gelişmekte olan şirketlere, sermaye piyasası aracılığıyla daha fazla fon toplama erişimi ve görünürlüğü sağlamayı amaçlayan, danışman odaklı bir pazardır. Yalnızca bilgili yatırımcıların erişimine açıktır).

Kapsayıcı bir pazar yeri olan Bursa Malezya, birçok yatırım ürün ve hizmetine kolay erişim sağlayarak yerli ve yabancı pazar katılımcılarını genişlemelerine veya etkili yatırım yapmalarına yardımcı olmaktadır. Bursa Malezya'nın çok çeşitli ürün yelpazesinde hisse senetleri, türevler, offshore ve İslami varlıkların yanı sıra Borsa Yatırım Fonları (ETF'ler), Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları (GYO'lar) ve Borsada Ticaret Edilen Tahviller ve Sukuk (ETBS) yer almaktadır. Bursa Malezya, dünya çapında fıkhi uyumlu yatırım alanında en iyi, en yenilikçi borsa olarak tanınmaktadır. Bu ayrıcalık, dünyanın ilk uçtan uca fıkhi uyumlu yatırım platformu olan Bursa Malaysia-i ve Bursa Suq gibi İslami finasta çeşitli yeniliklere öncülük etmekten kazanılmıştır. Bursa Malezya aynı zamanda dünyanın en büyük palmiye yağı vadeli işlem merkezidir. Ham Palmiye Yağı Vadeli İşlemleri (FCPO) sözleşmesi, uzun süredir palmiye yağı endüstrisi için küresel fiyat referans noktası olarak kabul edilmekte ve referans alınmaktadır. Bursa Malezya, iyi çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) uygulamaları sergileyen şirketlerin performansını ölçen, küresel olarak değerlendirilen FTSE4 Good Bursa Malezya Endeksi'ni 2014 yılında uygulamaya koyan ilk gelişen pazar olmuştur (Bursa Malaysia, 2024).

Bursa Malaysia, hisse senetleri, türev ürünler, emtia, ETF'ler (borsa yatırım fonları) ve daha birçok finansal enstrümanın işlem gördüğü bir piyasadır. İslami finans ve sermaye piyasası için kurulan İslami bir platformdur. Malezya'nın ekonomik ve ticari faaliyetlerinin önemli bir parçası olan Bursa Malaysia hem yerel hem de uluslararası yatırımcılar için çeşitli fırsatlar sunar. Borsa, Malezya'nın ekonomik büyümesini ve sermaye piyasalarının gelişimini desteklemek için çeşitli hizmetler sunar ve Malezya'nın finansal piyasalarının etkin ve adil bir şekilde çalışmasını sağlamak için düzenlemeler uygular. Bursa Malaysia, Malezya'nın genel ekonomik sağlığına ve finansal istikrarına önemli bir katkıda bulunmaktadır. Malezya'da teverruk uygulaması daha çok para, yatırım, mevduat ve sermaye piyasalarında kullanılmaktadır. Bununla birlikte teverruk işlemine konu olan emtianın fiziksel teslimi önem arz etmektedir (Bursa Malaysia, 2024).

2.8.3. Endonezya Borsası

Tarihsel olarak sermaye piyasası Endonezya'nın bağımsızlığından çok önce var olmuştur. Sermaye piyasası veya borsa, Hollanda sömürge döneminden bu yana ve tam olarak 1912'de Batavia'da varlığını sürdürmektedir. İlgili dönemde sermaye

piyasası, Hollanda Doğu Hint Adaları hükümeti tarafından sömürge hükümetinin veya VOC'nin yararına kurulmuştur (IDX, 2024).

Şeriat Emtia, Ticaret Borsası'nda yürütülen şeriat ilkelerine göre yapılan bir emtia alım satım faaliyetidir. Ticareti yapılan malların türü, kalitesi ve miktarı bilinen ve kanun ve yönetmeliklerin izin verdiği türden olması gerekir. Uygulamada, Borsada emtia ticareti, Emtia Tüccarları Katılımcıları ile İslami finans kurumu (Ticari Katılımcılar) arasında ve İslami finans kurumu (Ticari Katılımcılar) ile İslami finans kurumu müşterileri arasında emtia alım satımı şeklinde fıkhi ilkelere dayanmaktadır. Bu yapıda emtianın teslimi hususuna özellikle dikkat edilmekle birlikte, malı satan alan kişiler elektronik sertifika ile malın sahipliğini ellerinde bulundurlar. İstenildiği takdirde yedi gün içerisinde teslim yapılabilir (IDX, 2024).

2.9. Katılım Bankacılığı Teverruk İşlemlerinin Mevcut Standartlara Uyumu

Katılım bankacılığı ilke ve amaçları içerisinde, İslami prensiplere uygun finansal ürünler ve hizmetler sunmak esas teşkil etmektedir. Zira katılım bankacılığı ekosistemi içerisinde yer alan ürün ve hizmetler bu amaca hizmet etmek için oluşturulmuştur. İslami finansın en temel yapı taşı faizsizlik ilkesidir. Bu nedenle, katılım bankalarının teverruk işlemleri (finansal işlemler) belirli İslami kurallara ve standartlara uyumlu olmalıdır. Mevcut standartlara uyum sağlamak için katılım bankaları şu yöntemleri kullanabilir:

Faizsiz finansın gelişmekte olduğu Malezya, Endonezya, Pakistan, Bahreyn ve Kuveyt gibi ülkelerde merkezi bir Şeriat Kurulu kurulmuştur. Ancak Türkiye'de ürün çıkarımlarında katılım bankaları kendi danışma kurullarından görüş almakta ve bu durumda kurul içerisinde yer alan fıkıh alimlerinin görüşlerinin bir standardı bulunmamakta ve görüşler kişiden kişiye farklılık gösterebilmekte idi. Bu durumun merkezileştirilmesi amacıyla 2018 yılında TKBB bünyesinde Merkezi Danışma Kurulu kurulmuştur. Genel olarak dünya uygulamasına bakıldığında ise bu süreç tek bir merkezi otorite tarafından yapılmaktadır (Dinç, 2019).

Tablo2.3: Dünyadaki Merkezi Danışma Kurulu Uygulamaları

Ülke	Merkezi Danışma Kurulu	Merkezi Danışma Kurulu İsmi
------	------------------------	-----------------------------

Bahreyn	Var	Uluslararası Kuruluşlardan Hizmet Almakta
Endonezya	Var	National Shariah Board-Özerk
Ürdün	Yok	Yok
Kuveyt	Var	Fatwa Board-Evkaf ve İslami İşler Başkanlığı
Malezya	Var	Shariah Council-Özerk
Sudan	Var	Shariah High Supervisory Board- Özerk
Pakistan	Var	Shariah Board- Merkez Bankası
Birleşik Arap Emirlikleri	Var	Higher Sharia Authority- Adalet ve İslam İşleri Başkanlığı
Türkiye	Kısmi	TKBB Danışma Kurulu

Kaynak: Grais, 2016

Ürün Tasarımı ve Yapılandırma: Katılım bankaları, İslami finans prensiplerine uygun ürün ve hizmetlerin tasarımı ve yapılandırılmasında uzmanlaşmış ekipler olmalıdır. Bu ekipler, müşterilerin ihtiyaçlarına uygun çözümler geliştirirken aynı zamanda İslami hukuka uygunluğu da göz önünde bulundururlar. İslam dininde emir ve yasakların kalıpları ve çerçeveleri belirlenmiştir. Tabi ki bazı çerçevelerde istisna alanları da bulunmaktadır. Ürün tasarımı yapılırken İslam dini içindeki en keskin çizginin faizsizlik ilkesi olduğunu unutmamak gerekir. Ortaya çıkacak ürünün ekonomik yapıya olan katkısı göz önüne alınarak faizin olmadığı bir yapı inşa edilmelidir. Bu yapı içerisinde helal yollardan gidilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple de yeni yöntemlerin ortaya çıkması öngörülmüştür (Çetmi, 2018).

Denetim ve İzleme Süreçleri: Katılım bankaları, teverruk işlemlerinin İslami standartlara uyumlu olduğunu sağlamak için düzenli olarak iç ve dış denetim süreçleri yürütebilirler. Bu denetimler, işlemlerin İslami hükümlere uygunluğunu kontrol eder ve gerektiğinde düzeltici önlemler alınmasını sağlar. Dinin belirlediği ilkeler temel alınarak, özellikle İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions) ile İslami Finansal Hizmetler Kurulu (Islamic Financial Services Board) tarafından belirlenen

standartlara bu kurumların uyması zorunlu hale gelmiştir. Çünkü bu finansal kuruluşların çekiciliğinin başlıca kaynağı, İslami prensiplere dayalı bankacılık faaliyetlerinin yürütülmesidir (Çelik,2016). Katılım bankalarında uygulamaların uygunluğu hem çalışanlar açısından hem de müşteriler ve rakipler açısından önemlidir.

Uluslararası Standartlara Uygunluk: Katılım bankaları, uluslararası İslami finans standartlarına uygunluk sağlamak için uluslararası finansal kuruluşların belirlediği standartları takip edebilirler. Örneğin, İslami Finans Hizmetleri Kurulu (IFSB) ve Uluslararası Standartlar Organizasyonu (ISO) gibi kuruluşlar, İslami finans sektörü için standartlar belirler ve günceller. Bu nedenle denetim ve izleme süreçleri AAOIFI ve TKBB standartları nezdinden ve gerekli kurullar çerçevesinde denetlenmeli ve teknolojik geliştirme süreçleri bu çerçevede uygulamalara entegre edilmelidir.

Eğitim ve Bilinçlendirme: Katılım bankaları, personellerine ve müşterilerine İslami finans prensipleri konusunda eğitim ve bilinçlendirme programları düzenleyerek İslami standartlara uyum sağlamalarını teşvik edebilirler. Bu sayede, banka personeli ve müşterileri, İslami finansın prensiplerini ve uygulamalarını daha iyi anlarlar ve bu doğrultuda hareket ederler. Bu minvalde üniversitelerin ilgili bölümlere destek sağlaması, bankalar açısından TKBB tarafından verilen eğitimlerin ve geliştirilen alt yapıların kontrolünün artırılması İslami finans için önemli bir etken olmaktadır. Müşteriler açısından sağlıklı bilgiye ulaşılması için donanımlı banka personellerinin yetiştirilmesi önem arz etmektedir.

Katılım bankacılığı teverruk işlemlerinin mevcut standartlara uyumu hem bankaların hem de müşterilerin güvenini artırır ve İslami finansın sürdürülebilir büyümesine katkıda bulunur. Bu nedenle, katılım bankalarının sürekli olarak İslami finans prensiplerine uygunluğunu değerlendirmesi ve gerektiğinde iyileştirmeler yapması önemlidir.

2.10. Organize Teverruktan Klasik Teverruka Dönüşüm İçin Gereklilikler

Teverruk yönteminin uygulanmasında iki farklı yapı vardır. Bunlar klasik ve organize teverruk yapısıdır. Bu iki yapı arasında farklılıklar yer almaktadır. Örneğin; klasik teverrukta alım satım işlemi sonucu fiyat farklı iken organize teverrukta alım ve satım fiyatı aynıdır. Banka teverruku olarak bilinen teverruk, bireysel müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamak için genellikle uygun bir yöntem değildir. Zira bireysel ya da klasik teverruk, nakit ihtiyacı duyan bir kişinin, malı vadeli olarak satın alıp, ardından

peşin olarak satacağı alıcıları kendi imkânlarıyla bulmasını gerektiren bir işlemdir. Bu durum, bireysel müşterilerin genellikle karşılayamadığı bir süreçtir (Çetmi, 2018). Organize tevrruk ise satıcı ile nakit ihtiyacı bulunan tarafın anlaşmalı bir süreç içerisinde yaptıkları bir alım satım işlemidir. Organize tevrruk ve klasik tevrruk, finansal piyasalardaki iki farklı işlem türünü ifade eder. İşte bu iki kavramı ayıran önemli özellikler:

- Organize tevrruk, belirli bir piyasa veya borsa üzerinde standartlaştırılmış sözleşmelerin alınıp satıldığı bir işlem türüdür. Bu işlemler, borsa veya organize piyasalarda standartlaştırılmış sözleşmeler aracılığıyla gerçekleştirilir. Örneğin, vadeli işlem sözleşmeleri (futures) veya opsiyon sözleşmeleri organize tevrruk kapsamına girer.
- Organize tevrruk işlemleri, borsaların denetimi ve düzenlemesi altında gerçekleştirilir ve genellikle belirli standartlar ve prosedürler uygulanır.
- Klasik tevrruk, borsa dışında, tezgâh üstü piyasalarda (over-the-counter) gerçekleştirilen işlemleri ifade eder. Bu işlemler borsa dışı kuruluşlar arasında, belirli bir borsa veya organize piyasa olmaksızın gerçekleştirilir. Ticaret tarafları genellikle karşılıklı anlaşma üzerinden işlem yaparlar.
- Klasik tevrruk işlemleri, organize piyasalarda olduğu gibi standartlaştırılmamış sözleşmelerle gerçekleştirilir. Dolayısıyla, bu tür işlemlerde esneklik ve özelleştirme daha yüksektir.
- Klasik tevrruk işlemleri, borsa işlemlerine kıyasla daha az düzenlemeye tabidir ve ticaret tarafları arasında özel bir anlaşma gerektirir (Halitoğlu, 2021).

2.11. Emtia Borsalarında Klasik Tevrruk Yapılabilmesi İçin Gereklilikler

Emtia borsası, emtia ticaretinin gerçekleştiği ve emtiaların alınıp satıldığı bir piyasadır. Emtialar, genellikle doğal kaynaklardan elde edilen ticari ürünleri ifade eder ve tarım ürünleri, enerji kaynakları, metaller, gıda maddeleri, kimyasallar gibi çeşitli kategorilere ayrılabilir. Emtia borsaları, bu ürünlerin alım satımının organize edildiği, fiyatların belirlendiği ve ticaretin yapıldığı merkezlerdir.

Emtia borsalarının genel yapısı şu unsurları içerir:

Fiziki ve Vadeli İşlemler: Emtia borsaları, genellikle hem fiziki teslimatlı (spot) işlemleri hem de vadeli işlemleri gerçekleştirir. Fiziki teslimatlı işlemlerde, emtia

gerçek olarak teslim edilirken, vadeli işlemlerde ise gelecekteki bir tarihte teslim edilme veya teslim alınma taahhüdü verilir.

Açık Artırma veya Pazarlık Yöntemi: Emtia borsaları, ticaretin açık artırma veya pazarlık yöntemiyle gerçekleştiği organizasyonlardır. Bu yöntemler, alıcıların ve satıcıların emtia fiyatlarını belirlemelerine ve ticaret yapmalarına olanak sağlar.

Teknolojik Altyapı: Modern emtia borsaları, ileri teknolojik altyapıya sahip elektronik ticaret platformları kullanır. Bu platformlar, emtia ticaretinin hızlı, güvenilir ve etkin bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlar.

Üyelik Sistemi: Emtia borsaları genellikle belli bir üyelik sistemiyle işler. Ticaret yapmak isteyen bireyler veya kurumlar, emtia borsasının belirlediği kurallara göre üye olurlar ve bu üyelikleri çerçevesinde ticaret yapabilirler.

Regülasyon ve Denetim: Emtia borsaları genellikle belirli bir düzenleyici kurum veya otorite tarafından denetlenir ve regüle edilir. Bu düzenlemeler, piyasanın adil, şeffaf ve güvenilir bir şekilde işlemesini sağlar.

Bireysel teverruk, bireylerin İslami finans prensiplerine uygun olarak kendi finansal işlemlerini gerçekleştirmesi anlamına gelir. Bu terim, bireylerin kişisel gelirlerini yönetirken faizsiz ve İslami kurallara uygun finansal araçları tercih etmelerini ifade eder.

Bireysel teverruk, genellikle şu prensiplere dayanır:

Faizsiz Finans: Bireysel teverruk işlemleri, faizsiz finans prensibine uygun olarak gerçekleştirilir. Bireysel teverruk, bireylerin nakit ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kullanılan faizsiz bir finansman aracıdır. Bireyler, katılım bankalarından mal alıp, bu malı daha düşük bir fiyatla geri satmaları sayesinde kısa vadeli likidite elde ederler.

Risk ve Kar Paylaşımı: Bireysel teverruk işlemleri, risk ve kar paylaşımı prensibine dayanabilir. Örneğin, bireyler, kâr paylaşımı fonlarına yatırım yaparak risklerini dağıtabilir ve kar oranlarına katılabilirler.

Varlık Temelli Finans: Bireysel teverruk işlemleri genellikle varlık temelli finansal araçlarla gerçekleştirilir.

Haram Faaliyetlerden Kaçınma: Bireysel teverruk, İslam hukukuna uygun olarak, haram kabul edilen faaliyetlerden kaçınmayı içerir. Bu nedenle, bireyler, gelirlerini

helal yollarla elde etmek ve haram faaliyetleri finanse etmekten kaçınmak için dikkatli davranırlar.

Bu bilgiler çerçevesinde bakıldığında klasik (bireysel) teverruk yönetiminde fiziken teslim imkânı da bulunmaktadır. Emtia borsalarının özellikleri içerisinde yer alan ürünlerin fiziki teslim koşulu da vardır. Klasik teverrukta kişinin vadeli olarak sattığı malı, yine kendisi tarafından satılır. Türkiye’de ve dünyada emtia borsalarının işleyişi içerisinde bu ürünler lisanslı depolarca muhafaza edilecek şekilde korunmaktadır. Lisanslı depolara verilen ürünler ELÜS olarak kayıt altına alınmaktadır. Emtia borsalarının gelişmesi, teknolojik alt yapı uygulamaları, denetim imkanları ile teverruk işlemlerine dayanak varlık olabilmek adına çalışmalar devam etmektedir.

2.12. Fıkhi Uyumlu Klasik Teverruk

"Fıkhi uyumlu klasik teverruk", İslami finans prensiplerine uygun olarak tasarlanmış geleneksel teverruk işlemlerini ifade eder. İslami finans, faizsizlik (riba), garar (belirsizlik), haram maddelerden kaçınma ve adalet gibi prensiplere dayanır. Bu çerçevede, fıkhi uyumlu klasik teverruk işlemleri şu özelliklere sahip olabilir:

Fıkhi Uyumlu Sözleşmeler: İşlemler, İslami fıkıh kurallarına uygun olan sözleşmeler üzerinden gerçekleştirilir. Bu sözleşmeler, İslam hukukuna ve etik kurallarına uygun olarak tasarlanır.

Emtia Tabanlı Olmalı: Model, emtiaların alım satımına dayanmalıdır. Tarım ürünleri, enerji ürünleri gibi fıkhi olarak uygun olan emtialar bu modele dahil edilebilir.

Standartlaştırılmış Sözleşmeler: Model, standartlaştırılmış emtia sözleşmeleri üzerinden işlem yapmayı içermelidir. Bu sözleşmeler, taraflar arasında netlik ve standartlılık sağlamalıdır.

Fiziki Teslimat veya Hal'e Dayalı İşlemler: İşlemler, gerçek emtia veya mal teslimatını içerebilir. Fiziki teslimat, alıcıların gerçek malı teslim alması ve satıcıların gerçek malı teslim etmesi anlamına gelir. Hal'e dayalı işlemler ise gelecekteki bir tarihte malın teslimatını garanti eder.

Garar Riskini Azaltma: Garar (belirsizlik) riski, İslami finansın önemli bir ilkesidir. Bu nedenle, işlemler gıyap riskini en aza indirmek için tasarlanır.

Şeffaf ve Adil İşlem: İşlemler, tüm katılımcılar arasında transparan ve adil bir şekilde gerçekleştirilir. Bilgi eşitliği ve adil fiyatlandırma ilkeleri ön plandadır.

Hedging İmkânı: İslami finans kurallarına uygun şekilde, işlem yapan tarafların fiyat dalgalanmalarına karşı korunma (hedging) imkanı olabilir.

Denetim ve Düzenleme: İşlemler, İslami finans kurallarına uygunluğu sağlamak için düzenli olarak denetlenir ve düzenlenir.

Eğitim ve Bilinçlendirme: İslami finans prensiplerini anlama ve uygulama konusunda katılımcılar arasında farkındalık yaratmak için eğitim ve bilinçlendirme programları sunulabilir.

Fıkhi uyumlu klasik teverruk işlemleri, İslami finans prensiplerine uygunluğu sağlamak ve bu prensiplere göre faaliyet gösteren finansal bir sistem oluşturmak için tasarlanır. Bu şekilde, İslam hukukuna uygun olarak finansal işlemler yapmak isteyen bireyler ve kurumlar için uygun bir çözüm sunulmuş olur. Bu özellikler, katılım bankalarının fıkhi uyumlu klasik teverruk yapabilecekleri bir emtia borsa modelinin ana unsurlarını oluşturabilir. İslami finans prensiplerine uygun olarak faaliyet gösteren bir emtia borsası oluşturmak için temel bir çerçeve sunar. Böylelikle sistemin yeni bir model ihtiyacı olduğu ortaya çıkmaktadır. Katılım bankalarının kurumsal müşteriler yanında bireysel müşterilerine de hizmet verdiği ortadadır. Katılım bankaları müşterilerinin ihtiyaçlarını genellikle murabaha yönetimi ile finanse etmektedir. Ancak gözden kaçan bir husus bireysel müşterilerin farklı ihtiyaçlarının olmasıdır. Örneğin; bedelli askerlik, eğitim harcamaları, kira/depozito gibi giderler vb. listede yer alabilir. Klasik teverruk yönteminde bireysel ihtiyacı İslam ilke ve esaslarına ve işlem standartlarına uygun bir şekilde emtia borsaları nezdinde yapılması mümkün olabilecektir. Faiz hassasiyeti olan müşterilerin bu şekildeki ihtiyaçlarını gidermek üzere emtia borsaları üzerinden işlem yapılması mümkün olarak gözükmektedir. Malezya'daki teverruk işlemleri nasıl palmiye yağı üzerinden yapıyorsa, Türkiye'de de TÜRİB'e konu olan ürünler üzerinden yapılabileceği düşüncesi önem kazanmaktadır (Akel, 2023).

Emtia borsalarında işlem yapılması ve teverruka alternatif model oluşturması fikri mümkündür, ancak doğrudan emtia ticareti ile teverruk arasında bazı temel farklar vardır:

Mülkiyet Yapısı: Emtia borsalarında işlem yaparken, yatırımcılar genellikle belirli bir emtianın fiziksel mülkiyetine sahip olurlar. Örneğin, altın ticareti yaparken, yatırımcılar altının fiziksel olarak ellerinde bulunmasını sağlayabilirler.

Risk ve Getiri Paylaşımı: Emtia ticareti genellikle al-sat işlemleri üzerine kuruludur ve yatırımcılar emtianın fiyatındaki değişikliklerden kâr elde etmeyi amaçlarlar.

Faizsiz Finans İlkeleri: Teverruk, faizsiz finans prensiplerine dayalı olarak yapılandırılmıştır. Bu prensipler, faiz ödemelerine dayalı gelir elde etmek yerine risk ve getirinin adil bir şekilde paylaşılmasını teşvik eder.

Emtia borsalarındaki trendler, bir dizi faktörden etkilenir ve zamanla değişebilir. Ancak, genel olarak, aşağıdaki trendlerin emtia borsalarında gözlemlendiğini söyleyebiliriz:

Emtia Fiyatlarının Volatilitesi: Emtia fiyatları genellikle volatildir ve hızlı bir şekilde değişebilir. Talep ve arz dengesindeki küçük değişiklikler, fiyatlarda büyük dalgalanmalara neden olabilir.

Küresel Ekonomik Büyüme ve Talep: Küresel ekonomik büyüme, emtia talebini etkiler. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin talebi, emtia fiyatlarını belirleyen önemli bir faktördür.

Döviz Kurları: Emtia fiyatları, emtia işlem gören ülkelerin para birimlerindeki değişikliklerden etkilenebilir. Örneğin, emtia fiyatları genellikle Amerikan doları cinsinden belirlenir, dolayısıyla doların değerindeki değişiklikler fiyatları etkiler.

Doğal Afetler ve Hava Koşulları: Tarımsal emtiaların fiyatları, doğal afetler ve hava koşullarının yanı sıra iklim değişikliklerinden etkilenebilir. Örneğin, kuraklık veya sel, tarımsal ürünlerin arzını etkileyebilir ve fiyatları artırabilir.

Jeopolitik Riskler: Emtia fiyatları, jeopolitik gerilimler, savaşlar, ticaret kısıtlamaları ve siyasi istikrarsızlık gibi faktörlerden etkilenebilir. Özellikle petrol gibi stratejik emtialar, jeopolitik risklere oldukça duyarlıdır.

Teknolojik Gelişmeler: Teknolojik ilerlemeler, emtia talebini ve fiyatlarını etkileyebilir. Örneğin, yenilenebilir enerji teknolojilerindeki gelişmeler, petrol ve doğal gaz gibi geleneksel enerji kaynaklarına olan talebi etkileyebilir (Akyüz, 2005).

Alternatif olarak, teverruk işlemleri ve emtia borsaları ile bir ilişki kurulabilir.

Sonuç olarak, teverruk ve emtia ticareti arasında farklar bulunmakla birlikte, bu iki modelin bir araya getirilerek faizsiz finans prensiplerine uygun bir şekilde yapılandırılabilceği ve alternatif yatırım veya finansman modelleri oluşturulabileceği birçok fırsat bulunmaktadır.

Faizsiz Finans Prensipleri: Klasik teverruk, İslami finans prensiplerine uygun olarak faizsiz finansal işlemleri içerir. Bu modelde, faiz ödemeleri yerine risk ve kar paylaşımı esastır.

Varlık Temelli İşlemler: Klasik teverruk işlemleri genellikle varlık temelli finansal araçlarla gerçekleştirilir. Örneğin, müşteri ve banka arasında gerçek varlıklara dayalı kira anlaşmaları veya alım-satım işlemleri yapılabilir.

Risk ve Kar Paylaşımı: Klasik teverruk işlemlerinde, taraflar arasında risk ve kar paylaşımı prensibi geçerlidir. Bu şekilde, karşılaşılan riskler adil bir şekilde dağıtılır ve elde edilen karlar paylaşılır.

Emtia Ticareti Odaklı: Emtia borsası modeli, genellikle emtia ticaretinin yapıldığı ve emtiaların alınıp satıldığı bir piyasa olarak işlev görür. Bu model, çeşitli emtiaların alım satımının organize edildiği merkezlerdir.

Fiziki ve Vadeli İşlemler: Emtia borsaları, hem fiziki teslimatlı (spot) işlemleri hem de vadeli işlemleri destekleyebilir. Fiziki teslimatlı işlemlerde emtia gerçek olarak teslim edilirken, vadeli işlemlerde gelecekte bir tarihte teslimat taahhüdü verilir.

Açık Artırma veya Pazarlık Yöntemi: Emtia borsalarında ticaret genellikle açık artırma veya pazarlık yöntemiyle gerçekleşir. Bu yöntemler, alıcıların ve satıcıların emtia fiyatlarını belirlemelerine ve ticaret yapmalarına olanak sağlar.

Verdiğimiz bilgiler çerçevesinde emtia borsalarında teverruk işleminin yapılmasında benzerlikler ve farklılıklar illaki ortaya çıkacaktır. Bu şartlarda öne çıkacak modellemelerde işlemin operasyon sürecinin yürütecek personellerde de teknik bilgi ve profesyonel bir yaklaşım eğilimi olması gerekmektedir. Ortaya çıkacak bir modellemede olası benzer ve farklılıkları şu şekilde sıralayabiliriz:

Benzerlikler:

- Klasik ve organize teverruk işlemlerinde finansal işlemleri organize eden ve piyasa katılımcılarının bir araya geldiği bir yapıya sahiptir.
- Her iki modelde de risk yönetimi ve fiyat belirleme önemli bir rol oynar.
- Her iki model de belirli kurallar ve düzenlemeler çerçevesinde işler.
- Her iki modelde teknik bilgi ve tecrübeli personeller olması önemli bir etkidir.

Farklılıklar:

- Klasik teverruk, İslami finans prensiplerine dayanırken, emtia borsası modeli genel olarak ticaretin organize edildiği bir piyasa yapısını ifade eder.
- Klasik teverruk işlemleri genellikle faizsiz finans prensiplerine uygun olarak gerçekleştirilirken, emtia borsası modeli herhangi bir dini veya finansal prensibe dayanmaz, daha çok ticaretin organize edildiği bir altyapıdır.

Her iki model de finansal piyasalarda önemli roller üstlenir ve farklı finansal ihtiyaçları karşılamak üzere kullanılabilir (Ay, 2019).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Katılım bankacılığı İslami finans sistemi içerisinde müşterilerine alternatif sunmayı amaçlar. Müşterilere likidite sağlamak için başvurulacak yöntemlerden biri olan teverruk işleminin genel ilke ve esaslara uygunluğunu iyi bir şekilde analiz etmek gerekir. Ayrıca teverruk işlemlerini yapacak personelin hem iyi derecede bilgisi olmalı hem de müşterilere doğru bir şekilde iletilmesi için süreçlere hâkim olmalıdır. Çünkü çalışanın algısı ve işleme yönelik yaşanabilecek süreçleri de doğru analiz etmesi gerekir. Bunun nedeni, katılım bankaları sundukları hizmetlerin şeffaflığı ve dini uygunluğu ile müşteri güvenini artırma veya azaltma potansiyeline sahiptir.

3. Yöntem

Nitel yöntemlerden biri olan mülakat tekniği, veri toplama yöntemleri arasında en yaygın kullanılan tekniklerden biridir ve genellikle kapsamlı, derinlemesine bilgi elde etmek amacıyla tercih edilir. Bu yöntem, bireylerin görüşlerini, deneyimlerini, algılarını ve duygularını detaylı bir şekilde anlamak için kullanılır. Nitel mülakatlar, nicel araştırmalardan farklı olarak sayısal veriler yerine açıklayıcı ve yorumlayıcı veriler elde etmeyi hedefler.

Nitel mülakatlar genellikle yapılandırılmamış veya yarı yapılandırılmış formatta yapılır. Bu yöntem, araştırmacının katılımcının yanıtlarına göre sorularını esnek bir şekilde yönlendirmesine olanak tanır. Sorular genellikle açık uçludur, bu da katılımcıların kendi bakış açılarıyla detaylı yanıtlar vermesini sağlar aynı zamanda sözel olarak ifade edilen bilgiler, araştırmacının metin analizi, tema çıkarımı veya yorumlama yapması için kapsamlı veri sağlar. Nitel mülakatta üç yöntem vardır. Bunlar; yapılandırılmış mülakat, yarı yapılandırılmış mülakat ve derinlemesine mülakattır. Bu çalışma içerisinde yarı yapılandırılmış çeşidi tercih edilmiştir. Temel bir soru seti hazırlanarak görüşme esnasında katılımcılara yönetilmiş ve görüşme akabinde yanıtlar doğrultusunda sonucuna ulaşılmaya çalışılmıştır. Nitel mülakatın avantajları ve dezavantajları da bulunmaktadır. Katılımcının kendini ifade etmesi, konulara hassas ve derinlemesine inme imkânı verirken zaman alıcı bir süreç olması, önyargılar ve yorumlama açısından olumsuz tarafları da bulunmaktadır. Ancak

katılımcıların deneyimlerini ve bakış açıklarını detaylı bir şekilde anlamak için son derece etkili bir yöntemdir. Bu analiz için Atlas.ti programı kullanılmıştır. Ayrıca diyagramlar için de MaxQDA adlı programdan yararlanılmıştır.

3.1.Verilerin Analizi

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Tematik analiz, belirli bir olguya ilişkin anlamlı örüntüleri belirlemek, analiz etmek ve yorumlamak amacıyla kullanılmaktadır (Braun & Clarke, 2006). Bu yöntem, araştırma verilerinin yapılandırılmasını ve incelenmesini sağlayarak, elde edilen bulguların daha derinlemesine yorumlanmasına katkı sunmaktadır (Nowell, Norris, White & Moules, 2017).

Araştırmanın veri seti, banka çalışanı 20 katılımcı ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, araştırmacının belirlediği sorular çerçevesinde katılımcıların deneyimlerini ve algılarını daha esnek ve detaylı bir biçimde paylaşmasına imkân tanıyan bir yöntemdir (Kvale & Brinkmann, 2009). Bu yöntem hem araştırmacının yönlendirme yapabilmesine hem de katılımcıların kendi perspektiflerini serbestçe ifade edebilmesine olanak sağlayarak nitel veri toplama sürecinin etkinliğini artırmaktadır (Patton, 2002).

Transkript edilen veriler, nitel veri analizi sürecinin yürütülebilmesi için Atlas.ti yazılımına aktarılmıştır. Atlas.ti, büyük ölçekli nitel veri setlerinin organize edilmesini, kodlanmasını ve yorumlanmasını kolaylaştırarak analiz sürecini sistematik bir hale getiren gelişmiş bir yazılımdır (Friese, 2019). Araştırmada, yazılımın sunduğu analiz araçları kullanılarak veriler tematik yapılar doğrultusunda sınıflandırılmış ve incelenmiştir. Aynı zamanda analiz raporlama sürecinde görselleştirme amacı ile oluşturulan diyagramlar için nitel analiz süreçlerinde sıkça kullanılan MaxQDA Analytics PRO yazılımının sunduğu araçlar kullanılmıştır.

Analiz sürecinde, araştırmanın literatüre dayanan kuramsal çerçevesi ve araştırma amaçları doğrultusunda önceden belirlenmiş ana temalar oluşturulmuştur. Tümdengimsel (dedüktif) bir yaklaşımla belirlenen bu temalar, mevcut araştırmaların sunduğu kuramsal bilgiler temel alınarak geliştirilmiştir (Elo & Kyngäs, 2008).

Tümevarımsal kodlama süreci, araştırmacının veriye doğrudan odaklanmasını sağlayarak önceden belirlenmemiş kavramların ortaya çıkmasını ve yeni çıkarımlar yapılmasını mümkün kılmaktadır (Thomas, 2006). Kodlama süreci ise tümevarımsal (endüktif) ve keşifsel bir çerçevede yürütölerek gerçekteşirilmiştir. Katılımcı ifadeleri detaylıca analiz edilerek örtük ve açık anlamlar tespit edilmiş ve bu doğrultuda yeni kodlar keşfedilmiştir. Kodlama sürecinin ardından, elde edilen kodlar ana temalar çerçevesinde sınıflandırılmıştır. Temalar ve kodlar arasındaki ilişkiler analiz edilerek, araştırmanın kapsamına uygun bir yapı oluşturulmuştur.

3.2.Bulgular

3.2.1. Belirlenen Temalar ve Kategoriler

Araştırma çerçevesinde 7 adet ana tema belirlenmiştir. Bu temalar “Genel Bilgiler”, “Bankada Yapılan Teverruk İşlemleri”, “AAOIFI ve TKBB Standartları”, “Klasik Teverruk”, “Organize Teverruk ve Fıkhi Sorunlar”, “Ortak Klasik Teverruk Platformu” ve “Türkiye’de Teverruk Borsasının Kurulmasına Yönelik Algılar” temalarıdır.

“Bankada Yapılan Teverruk İşlemleri” teması altında 5 adet kategori bulunmaktadır. Bu kategoriler “Bankada Teverruk Yapılan Borsalar”, “Bankada Teverruk İşlem Amaçları”, “Bankada Teverruk İşlem Maliyetleri”, “Bankada Teverruk İşlem Süresi” ve “Bankada Teverruk İşlemi Birimleri” kategorileridir.

Bu yapının amacı, araştırmanın sistemli bir şekilde analiz edilmesini sağlamak ve konuyu derinlemesine inceleyebilmektir. Belirtilen 7 ana tema, çalışmanın kapsamını geniş bir yelpazede ele almaktadır. Her tema, teverruk işlemlerinin farklı yönlerine ışık tutmaktadır.

Özellikle “**Bankada Yapılan Teverruk İşlemleri**” teması altındaki 5 kategori, pratik uygulamaya dair önemli boyutları kapsıyor:

1. **Bankada Teverruk Yapılan Borsalar** – Teverruk işlemlerinin hangi borsalar üzerinden yapıldığını ele alarak işlemlerin şeffaflığı, güvenilirliği ve İslami finans ilkelere uygunluğu açısından önemli bir analiz sunar.
2. **Bankada Teverruk İşlem Amaçları** – Bankaların bu işlemleri hangi amaçlarla gerçekteşirdiğini (likidite temini, finansman sağlama, bilanço yönetimi vb.) ortaya koyar.

3. **Bankada Teverruk İşlem Maliyetleri** – Teverruk işlemlerinin bankalara ve müşterilere olan maliyetlerini değerlendirerek ekonomik boyutu tartışılır.
4. **Bankada Teverruk İşlem Süresi** – İşlemin ne kadar sürede tamamlandığı, sürecin pratikliği ve müşteri deneyimi açısından önemlidir.
5. **Bankada Teverruk İşlemi Birimleri** – Teverruk işlemini gerçekleştiren banka bölümleri veya personel birimleri hakkında bilgi vererek organizasyonel yapı analiz edilir.

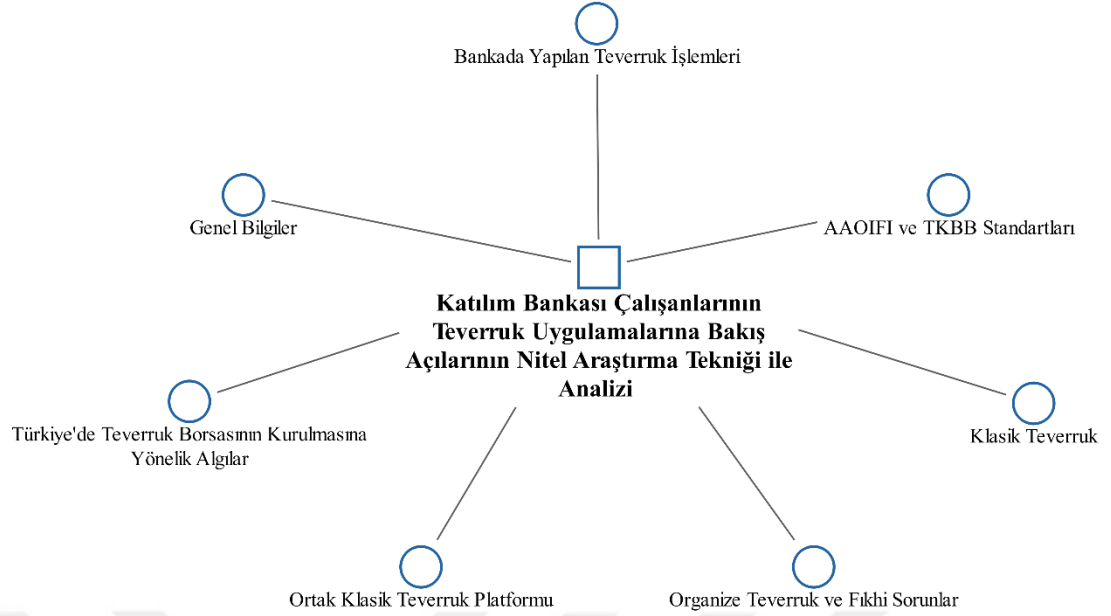
Bu yapı hem teorik hem de pratik düzeyde kapsamlı bir inceleme yapılmasına olanak tanımaktadır. Özellikle Türkiye'deki uygulamaların uluslararası standartlarla kıyaslanması (AAOIFI ve TKBB bağlamında), uygulamada karşılaşılan fıkhi sorunların tartışılması ve geleceğe yönelik algıların değerlendirilmesi açısından çok yönlü bir araştırma dizaynı sağlamaktadır.

Belirlenen tema ve kategoriler Tablo 3.1'de gösterilmektedir.

Tablo 3.1: Belirlenen Tema ve Kategoriler

Tema	Kategori
Genel Bilgiler	
Bankada Yapılan Teverruk İşlemleri	Bankada Teverruk Yapılan Borsalar Bankada Teverruk İşlem Amaçları Bankada Teverruk İşlem Maliyetleri Bankada Teverruk İşlem Süresi Bankada Teverruk İşlemi Birimleri
AAOIFI ve TKBB Standartları	
Klasik Teverruk	
Organize Teverruk ve Fıkhi Sorunlar	
Ortak Klasik Teverruk Platformu	
Türkiye'de Teverruk Borsasının Kurulmasına Yönelik Algılar	

Belirlenen temalar Şekil 3.1'de gösterilmektedir.

Şekil 3.1: Belirlenen Temalara Yönelik Diyagram

3.2.2 “Genel Bilgiler” Temasına Yönelik Bulgular

“Genel Bilgiler” teması kapsamında 8 adet kod keşfedilmiştir. Keşfedilen bu kodlar "10 Yıldan Fazla Tecrübe", "5 Yıldan Az Tecrübe", "5-10 Yıl Arası Tecrübe", "Teverruk İşlemleri ile Aktif İlgileniyor", "Teverruk İşlemleri ile Aktif İlgilenmiyor", "Ticari Satış Pozisyonu", "Yönetici Pozisyon" ve "Yönetici Yardımcısı" kodlarıdır.

Keşfedilen kodlara yönelik frekans dağılımı Tablo 3.2.’de gösterilmektedir.

Tablo 3.2: “Genel Bilgiler” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu

Kod	<i>f</i>
Yönetici Pozisyon	11
10 Yıldan Fazla Tecrübe	9
Teverruk İşlemleri ile Aktif İlgilenmiyor	7
Teverruk İşlemleri ile Aktif İlgileniyor	4
5 Yıldan Az Tecrübe	4
Ticari Satış Pozisyonu	2
Yönetici Yardımcısı	1
5-10 Yıl Arası Tecrübe	1

Tema altında keşfedilen kodlardan "Yönetici Pozisyon" kodu 11 defa, "10 Yıldan Fazla Tecrübe" kodu 9 defa, "Teverruk İşlemleri ile Aktif İlgilenmiyor" kodu 7 defa, "Teverruk İşlemleri ile Aktif İlgileniyor" kodu ve "5 Yıldan Az Tecrübe" kodları 4 defa, "Ticari Satış Pozisyonu" kodu 2 defa, "Yönetici Yardımcısı" ve "5-10 Yıl Arası Tecrübe" kodları ise 1 defa kodlanmıştır.

“Genel Bilgiler” teması altında ortaya çıkan bu 8 kod, araştırmada yer alan katılımcıların demografik ve mesleki profiline dair önemli veriler sunuyor. Bu tür bilgiler, katılımcıların Teverruk işlemlerine yönelik algılarını ve deneyimlerini daha sağlıklı yorumlayabilmek için oldukça değerli. Şöyle bir analiz yapılabilir:

1. Tecrübe Odaklı Kodlar:

- "10 Yıldan Fazla Tecrübe", "5-10 Yıl Arası Tecrübe", "5 Yıldan Az Tecrübe"
Bu üç kod, katılımcıların sektördeki deneyim sürelerine göre gruplandığını gösteriyor. Bu sınıflandırma tecrübe ile algı, bilgi düzeyi veya uygulama yaklaşımı arasındaki ilişkiyi analiz etmeye olanak tanır. Örneğin, daha deneyimli kişilerin klasik uygulamalara daha sadık kalma eğiliminde olup olmadığı ya da genç profesyonellerin yenilikçi çözümlere daha açık olup olmadığı gibi çıkarımlar yapılabilir.

2. Teverruk İşlemine Katılım Durumu:

- "Teverruk İşlemleri ile Aktif İlgileniyor", "Teverruk İşlemleri ile Aktif İlgilenmiyor"

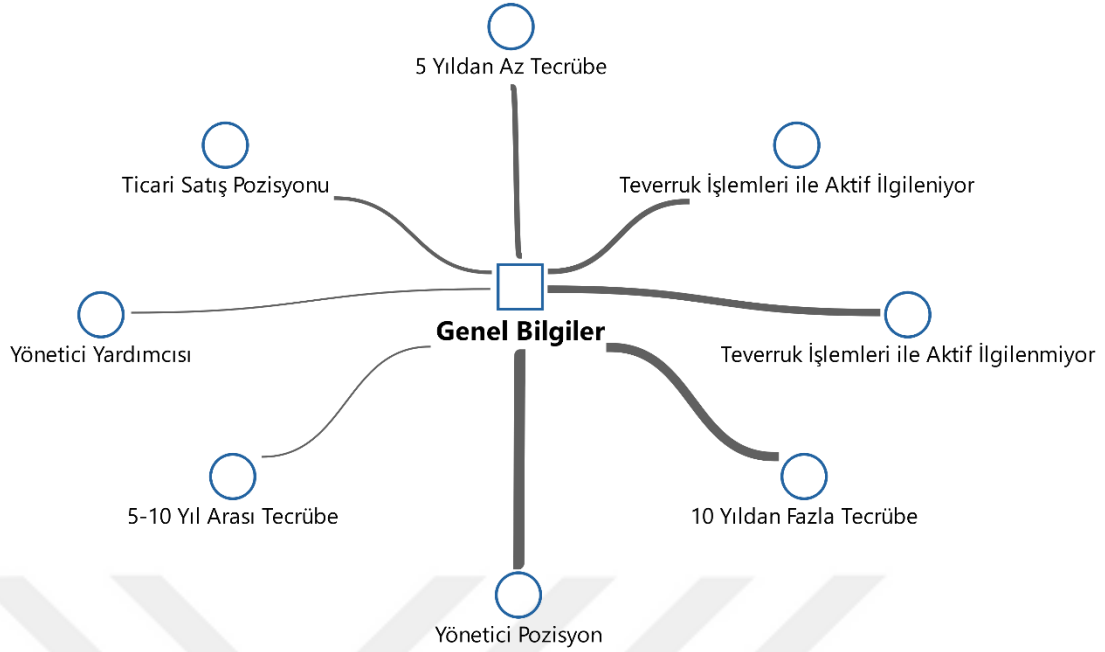
Bu iki kod, katılımcıların Teverruk ile doğrudan ne kadar ilişkili olduğunu gösteriyor. Buradan, uygulamaya dair farkındalık ve bilgi düzeylerinin karşılaştırılması mümkün hale geliyor. Aktif ilgisi olmayanların görüşleri daha teorik kalabilirken, doğrudan uygulayıcı olanların görüşleri pratik gerçeklikleri daha çok yansıtabilir.

3. Pozisyon Odaklı Kodlar:

- "Ticari Satış Pozisyonu", "Yönetici Pozisyon", "Yönetici Yardımcısı"
Bu kodlar, katılımcıların kurum içindeki hiyerarşik ve fonksiyonel konumlarını ifade ediyor. Örneğin, yöneticiler daha stratejik bir bakış açısı sunabilirken, ticari satış pozisyonundaki çalışanlar sahadaki uygulamaları ve müşteri deneyimlerini daha iyi gözlemleyebilir.

Bu kodlar, verilerin katılımcı profili açısından katmanlı bir şekilde analiz edilmesini sağlıyor. Böylece teverruk işlemlerine ilişkin görüşlerin; tecrübe süresi, kurumdaki görev ve işlemle ilgilenme düzeyi gibi değişkenlerle nasıl farklılaştığı incelenebilir.

“Genel Bilgiler” temasına yönelik bilgiler Şekil 3.2’de gösterilmektedir.

Şekil 3.2: “Genel Bilgiler” Temasına Yönelik Diyagram

3.2.3. “Bankada Yapılan Teverruk İşlemleri” Temasına Yönelik Bulgular

“Bankada Yapılan Teverruk İşlemleri” teması altında 5 adet kategori bulunmaktadır. Bu kategoriler "Bankada Teverruk Yapılan Borsalar", "Bankada Teverruk İşlem Amaçları", "Bankada Teverruk İşlem Maliyetleri", "Bankada Teverruk İşlem Süresi" ve "Bankada Teverruk İşlemi Birimleri" kategorileridir.

"Bankada Teverruk Yapılan Borsalar" kategorisi altında 9 adet kod keşfedilmiştir. Bu kodlar "Kuveyt Borsası", "Teverruk Yapılan Borsalar Hakkında Bilgi Sahibi", "LME", "Malezya Borsası", "Londra Borsası", "Teverruk Yapılan Borsalar Hakkında Bilgi Sahibi Değil", "New York Borsası", "Ortadoğu Borsaları" ve "NASDAQ" kodlarıdır.

"Bankada Teverruk İşlem Amaçları" kategorisi altında 10 adet kod bulunmaktadır. Bu kodlar "Hatalı İşlemler", "İşlem Amaçları Hakkında Bilgi Sahibi", "Kredi Yapılandırma", "Likidite Yönetimi", "Vade Uzatma", "Murabahaya Uygun Olmayan İşlemler", "Finansman Temini", "Müşteri Nakit İhtiyaçları", "İşletme Teverruğu" ve "Hazine İşlemleri" kodlarıdır.

"Bankada Teverruk İşlem Maliyetleri" kategorisi altında 9 adet kod bulunmaktadır. Bu kodlar "Teverruk İşlemleri Maliyeti Hakkında Bilgi Sahibi", "Teverruk İşlemleri Maliyeti Hakkında Bilgi Sahibi Değil", "Rekabet Sebepi Maliyet Düşüyor", "Araç Maliyeti Var", "Makul", "İşlem Maliyeti Düşük", "Kur Yüksekliği Sebepi Maliyet

Yüksek", "Total Maliyeti Yüksek" ve "Makas Farkından Dolayı Maliyet Var" kodlarıdır.

"Bankada Teverruk İşlem Süresi" kategorisi altında 11 adet kod keşfedilmiştir. Keşfedilen kodlar "45 Dakika", "İşlem Süresi Hakkında Bilgi Sahibi", "30 Dakika", "1 Saat", "3 Saat", "İşlem Süresi Hakkında Kısmen Bilgi Sahibi", "İşlem Süresi Hakkında Bilgi Sahibi Değil", "20 Dakika", "5 Dakika", "8 Saat", "1 Gün" ve "2 Dakika" kodlarıdır.

"Bankada Teverruk İşlemi Birimleri" kategorisi altında 12 adet kod keşfedilmiştir. Keşfedilen bu kodlar "Teverruk İşlemi Yapan Birimler Hakkında Bilgi Sahibi", "Hazine Birimleri", "Tahsiller Operasyon Birimi", "Dış Ticaret", "Kredi Risk Takip Birimi", "Satış Birimleri", "Kredi Operasyonları", "Kambiyo Birimleri", "Tüzel Kredi Operasyonları", "Şubeler", "Operasyon Merkezi" ve "Sermaye Piyasası Birimi" kodlarıdır.

"Bankada Teverruk Yapılan Borsalar" Kategorisi (9 Kod)

Bu kategori, bankaların teverruk işlemleri için kullandıkları uluslararası ve yerel borsaları analiz etmeye odaklanıyor. Kodlar arasında Londra, Kuveyt, Malezya, New York, NASDAQ, LME (London Metal Exchange) ve Ortadoğu Borsaları gibi önemli finans merkezlerinin geçmesi, işlemlerin küresel ölçekte gerçekleştiğini gösteriyor.

- "Teverruk Yapılan Borsalar Hakkında Bilgi Sahibi" ve "Bilgi Sahibi Değil" kodları, katılımcıların bu konuda ne kadar farkındalık sahibi olduğunu gösteriyor. Bu, bilgi düzeyinin analiz edilmesi açısından önemli.

Borsa tercihi, şeffaflık, maliyet, fihki uygunluk ve işlem süresi gibi birçok değişkeni etkiler. Bu kodlar, borsa seçiminin rastlantısal değil, stratejik bir tercih olduğunu düşündürüyor.

"Bankada Teverruk İşlem Amaçları" Kategorisi (10 Kod)

Bu kategori, teverruk işlemlerinin yapılma nedenlerini ortaya koyuyor. Kodlar oldukça geniş bir yelpazeyi kapsıyor:

- "Likidite yönetimi", "finansman temini", "müşteri nakit ihtiyacı", "vade uzatma" gibi bankacılık amaçlarına hizmet ediyor.

- “Murabahaya uygun olmayan işlemler”, “kredi yapılandırma” gibi kodlar, işlemlerin İslami finans içindeki yerine ve alternatif olarak kullanılmasına dair önemli işaretler veriyor.
- “Hatalı İşlemler” gibi bir kodun varlığı, uygulamada karşılaşılan sorunları da açığa çıkarıyor.

Bu, teverrukun sadece teorik değil aynı zamanda pratik ve operasyonel bir çözüm aracı olarak kullanıldığını gösteriyor. Amaçlar, işlemin ne derece bankacılık sistemine entegre olduğunu açıkça ortaya koyuyor.

"Bankada Teverruk İşlem Maliyetleri" Kategorisi (9 Kod)

Bu kategori, işlem maliyetlerinin hem bilgi düzeyi **hem de** değerlendirme yönünden ele alındığını gösteriyor.

- “Aracı maliyeti”, “kur yüksekliği”, “makas farkı” gibi spesifik nedenlerin kodlara yansımaları dikkat çekici.
- "Rekabet sebebiyle maliyet düşüyor" kodu, piyasa koşullarının maliyetleri nasıl etkilediğine dair anlamlı bir bulgu.

Bu veriler, sadece fıkhi uygunluk değil, ekonomik sürdürülebilirlik açısından da teverruk işlemlerinin tartışıldığını gösteriyor. Ayrıca maliyet farkındalığının kişi bazlı değiştiği anlaşılıyor.

"Bankada Teverruk İşlem Süresi" Kategorisi (11 Kod)

Bu kategori oldukça dikkat çekici çünkü işlemin zaman yönetimi açısından değerlendirilmesini sağlıyor.

- "2 dakika"dan "1 gün"e kadar değişen sürelerin kodlara yansımaları, uygulamanın standart dışı ya da kuruma/personelle göre değişken olduğunu düşündürülebilir.
- "İşlem süresi hakkında bilgi sahibi değil" veya "kısmen bilgi sahibi" gibi kodlar, uygulayıcıların işlemi tam olarak içselleştirmemiş olabileceğini de ima ediyor.

Bu çeşitlilik, teverruk işlemlerinin henüz tam olarak standardize edilmemiş olduğunu ya da çok farklı platformlar/borsalar üzerinden yürütüldüğünü gösterebilir.

"Bankada Teverruk İşlemi Birimleri" Kategorisi (12 Kod)

Bu kategori, Teverruk işlemlerine hangi banka birimlerinin dahil olduğunu analiz ediyor. Kodlar oldukça geniş:

- Hazine, operasyon, kredi, şube, sermaye piyasası, dış ticaret gibi birimler, işlemin çok boyutlu bir organizasyon yapısı içinde yürütüldüğünü gösteriyor.
- "Bilgi sahibi olan/olmayan" kodları, kurumsal bilginin dağılımı konusunda da ipuçları veriyor.

Bu kodlar, işlemin sadece belli birimlerle sınırlı kalmadığını, bankanın çeşitli departmanlarında çok paydaşlı bir süreç olarak yürütüldüğünü gösteriyor.

Bu 5 kategori altında keşfedilen toplam 51 kod, teverruk işlemlerinin teoriden uygulamaya geçişini çok katmanlı bir şekilde gözler önüne seriyor. Ayrıca:

- Katılımcı farkındalığı (bilgi sahibi olup olmama),
- Uygulama zorlukları (maliyet, süre, karmaşıklık),
- Farklı organizasyonel yaklaşımlar (birimler arası farklar), gibi birçok önemli noktaya değinilmiş.

Keşfedilen kodlara yönelik frekans dağılımı Tablo3.3'te gösterilmektedir.

Tablo 3.3: "Bankada Yapılan Teverruk İşlemleri" Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu

Kategori ve Kod	<i>f</i>
Bankada Teverruk İşlemi Birimleri	
Teverruk İşlemi Yapan Birimler Hakkında Bilgi Sahibi	14
Hazine Birimleri	10
Tahsiller Operasyon Birimi	5
Dış Ticaret	3
Kredi Risk Takip Birimi	2
Satış Birimleri	2
Kredi Operasyonları	1
Kambiyo Birimleri	1
Tüzel Kredi Operasyonları	1
Şubeler	1
Operasyon Merkezi	1
Sermaye Piyasası Birimi	1
Bankada Teverruk İşlem Süresi	
İşlem Süresi Hakkında Bilgi Sahibi	12
30 Dakika	3

1 Saat	3
3 Saat	2
İşlem Süresi Hakkında Kısmen Bilgi Sahibi	2
İşlem Süresi Hakkında Bilgi Sahibi Değil	2
20 Dakika	2
5 Dakika	1
8 Saat	1
1 Gün	1
2 Dakika	1
45 Dakika	1
<hr/>	
Bankada Teverruk İşlem Maliyetleri	
Teverruk İşlemleri Maliyeti Hakkında Bilgi Sahibi	10
Teverruk İşlemleri Maliyeti Hakkında Bilgi Sahibi Değil	4
Rekabet Sebepi Maliyet Düşüyor	2
Aracı Maliyeti Var	2
Makul	2
İşlem Maliyeti Düşük	2
Kur Yüksekliği Sebepi Maliyet Yüksek	2
Total Maliyeti Yüksek	1
Makas Farkından Dolayı Maliyet Var	1
<hr/>	
Bankada Teverruk İşlem Amaçları	
İşlem Amaçları Hakkında Bilgi Sahibi	14
Kredi Yapılandırma	13
Likidite Yönetimi	4
Vade Uzatma	2
Murabahaya Uygun Olmayan İşlemler	1
Finansman Temini	1
Müşteri Nakit İhtiyaçları	1
İşletme Teverruğu	1
Hazine İşlemleri	1
Hatalı İşlemler	1
<hr/>	
Bankada Teverruk Yapılan Borsalar	
Teverruk Yapılan Borsalar Hakkında Bilgi Sahibi	12
LME	9
Malezya Borsası	7
Londra Borsası	4
Teverruk Yapılan Borsalar Hakkında Bilgi Sahibi Değil	3
New York Borsası	1
Ortadoğu Borsaları	1
NASDAQ	1
Kuveyt Borsası	1

“Bankada Teverruk İşlemi Birimleri” kategorisi altında keşfedilen kodlardan "Teverruk İşlemi Yapan Birimler Hakkında Bilgi Sahibi" kodu 14 defa, "Hazine

Birimleri" kodu 10 defa, "Tahsiller Operasyon Birimi" kodu 5 defa, "Dış Ticaret" kodu 3 defa, "Kredi Risk Takip Birimi" ve "Satış Birimleri" kodları 2'şer defa, "Kredi Operasyonları", "Kambiyo Birimleri", "Tüzel Kredi Operasyonları", "Şubeler", "Operasyon Merkezi" ve "Sermaye Piyasası Birimi" kodları ise 1'er defa kodlanmıştır.

"Bankada Teverruk İşlem Süresi" kategorisi altında keşfedilen kodlardan "İşlem Süresi Hakkında Bilgi Sahibi" kodu 12 defa, "30 Dakika" ve "1 Saat" kodları 3'er defa, "3 Saat" kodu 2 defa, "İşlem Süresi Hakkında Kısmen Bilgi Sahibi" ve "İşlem Süresi Hakkında Bilgi Sahibi Değil" kodları 2'şer defa, "20 Dakika" kodu 2 defa, "5 Dakika", "8 Saat", "1 Gün", "2 Dakika" ve "45 Dakika" kodları ise 1'er defa kodlanmıştır.

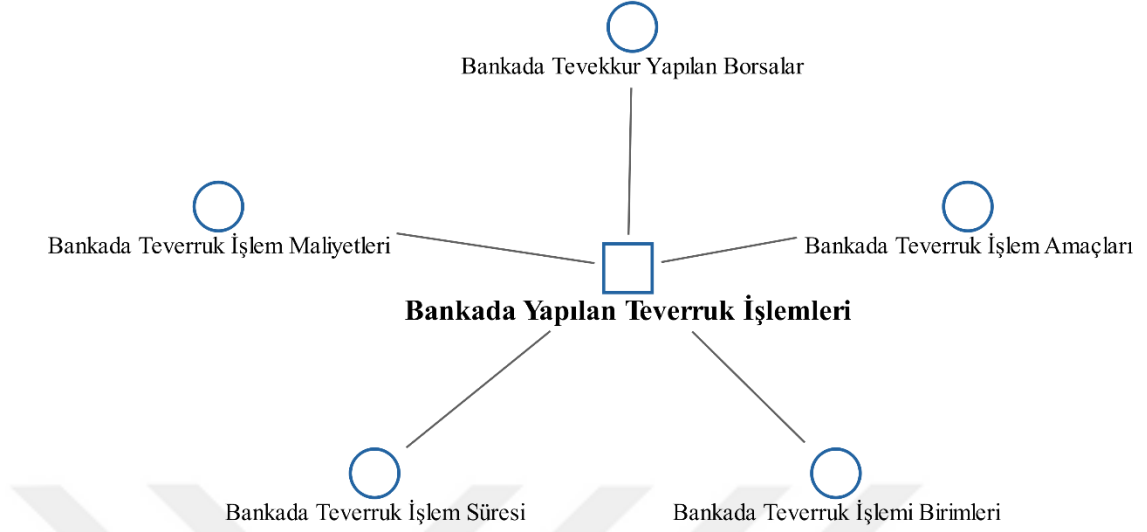
"Bankada Teverruk İşlem Maliyetleri" kategorisi altında keşfedilen kodlardan "Teverruk İşlemleri Maliyeti Hakkında Bilgi Sahibi" kodu 10 defa, "Teverruk İşlemleri Maliyeti Hakkında Bilgi Sahibi Değil" kodu 4 defa, "Rekabet Sebepli Maliyet Düşüyor", "Aracı Maliyeti Var", "Makul", "İşlem Maliyeti Düşük", "Kur Yüksekliği Sebepli Maliyet Yüksek" kodları 2'şer defa, "Total Maliyeti Yüksek" ve "Makas Farkından Dolayı Maliyet Var" kodları ise 1'er defa kodlanmıştır.

"Bankada Teverruk İşlem Maliyetleri" kategorisi altında keşfedilen kodlardan "Teverruk İşlemleri Maliyeti Hakkında Bilgi Sahibi" kodu 10 defa, "Teverruk İşlemleri Maliyeti Hakkında Bilgi Sahibi Değil" kodu 4 defa, "Rekabet Sebepli Maliyet Düşüyor", "Aracı Maliyeti Var", "Makul", "İşlem Maliyeti Düşük", "Kur Yüksekliği Sebepli Maliyet Yüksek" kodları 2'şer defa, "Total Maliyeti Yüksek" ve "Makas Farkından Dolayı Maliyet Var" kodları ise 1'er defa kodlanmıştır.

"Bankada Teverruk İşlem Amaçları" kategorisi altında kodlanan kodlardan "İşlem Amaçları Hakkında Bilgi Sahibi" kodu 14 defa, "Kredi Yapılandırma" kodu 13 defa, "Likidite Yönetimi" kodu 4 defa, "Vade Uzatma" kodu 2 defa, "Murabahaya Uygun Olmayan İşlemler", "Finansman Temini", "Müşteri Nakit İhtiyaçları", "İşletme Teverruğu", "Hazine İşlemleri" ve "Hatalı İşlemler" kodları ise 1'er defa kodlanmıştır.

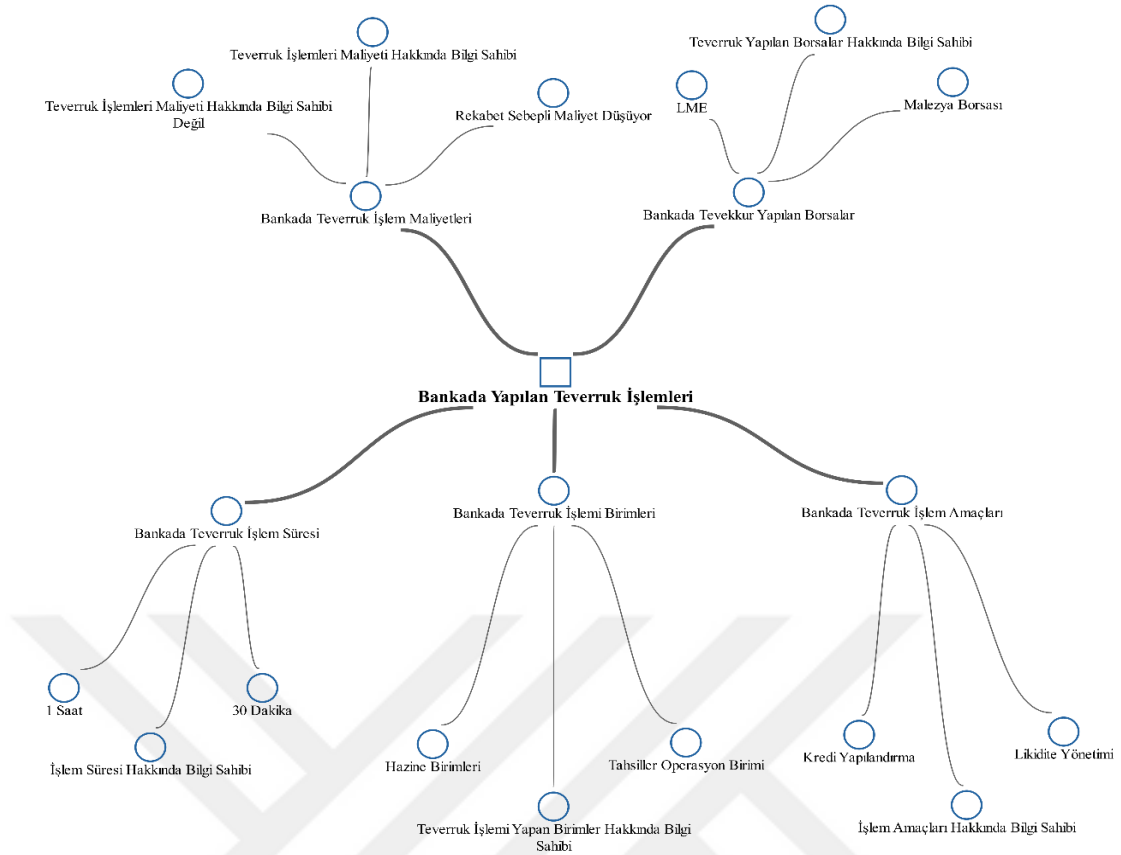
"Bankada Tevekkur Yapılan Borsalar" kategorisi altında keşfedilen kodlardan "Teverruk Yapılan Borsalar Hakkında Bilgi Sahibi" kodu 12 defa, "LME" kodu 9 defa, "Malezya Borsası" kodu 7 defa, "Londra Borsası" kodu 4 defa, "Teverruk Yapılan Borsalar Hakkında Bilgi Sahibi Değil" kodu 3 defa, "New York Borsası", "Ortadoğu Borsaları", "NASDAQ" ve "Kuveyt Borsası" kodları ise 1'er defa kodlanmıştır.

“Bankada Yapılan Teverruk İşlemleri” temasına yönelik kategorilere dair bilgiler Şekil 3.3’te gösterilmektedir.

Şekil 3.3: “Bankada Yapılan Teverruk İşlemleri” Temasının Kategorilerine Yönelik Diyagram

“Bankada Yapılan Teverruk İşlemleri” teması kapsamında belirlenen kategoriler ve kategoriler altında keşfedilen kodlara yönelik bilgileri Şekil 3.4’te gösterilmektedir. Diyagrama görsel sadelik ilkesi kapsamında sadece ilgili kategoride bulunan en yüksek frekansa sahip 3 kod dahil edilmiştir.

Şekil 3.4: “Bankada Yapılan Teverruk İşlemleri” Temasının Kodlarına Yönelik Diyagram

3.2.4. “AAOIFI ve TKBB Standartları” Temasına Yönelik Bulgular

“AAOIFI ve TKBB Standartları” teması kapsamında 3 adet kod bulunmaktadır ve bu kodlar "AAOIFI ve TKBB Standartları Hakkında Kısmen Bilgi Sahibi", "AAOIFI ve TKBB Standartları Hakkında Bilgi Sahibi Değil" ve "AAOIFI ve TKBB Standartları Hakkında Bilgi Sahibi" kodlarıdır.

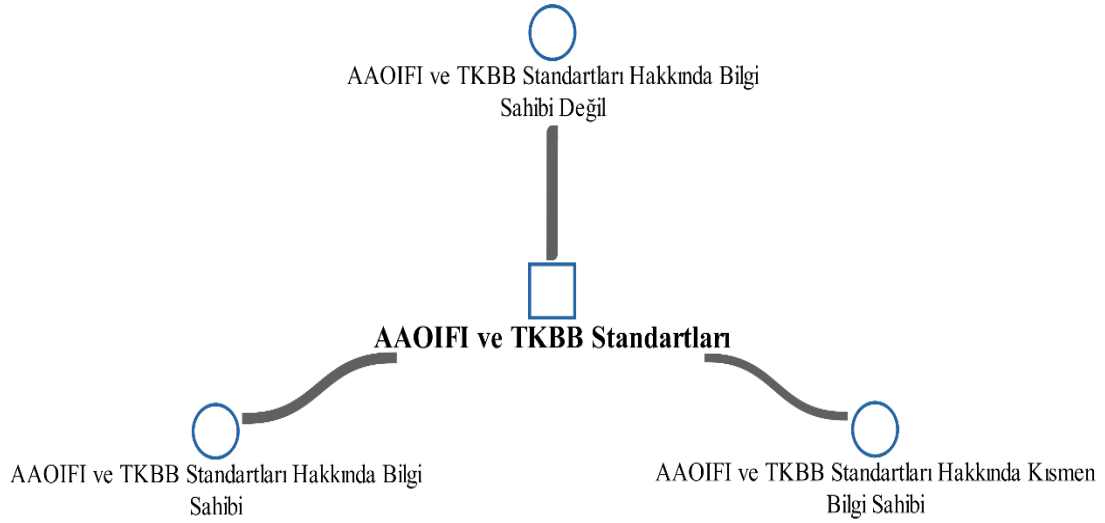
Keşfedilen kodlara yönelik frekans dağılımı Tablo 3.4’te gösterilmektedir.

Tablo 3.4: “AAOIFI ve TKBB Standartları” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu

Kod	<i>f</i>
AAOIFI ve TKBB Standartları Hakkında Bilgi Sahibi Değil	7
AAOIFI ve TKBB Standartları Hakkında Bilgi Sahibi	5
AAOIFI ve TKBB Standartları Hakkında Kısmen Bilgi Sahibi	2

İlgili temaya yönelik tablo incelendiğinde "AAOIFI ve TKBB Standartları Hakkında Bilgi Sahibi Değil" kodu 7 defa, "AAOIFI ve TKBB Standartları Hakkında Bilgi Sahibi" kodu 5 defa, "AAOIFI ve TKBB Standartları Hakkında Kısmen Bilgi Sahibi" kodu ise 2 defa kodlanmıştır.

Tema altında keşfedilen kodlara yönelik bilgiler Şekil 3.5’te gösterilmektedir.

Şekil 3.5:“AAOIFI ve TKBB Standartları” Temasında Keşfedilen Kodlara Yönelik Diyagram

3.3.5. “Klasik Teverruk” Temasına Yönelik Bulgular

“Klasik Teverruk” teması kapsamında 18 adet kod keşfedilmiştir. Keşfedilen bu kodlar "Klasik Teverruk Hakkında Bilgi Sahibi", "Müşteriye Faydalı", "İslami Uygunluk", "Rekabete Faydalı", "Klasik Teverruk Hakkında Bilgi Sahibi Değil", "İslami Finans Piyasasını Derinleştirir", "Organize Teverruk ile Karşılaştırma Yapmama", "Finans Merkezi Olma Adımı", "Alternatif Sağlar", "Daha Kapsayıcı", "Nakit Finansmanına Katkı Sağlar", "Bilinirliğin Artması", "Fiyat Dalgalanmalarını Engeller", "Az Maliyetli", "Ürün Fonlamasını Artırma", "Uluslararası İşlemlerde Aracılık", "Alt Yapı ve Bilgi Birikim Gerekliliği" ve "Piyasa İşleyişine Katkı Sağlar" kodlarıdır.

Keşfedilen kodlara yönelik frekans dağılımı Tablo 3.5’te gösterilmektedir.

Tablo 3.4:“Klasik Teverruk” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu

Kod	<i>f</i>
Klasik Teverruk Hakkında Bilgi Sahibi	10
Müşteriye Faydalı	4
İslami Uygunluk	4
Rekabete Faydalı	4
Klasik Teverruk Hakkında Bilgi Sahibi Değil	4
İslami Finans Piyasasını Derinleştirir	2
Organize Teverruk ile Karşılaştırma Yapmama	1
Finans Merkezi Olma Adımı	1
Alternatif Sağlar	1

Daha Kapsayıcı	1
Nakit Finansmanına Katkı Sağlar	1
Bilinilirliğin Artması	1
Fiyat Dalgalanmalarını Engeller	1
Az Maliyetli	1
Ürün Fonlamasını Artırma	1
Uluslararası İşlemlerde Aracılık	1
Alt Yapı ve Bilgi Birikim Gerekliliği	1
Piyasa İşleyişine Katkı Sağlar	1

Tema altında bulunan kodlardan "Klasik Teverruk Hakkında Bilgi Sahibi" kodu 10 defa, "Müşteriye Faydalı", "İslami Uygunluk" ve "Rekabete Faydalı" kodları 4 defa, "Klasik Teverruk Hakkında Bilgi Sahibi Değil" kodu 4 defa, "İslami Finans Piyasasını Derinleştirir" kodu 2 defa, "Organize Teverruk ile Karşılaştırma Yapmama", "Finans Merkezi Olma Adımı", "Alternatif Sağlar", "Daha Kapsayıcı", "Nakit Finansmanına Katkı Sağlar", "Bilinilirliğin Artması", "Fiyat Dalgalanmalarını Engeller", "Az Maliyetli", "Ürün Fonlamasını Artırma", "Uluslararası İşlemlerde Aracılık", "Alt Yapı ve Bilgi Birikim Gerekliliği" ve "Piyasa İşleyişine Katkı Sağlar" kodları ise 1'er defa kodlanmıştır.

"Klasik Teverruk" teması altındaki bu 18 kod, bu yapının hem fihki yönünü hem de finansal ve sistemsal katkılarını çok boyutlu bir şekilde değerlendiriyor. Bu kodları içerik kümelerine ayırarak analiz ettiğimizde:

1. Bilgi Düzeyi ve Farkındalık

- "Klasik Teverruk Hakkında Bilgi Sahibi", "Klasik Teverruk Hakkında Bilgi Sahibi Değil"

Bu iki kod, katılımcıların klasik teverruk modeline dair farkındalık seviyesini ölçüyor. Bazı katılımcıların bilgi sahibi olması, diğerlerinin olmaması, bu uygulamanın hala yeterince tanınmadığını ya da kurumsal hafızada yerinin sınırlı olduğunu gösterebilir.

2. İslami Finans ile Uyum ve Değer Üretimi

- "İslami Uygunluk", "Müşteriye Faydalı", "Rekabete Faydalı", "İslami Finans Piyasasını Derinleştirir", "Finans Merkezi Olma Adımı", "Piyasa İşleyişine Katkı Sağlar"

Bu kodlar, klasik teverrickun İslami finans prensiplerine uygun olduğunu, müşteriye faydası olduğunu ve piyasa gelişimi açısından olumlu görüldüğünü ortaya koyuyor. Özellikle "Finans Merkezi Olma" gibi ifadeler, bu modelin makro düzeyde stratejik bir önemi olduğuna işaret ediyor.

3. Alternatiflik ve Kapsayıcılık

- "Alternatif Sağlar", "Daha Kapsayıcı", "Nakit Finansmanına Katkı Sağlar", "Ürün Fonlamasını Artırma"

Bu ifadeler, klasik Teverrick'un mevcut finansal ürünlerin dışında alternatif çözümler sunduğunu, özellikle nakit ihtiyacını karşılayan kapsayıcı bir araç olduğunu gösteriyor. Ayrıca daha geniş bir müşteri tabanına ulaşabileceği düşünülüyor.

4. Sistemsel Yararlar ve Gereksinimler

- "Fiyat Dalgalanmalarını Engeller", "Uluslararası İşlemlerde Aracılık", "Az Maliyetli", "Alt Yapı ve Bilgi Birikim Gerekliliği"

Burada hem avantajlar hem de uygulama öncesi gereklilikler dile getiriliyor:

- "Az maliyetli" → Uygulama ekonomik bulunuyor.
- "Fiyat dalgalanmalarını engeller" → Piyasa istikrarına katkı sunduğu düşünülüyor.
- Ancak "altyapı ve bilgi birikimi" kodu, uygulamanın hemen yaygınlaşamayacağını, belirli bir hazırlık süreci gerektirdiğini gösteriyor.

5. Karşılaştırma ve Algı

- "Organize Teverrick ile Karşılaştırma Yapmama", "Bilinilirliğin Artması"

Bazı katılımcılar organize teverrick ile kıyaslama yapmamış, bu da ya klasik teverrickun bağımsız düşünülmesini sağlıyor ya da bilgi eksikliğine işaret ediyor. "Bilinilirliğin Artması" ise klasik teverrickun potansiyelinin daha çok tanımla ortaya çıkabileceğini vurguluyor.

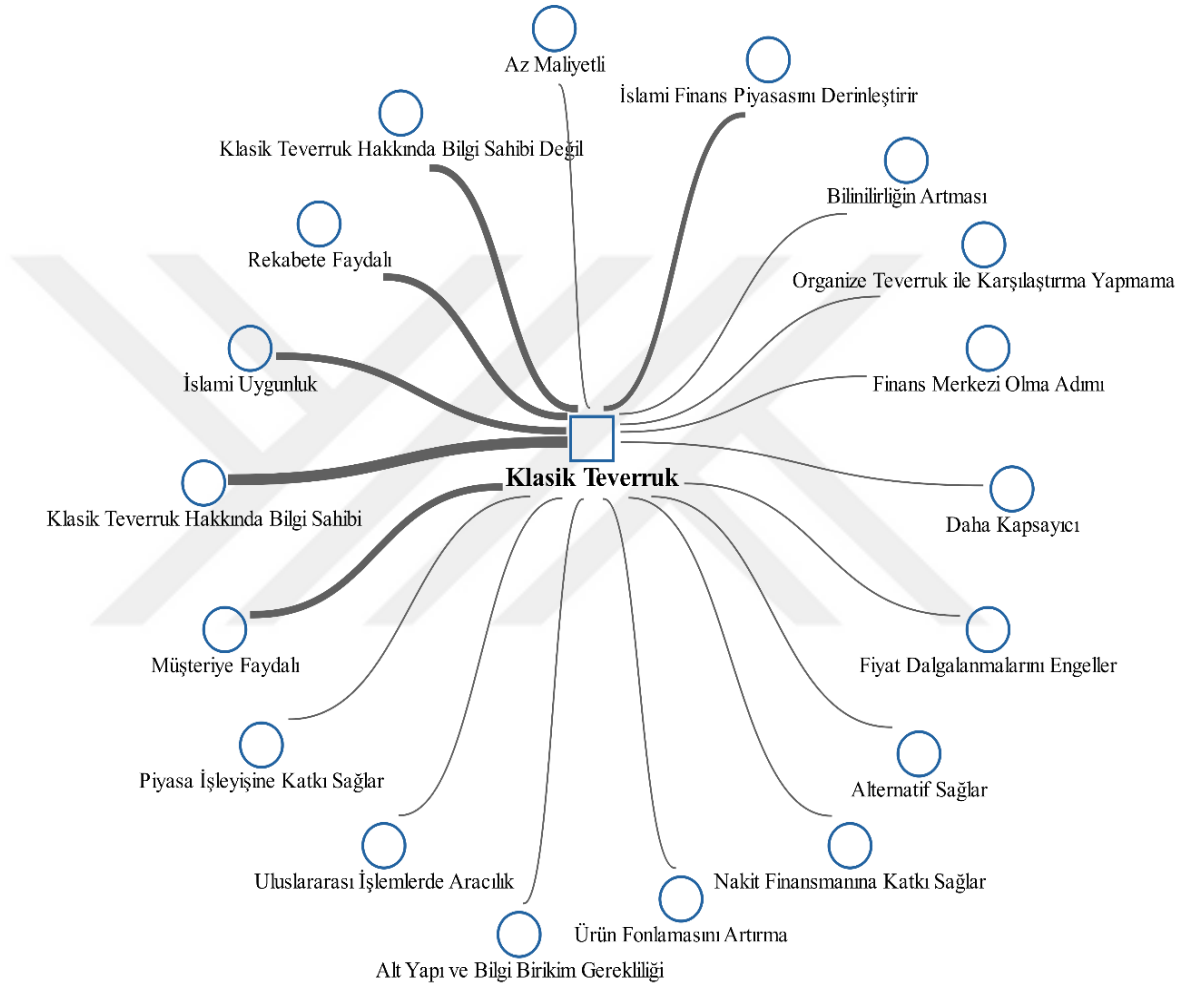
Bu kodlar, klasik teverrickun sadece bir finansal enstrüman değil, aynı zamanda:

- İslami finansın gelişmesine katkı sağlayan bir araç,
- Piyasa derinliğini ve rekabeti artırabilecek bir yapı,
- Nakit ve fon ihtiyacına alternatif getiren çözüm,

- Ancak altyapı, bilgi birikimi ve tanıtım ihtiyacı olan bir model olduğunu ortaya koyuyor.

Bu kodlar, klasik teverrukun hem potansiyel avantajlarını hem de gelişim alanlarını çok net biçimde ortaya koyuyor.

Tema altında keşfedilen kodlara yönelik bilgiler Şekil 3.6’da gösterilmektedir.

Şekil 3.6: “Klasik Teverruk” Teması Kodlarına Yönelik Diyagram

3.2.6. “Organize Teverruk ve Fıkhi Sorunlar” Temasına Yönelik Bulgular

“Organize Teverruk ve Fıkhi Sorunlar” teması altında 6 adet kod keşfedilmiştir. Keşfedilen kodlar "Fıkhi Sorun Oluşturabilecek Riskler Olması", "Fıkhi Sorunlar Hakkında Bilgi Sahibi Değil", "Fıkhi Sorunlar Olmadığının Düşünülmesi", "Fıkhi Sorunlar Olduğunun Düşünülmesi", "Sık Organize Teverruk İşlemi Yapmama" ve "Hiç Organize Teverruk İşlemi Yapmama" kodlarıdır.

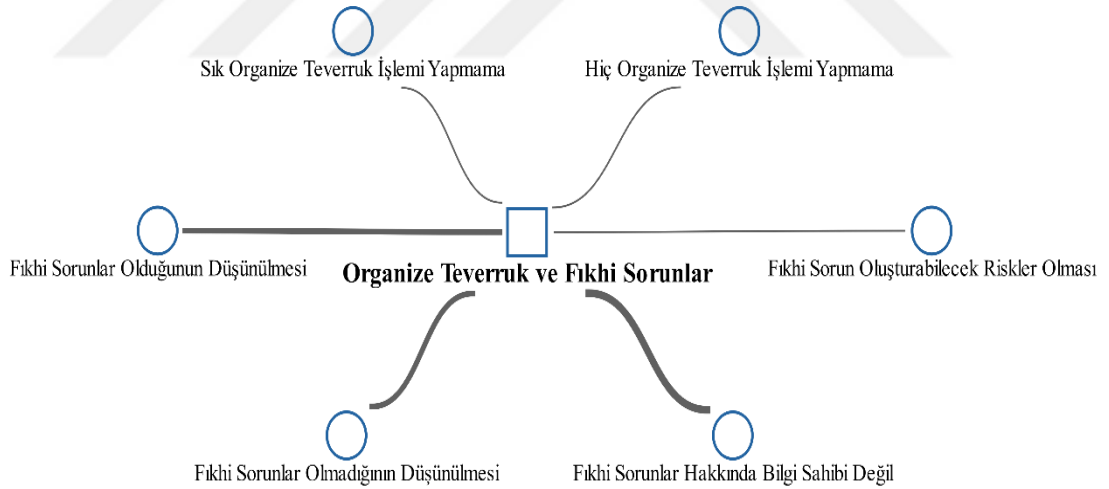
Keşfedilen kodlara yönelik frekans dağılımı Tablo 3.6’da gösterilmektedir.

Tablo 3.5: “Organize Teverruk ve Fıkhi Sorunlar” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu

Kod	<i>f</i>
Fıkhi Sorunlar Hakkında Bilgi Sahibi Değil	5
Fıkhi Sorunlar Olmadığının Düşünülmesi	3
Fıkhi Sorunlar Olduğunun Düşünülmesi	3
Sık Organize Teverruk İşlemi Yapmama	1
Hiç Organize Teverruk İşlemi Yapmama	1
Fıkhi Sorun Oluşturabilecek Riskler Olması	1

Tema altında keşfedilen kodlara yönelik tablo incelendiğinde "Fıkhi Sorunlar Hakkında Bilgi Sahibi Değil" kodu 5 defa, "Fıkhi Sorunlar Olmadığının Düşünülmesi", "Fıkhi Sorunlar Olduğunun Düşünülmesi" kodları 3 defa, "Sık Organize Teverruk İşlemi Yapmama", "Hiç Organize Teverruk İşlemi Yapmama" ve "Fıkhi Sorun Oluşturabilecek Riskler Olması" kodları ise 1'er defa kodlanmıştır.

“Organize Teverruk ve Fıkhi Sorunlar” temasında keşfedilen kodlara yönelik bilgiler Şekil 3.7’de gösterilmektedir.

Şekil 3.7:“Organize Teverruk ve Fıkhi Sorunlar” Temasına Yönelik Diyagram

3.2.7. “Ortak Klasik Teverruk Platformu” Temasına Yönelik Bulgular

“Ortak Klasik Teverruk Platformu” teması dahilinde 14 adet kod bulunmaktadır. Keşfedilen bu kodlar "Ürün Çeşitliliği Sağlar", "Faydalı", "İslami Bankalara Finansal Güç Sağlar", "Ülke Saat ve Çalışma Farklılıkları Sebepi Faydalı Değil", "İşlem Kolaylığı Sağlar", "Avantajlı", "Ortak Klasik Teverruk Platformu Hakkında Fikir

Sahibi Değil", "Organizasyon Zorlukları Sebepli Dezavantajlı", "Rekabet Açısından Dezavantajlı", "Pratikte Mümkün Değil", "Ülke Kaynaklarının Yurt Dışına Çıkması Sebepli Dezavantajlı", "Maliyet Sebepli Dezavantajlı", "İşlem Maliyetini Düşürür" ve "Aracı Brokerlerin Çok Olması Gerekliliği" kodlarıdır.

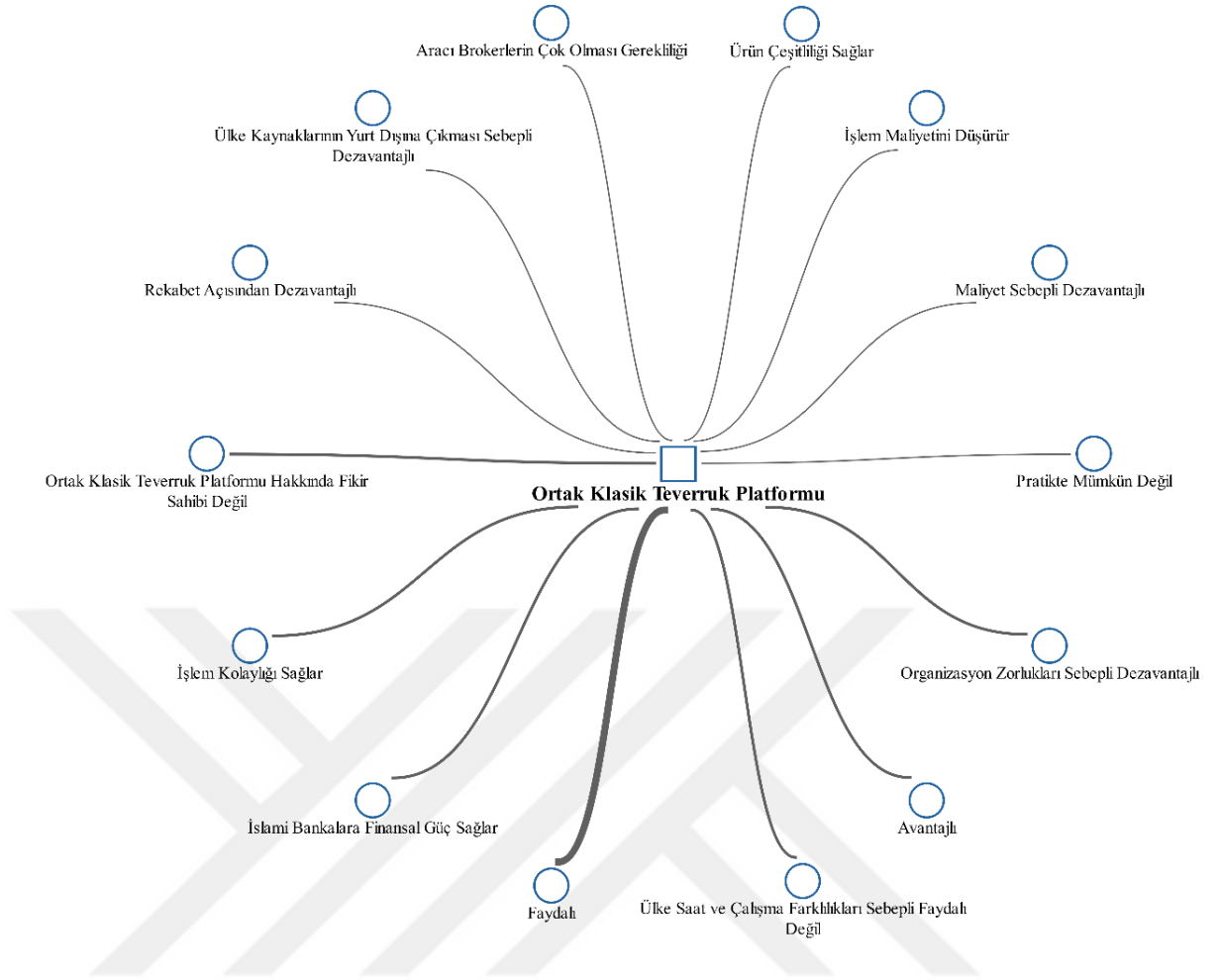
Keşfedilen kodlara yönelik frekans dağılım Tablo 3.7’de gösterilmektedir.

Tablo 3.6:“Ortak Klasik Teverruk Platformu” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu

Kod	<i>f</i>
Faydalı	5
İslami Bankalara Finansal Güç Sağlar	2
Ülke Saat ve Çalışma Farklılıkları Sebepli Faydalı Değil	2
İşlem Kolaylığı Sağlar	2
Avantajlı	2
Ortak Klasik Teverruk Platformu Hakkında Fikir Sahibi Değil	2
Organizasyon Zorlukları Sebepli Dezavantajlı	2
Rekabet Açısından Dezavantajlı	1
Pratikte Mümkün Değil	1
Ülke Kaynaklarının Yurt Dışına Çıkması Sebepli Dezavantajlı	1
Maliyet Sebepli Dezavantajlı	1
İşlem Maliyetini Düşürür	1
Aracı Brokerlerin Çok Olması Gerekliliği	1
Ürün Çeşitliliği Sağlar	1

Tema altında kodlanan kodlara yönelik tablo incelendiğinde "Faydalı" kodu 5 defa, "İslami Bankalara Finansal Güç Sağlar", "Ülke Saat ve Çalışma Farklılıkları Sebepli Faydalı Değil", "İşlem Kolaylığı Sağlar", "Avantajlı", "Ortak Klasik Teverruk Platformu Hakkında Fikir Sahibi Değil", "Organizasyon Zorlukları Sebepli Dezavantajlı" kodları 2'şer defa, "Rekabet Açısından Dezavantajlı", "Pratikte Mümkün Değil", "Ülke Kaynaklarının Yurt Dışına Çıkması Sebepli Dezavantajlı", "Maliyet Sebepli Dezavantajlı", "İşlem Maliyetini Düşürür", "Aracı Brokerlerin Çok Olması Gerekliliği" ve "Ürün Çeşitliliği Sağlar" kodları ise 1'er defa kodlanmıştır.

“Ortak Klasik Teverruk Platformu” teması kapsamında keşfedilen kodlara yönelik bilgiler Şekil 3.7’de gösterilmektedir.

Şekil 3.8:“Ortak Klasik Teverruk Platformu” Teması Kodlarına Yönelik Diyagram

3.2.8. “Türkiye’de Teverruk Borsasının Kurulmasına Yönelik Algılar” Temasına Yönelik Bulgular

“Türkiye’de Teverruk Borsasının Kurulmasına Yönelik Algılar” teması altında toplamda 12 adet kod keşfedilmiştir. Bu kodlar "Faydalı", "Türkiye’de Teverruk Borsasının Kurulması Hakkında Bilgi Sahibi Değil", "Tarım Ürünleri Emtiaları", "Metaller ve Kıymetli Madenler", "Platin Emtiaları", "ELÜS", "Fiziksel Satılabilecek Kıymetli Madenler", "Demir Emtiaları", "Dikkatli Olunması Gerekliği", "Türkiye’de Teverruk Borsasının Kurulması Hakkında Kısmen Bilgi Sahibi", "Bitkisel Yağ Emtiaları" ve "Varlığa Dayalı Hazine Sukuklar" kodlarıdır.

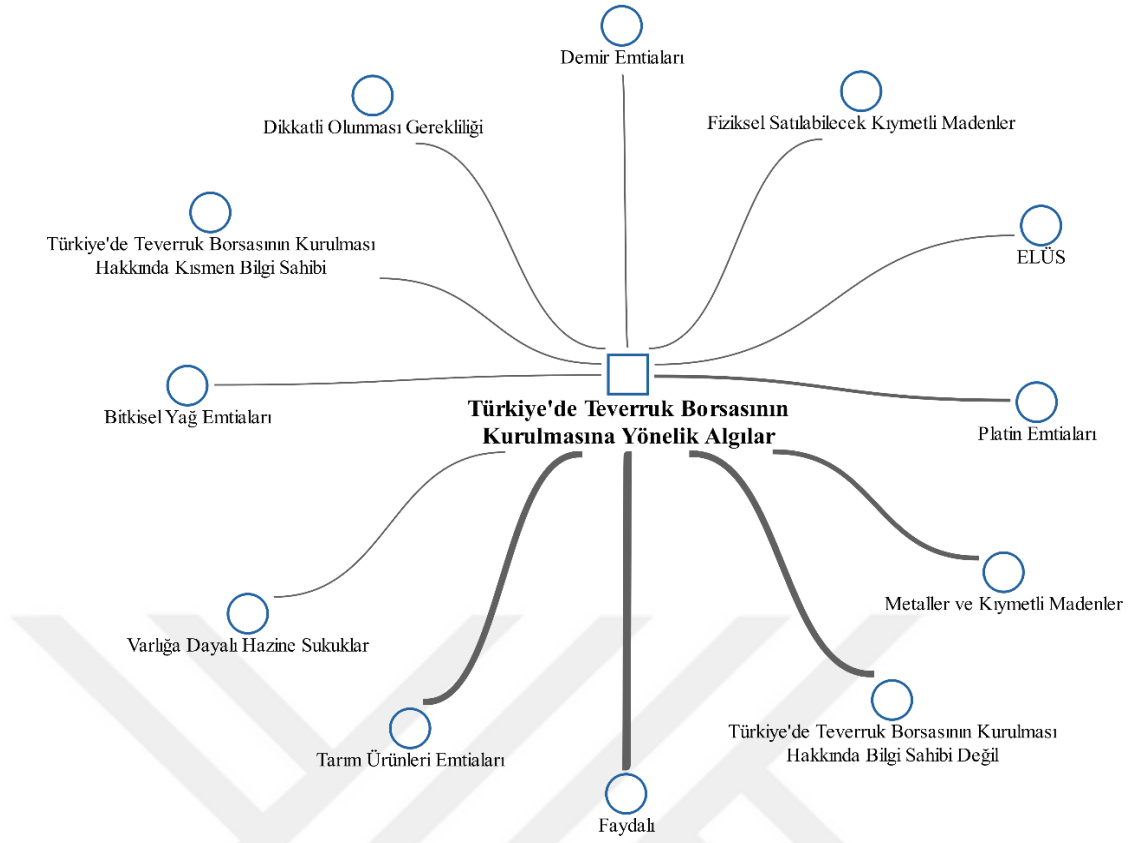
Keşfedilen kodlara yönelik frekans dağılımı Tablo 3.8’de gösterilmektedir.

Tablo 3.7:“Türkiye’de Teverruk Borsasının Kurulmasına Yönelik Algılar” Temasına Yönelik Frekans Dağılım Tablosu

Kod	f
Faydalı	10
Türkiye’de Teverruk Borsasının Kurulması Hakkında Bilgi Sahibi Değil	5
Tarım Ürünleri Emtiaları	5
Metaller ve Kıymetli Madenler	3
Platin Emtiaları	2
ELÜS	1
Fiziksel Satılabilecek Kıymetli Madenler	1
Demir Emtiaları	1
Dikkatli Olunması Gerekliliği	1
Türkiye’de Teverruk Borsasının Kurulması Hakkında Kısmen Bilgi Sahibi	1
Bitkisel Yağ Emtiaları	1
Varlığa Dayalı Hazine Sukuklar	1

“Türkiye’de Teverruk Borsasının Kurulmasına Yönelik Algılar” teması altında bulunan kodlardan "Faydalı" kodu 10 defa, "Türkiye’de Teverruk Borsasının Kurulması Hakkında Bilgi Sahibi Değil", "Tarım Ürünleri Emtiaları" kodları 5 defa, "Metaller ve Kıymetli Madenler" kodu 3 defa, "Platin Emtiaları" kodu 2 defa, "ELÜS", "Fiziksel Satılabilecek Kıymetli Madenler", "Demir Emtiaları", "Dikkatli Olunması Gerekliliği", "Türkiye’de Teverruk Borsasının Kurulması Hakkında Kısmen Bilgi Sahibi", "Bitkisel Yağ Emtiaları", ve "Varlığa Dayalı Hazine Sukuklar" kodları ise 1'er defa kodlanmıştır.

“Türkiye’de Teverruk Borsasının Kurulmasına Yönelik Algılar” temasına yönelik bilgiler Şekil 3.9’da gösterilmektedir.

Şekil 3.9:“Türkiye'de Teverruk Borsasının Kurulmasına Yönelik Algılar” Temasına Yönelik Diyagram

3.2.9. Kelime Frekanslarına Yönelik Bulgular

Analiz sürecinde katılımcılar ile yapılan görüşmelerin bulunduğu belgelere yönelik bir kelime frekans analizi yapılmıştır ve elde edilen veriler görselleştirilerek kelime bulutu çalışması oluşturulmuştur. Kelime analizine edat, bağlaç gibi kelimeler, sayılar ve tek sesli kelimeler gibi tek başına anlam ifade etmeyen kelimeler dahil edilmemiştir. Dahil edilecek kelimeler için minimum sıklık miktarı 10 olarak belirlenmiştir.

Tablo 3.9’da kelime frekansları ile ilgili detaylar gösterilmektedir.

Tablo 3.8: Kelime Frekans Tablosu

Kelime	<i>f</i>
teverruk	102
işlemleri	27
katılım	23
hazine	22
nakit	18
yapılandırma	17
klasik	15
ürün	15

Londra	14
alım	13
borsası	13
satış	13
taahhütler	12
ticaret	12
zaman	12
İslami	11
operasyonları	11
takip	11
fikhi	10
metal	10
risk	10

3.3. Analiz

Çalışmanın analiz sürecinde katılımcılar ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler sonucunda katılımcıların tevruk uygulaması hakkında bilgileri ve algıları açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Analiz 7 ana tema belirlenerek yürütülmüştür.

“Genel Bilgiler” teması kapsamında katılımcıların görev aldıkları süre ve görev aldıkları pozisyona yönelik bulgular elde edilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun 10 yıldan fazla süredir bankacılık sektöründe görev aldığına yönelik bulgular saptanmıştır. Elde edilen bulgu katılımcıların sorulara doyurucu cevaplar verebilmesi açısından önemlidir. Çalışılan pozisyonlara bakıldığında çoğunluğun yönetici pozisyonunda olduğu gözlenmiştir. Aynı zamanda katılımcıların tevruk işlemleri ile ilgilenip ilgilenmeme durumları da bu tema altında incelenmiş olup, katılımcıların bir kısmının aktif bir şekilde tevruk işlemleri ile ilgilendiği gözlenmiştir.

“Bankada Yapılan Tevruk İşlemleri” teması kapsamında katılımcıların çalıştıkları bankada tevruk işlemlerinin yürütülme biçimine yönelik bilgileri irdelenmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun tevruk işlemi yapılan borsalar, tevruk işlemi yapma araçları, maliyeti, işlem süresi ve işlemi uygulayan birimler hakkında bilgi sahibi olduklarına yönelik bulgular gözlemlenmektedir. Katılımcıların çoğunluğu bankada tevruk yapılan işlemi yapılan birimler hakkında, tevruk işlemlerinin tamamlanma süresi hakkında, işlem maliyetleri hakkında, işlemin yapılma amacı hakkında ve işlemin yapıldığı borsalar hakkında bilgi sahibidir.

“AAOIFI ve TKBB Standartları” teması kapsamında katılımcıların ilgili standartlar hakkında bilgi durumları incelenmiştir ve katılımcıların bir kısmının bu standartlar hakkında bilgi sahibi oldukları gözlemlenmektedir.

“Klasik Teverruk” teması kapsamında katılımcıların klasik teverruk işlemi hakkında bilgi durumlarına yönelik bulgular derlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğu işlem hakkında bilgi verebilmiştir veya bilgi sahibi olduklarını belirtmişlerdir. Aynı zamanda klasik teverruk uygulamasının organize teverruk yerine kullanılması ile oluşabilecek etkilere dair ifadeler de bu tema altında toplanmıştır. Katılımcılar özellikle klasik teverruk sayesinde rekabetin iyi etkilenebileceğinden, klasik teverruk işlemlerinin İslami finans ilkelerine uygun olduğundan ve bu uygulamanın müşteriye olan faydalarından bahsetmişlerdir.

“Organize Teverruk ve Fıkhi Sorunlar” temasında katılımcıların organize teverruk işlemleri ve sebep olabileceği fıkhi sorunlara yönelik bilgi durumları ile ilgili algıları incelenmiştir. Katılımcı ifadelerinde organize teverruk işlemlerinin sebep olabileceği fıkhi sorunlar hakkında bilgi sahibi olmadıkları gözlemlenmektedir. Aynı zamanda eşit sayıda katılımcının fıkhi değerlendirme açısından fikir sahibi olmadıkları belirlenmiştir.

“Ortak Klasik Teverruk Platformu” teması kapsamında katılımcıların tüm İslami bankaları kapsayacak global bir teverruk platformunun kurulmasına yönelik algıları irdelenmiştir. Katılımcıların bu tarz bir platformun faydalı ve avantajlı olacağına yönelik ifadelerinin yanı sıra işlem kolaylığı, finansal güç, maliyette azalma ve çeşitlilik sağlama gibi ifadeleri de elde edilen bulgular arasındadır. Katılımcılar aynı zamanda bu tarz bir platformun oluşturabileceği dezavantajlar ve karşılaşılabilecek zorluklar hakkında da ifadelerde bulunmuşlardır. Bir katılımcı bu tarz bir platformda aracı brokerlerin sayısının çok olmasının gerektiğine dair bir öneride de bulunmuştur.

“Türkiye’de Teverruk Borsasının Kurulmasına Yönelik Algılar” temasında katılımcıların Türkiye’de kurulacak bir borsa hakkında bilgi veya fikir durumları incelenmiştir. Aynı zamanda bu borsanın teverruk işlem ve operasyonlarına faydaları ve bu tarz bir platform kurulmasında hangi emtiaların teverruk işlemi için daha uygun olacağına yönelik ifadelerine yönelik bulgular saptanmıştır. Katılımcıların çoğu bu tarz bir platformun faydalı olabileceğini belirtmiştir. Aynı zamanda katılımcıların öne

ıkan ifadelerinde; tarım ürünleri, metalleri, kıymetli madenler (platin) emtialarının kullanıma uygun olduğunu belirtmişlerdir.

Analiz çerçevesinde bir kelime analizi çalışması da yürütülmüştür. Katılımcı ifadelerinin bulunduğu belgelerde en sık tekrar eden kelimeler minimum sıklık tekrarı 10 olmak üzere listelenmiştir.

SONUÇ

Teverruk işlemleri katılım bankaları tarafından günümüzde sadece işin mahiyetine uygun olarak müşteri borçlarının yeniden yapılandırılmasında ve katılım bankalarının likidite yönetiminde kullanılmaktadır. Ancak AAOIFI ve TKBB standartları açısından da fihhi uyumuna bakıldığında emtia borsaları nezdinde fiziki teslim koşulunun sağlanması ve müşteriye borsada satış imkânı verilmesi ile klasik teverruk yapmanın mümkün olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışmalarda dijital borsa olarak TÜRİB üzerinden işlem yapılabilirliği mümkündür.

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen nitel veri analizi sonucunda, teverruk işlemlerine ilişkin uygulamalar, bilgi düzeyleri ve algılar üzerine kapsamlı bulgular elde edilmiştir. Yedi ana tema çerçevesinde yapılan kodlama ve analizler, katılımcıların mesleki profilleri ve sektörel deneyimlerine dayalı çeşitli eğilimlerini ortaya koymuştur. Elde edilen veriler hem teorik bilgi birikimi hem de uygulama deneyimi açısından çeşitli eksiklikleri ve gelişim alanlarını gözler önüne sermektedir.

Bu araştırmanın sonucunda, katılımcıların teverruk uygulamaları ile ilgili algıları ve bilgi seviyeleri hakkında önemli bulgular elde edilmiştir:

- Katılımcıların büyük bir kısmı bankacılık sektöründe uzun yıllar görev almış olmalarına rağmen, teverruk işlemleri hakkında yeterli bilgiye sahip değillerdir. Bu durum, teverruk uygulamaları konusunda katılım bankacılığı sektöründeki bilgi eksikliğine dikkat çekmektedir. Katılımcıların bankalarındaki teverruk işlemleri hakkında bilgi sahibi olanları da bazı konularda birbirleriyle çelişen cevaplar vermektedirler. Bu durum, teverruk işlemlerinin uygulama aşamasında bilgi eksikliklerinin ve belirsizliklerin olduğunu göstermektedir.
- Katılımcıların çoğunluğu klasik teverruk işlemi hakkında bilgi sahibidir ve bu işlemin İslami finans ilkelerine uygun olduğu kanaatindedirler ancak klasik teverruk ile organize teverruk arasındaki farklar ve etkiler konusunda daha fazla bilgi ve farkındalık yaratılması gerekmektedir.
- Katılımcıların büyük bir kısmı, Türkiye’de kurulacak bir teverruk borsasının faydalı olabileceğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar, bu borsada dayanak varlık olarak tarım ürünleri, metaller ve bazı kıymetli madenlerin teverruk işlemleri için uygun emtialar olduğunu düşünmektedirler.

- Katılımcıların organize teverruk ile ilgili fıkhi sorunlar hakkındaki bilgi eksiklikleri gözlemlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğu organize teverruk işlemlerinin fıkhi yönleri hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum, fıkhi açıdan risk yaratabilecek bir durumdur.
- Katılımcıların büyük bir kısmı, AAOIFI ve TKBB teverruk standartları hakkında bilgi sahibi değildir. Bu durum, katılımcıların sektörel düzenlemelere ilişkin eğitim ve farkındalık eksikliklerini göstermektedir.
- Katılımcılar, global bir teverruk platformunun faydalı olacağına inanmakta olup, işlem kolaylığı, maliyet avantajı, finansal güç ve çeşitlilik sağlama gibi avantajlardan söz etmişlerdir. Ancak bu platformun kurulması sürecinde karşılaşılabilecek dezavantajlar ve zorlukları da dile getirmişlerdir.

Sonuç olarak, bu araştırma teverruk uygulamaları konusunda sektörde önemli bilgi eksiklikleri olduğunu ve özellikle organize yapı, fıkhi değerlendirme ve standartlara ilişkin bilinç düzeyinin geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda:

- Katılım bankacılığı çalışanlarına yönelik fıkhi, teknik ve operasyonel eğitimler yaygınlaştırılmalı.
- AAOIFI ve TKBB standartları konusunda farkındalık artırılmalı, bu alanda düzenli eğitim ve bilgilendirme programları hazırlanmalı.
- Organize teverruk işlemleri fıkhi yönleriyle kapsamlı şekilde ele alınmalı; sektör profesyonellerine yönelik fıkhi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri artırılmalı.
- Türkiye’de kurulması planlanan teverruk borsasının klasik teverruk uygulamalarına uygun, güçlü bir altyapıya sahip olması sağlanmalı.
- Türkiye’de kurulacak teverruk borsası için teknik ve operasyonel altyapı güçlü olmalı, seçilecek emtialar (tarım ürünleri, metaller vb.) İslami prensiplere uygun olarak belirlenmeli ve süreç klasik teverruk modeline hizmet edecek biçimde tasarlanmalı.
- Küresel bir teverruk platformu planlamasında işlem kolaylığı, maliyet avantajı, operasyonel zorluklar ve fıkhi denetim mekanizmaları gibi yapısal unsurlar dengeli bir şekilde değerlendirilerek stratejik bir planlama yapılmalı.

Araştırma bulguları; teverruk işlemlerine ilişkin farkındalığın ve bilgi düzeyinin artırılması, uygulamaların daha şeffaf hale getirilmesi ve İslami finans ilkeleriyle daha uyumlu modellerin geliştirilmesi gerektiğine işaret etmekte olup, ayrıca teverruk işlemlerinin sadece finansal değil aynı zamanda etik, fıkhi ve operasyonel boyutlarıyla birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda yapılacak düzenlemeler, katılım bankacılığı sektöründe teverruk uygulamalarının daha şeffaf, etkin ve İslami finans prensiplerine uygun şekilde işlemlerini destekleyecek olup hem sektörel standartlaşmayı sağlayacak hem de İslami finans sistemine olan güveni artıracaktır.

Bu araştırma; teverruk uygulamaları ve teverruk borsalarının gelişimi konusunda bazı bulgular sunmuş olup, sektördeki profesyonellere yönelik eğitim ve altyapı geliştirme çalışmalarının önemini vurgulamaktadır. Sonuçta Türkiye’de kurulacak olan bir teverruk platformu potansiyel olarak katılım bankacılığını ileri seviyelere taşıyabilir. Bu gelişim hem yerel hem de küresel düzeyde karşılaşılabilecek zorluklarla da başa çıkma gereksinimini ortaya çıkaracaktır.

KAYNAKÇA

- (2023, 12 15). www.turib.com.tr: www.turib.com.tr adresinden alındı
- (2023). <https://www.mkk.com.tr/>: www.mkk.com.tr adresinden alındı
- (2023, 12 15). Odalar, Borsalar ve TOBB: ticaret.gov.tr adresinden alındı
- (2024, Nisan 19). www.turib.com.tr: www.turib.com.tr/turib-islem-platforumu-nedir/ adresinden alındı
- (2024). bursamalaysia.com: bursamalaysia.com/about_bursa/about_us/who_we_are adresinden alındı
- (2024, Nisan 08). www.idx.co.id: <https://www.idx.co.id/en/products/derivatives/> adresinden alındı
- (2024, Nisan 08). www.icdx.co.id: <https://www.icdx.co.id/our-market/sharia> adresinden alındı
- 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu. (2005, Kasım 1). 25983 mükerrer sayılı resmi gazete . Resmi Gazete.
- AAOIFI. (tarih yok). *Faizsiz Finans Standartları*. İstanbul: Erkam Matbaası.
- Akel, Z. (2023). Tarımsal Emtia Fiyatlarının Belirleyicileri: Regülize Edilmiş Kernel Bazlı Tahminden Kanıtlar. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İktisat Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*. Konya.
- Aktepe, İ. E. (2012). *Sorularla Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB).
- Akyüz, O. (2005). Faizsiz Finans Kurumlarına Neden İhtiyaç Var? *Bereket Dergisi*.
- Arpağ, C., & Uçar, M. (2018). İslami Bankacılıkta Kullanılan Teverruk ve Günümüz Uygulamaları. *Journal of Social and Humanities Science Reserarch, Vol:5 No: 24*, 1537-1543.
- Atacan, İ. (2019). Emtia Piyasalarında Sürü Davranışının Analizi. *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Ay, M. T. (2019). Türkiye'de Faizsiz Kuruluşlar Açısından Bir Dönüm Noktası: Faizsiz Muhasebe Standartları (FFMS) Üzerine Bir İnceleme. *Journal Of International Banking Economy and Management Studies*, 91.
- Aydın, A. (2021). Elektronik Ürün Senedi(ELÜS) ve İslam Hukuku Açısından Tahlili. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi 7(1)*, 21-36.
- Ayub, M. (2017). *İslami Finansı Anlamak*. (A. Yazıoğlu, A. Sadıkoğlu, A. E. Ekinci, F. Yeşil, H. Tekin, M. Şanlıoğlu, . . . Ü. M. Kahraman, Çev.) İstanbul: İktisat Yayınları.

- Bağcı, Y. E. (2017). Electre Yöntemi Kullanılarak Leasing Şirketlerinin Performanslarının Değerlendirilmesi. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1).
- Bayındır, S. (2015). *Fıkhi ve İktisadi Açından İslami Finans Para ve Sermaye Piyasaları 2*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- BDDK. (2014). *Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı*. http://www.tkbb.org.tr/Documents/Etkinlikler/calistay_raporu.pdf. adresinden alındı
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Canbaz, M. F. (2013). Katılım Bankacılığının Türk Bankacılık Sistemindeki Yeri Çalışma Şekli, Enstürümanları ve Performansı. *Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*. Kırklareli.
- Cayır, C. (2019). Elektronik Ürün Senetlerinin Tarımsal Fiyatlara Etkisi: Türkiye Örneği. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Para, Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Cevherli, F. (2023). İslam Hukukunda Mudarebe Ortaklığı ve Katılım Bankacılığındaki Yeri. *T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi*. Sakarya.
- Çakır, M. (2018, Ağustos). İslam Hukuku Açısından Teverruk İşlemleri. *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Doktora Tezi*. Ankara.
- Çelik. (2016). Katılım Bankaları ve Denetleme Sorunsalı. *Anka e-dergi Journal of Phoenix Cilt1/Sayı1*, 29-44.
- Çelik. (2023). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Çemberlitaş. (2019). AAOIFI ve UFRS'ye Göre Teverruk Uygulaması, Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması. *İnönü Üniversitesi, Doktora Tezi*. Malatya.
- Çemberlitaş, D. İ., & Erkuş, P. H. (2021). *Bir Fon Kullandırma Yöntemi Olarak Teverruk Modeli AAOIFI ve UFRS'ye Göre Muhasebeleştirilme Esasları*. Ankara: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Çetin, D. (2018). Katılım ve Mevduat Bankalarının Piyasa Etkinliğinin Karşılaştırmalı Analizi ve Bir Uygulama. 106-107. İstanbul: TKBB.
- Çetmi, D. (2018). İslam Hukukunda Teverruk ve Günümüz Uygulaması. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Değer, Ş. (1991). Türkiye'de İslam Bankacılığı- Özel Finans Kurumları Teorisi, Kuruluşu , İşleyişi. *Yüksek Lisans Tezi*, 46. İstanbul.

- Dinç, Y. (2019). *Tasarrufa Dayalı Finans*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Emeç, Ö. (2020). *Yeni Dünya ve Yeni Finans*. İstanbul: Albaraka Yayınları.
- Erkan Aktaş, M. A. (2015). Farklı Ülkelerdeki Tarımsal Destekleme Politikalarının Tarımsal Üretim Üzerine Etkisinin Karşılaştırmalı Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler*, C:15, No:4,S.58-59.
- Erol, E. M. (2015). Küreselleşen Dünyada Tarım Ürünlerinin Arz ve Değer Zincirleri Üzerine Bir Değerlendirme. *AB Uzmanlık Tezi*. Ankara: T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı.
- Eskici, M. M. (2007). Türkiye Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*, 13. Isparta.
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107-115.
- Friese, S. (2019). *Qualitative data analysis with Atlas.ti*. SAGE Publications.
- Göksu, E. (2022). Ürün ihtisas borsasının odun dışı orman ürünlerine uygulanabilirliği üzerine bir araştırma: çam balı örneği. izmir: ege üniversitesi fen bilimleri enstitüsü doktora tezi.
- Grais, W. v. (2006). Corporate governance in institutions offering Islamic financial services: issues and options (Vol. 4052). *World Bank Publications*.
- Güçtekin, M. (1997). Özel Finans Kurumu Organizasyonu, Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Gebze Teknik Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*. Kocaeli.
- Güngör, G. (1994). Tekirdağ Ticaret Borsası'nın Yapısı ve İşleyişi. *T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, 118s. Tekirdağ.
- Halitoğlu, İ. (2021). Organize Teverruk Üzerine Bir analiz ve TKBB Danışma Kurulu ve AAOIFI Standartlarının Mukayesesi. *Kilis 7Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(2), 661-695. <https://www.tmo.gov.tr/>. (2024). www.tmo.gov.tr: <https://www.tmo.gov.tr/> adresinden alındı
- İMKB. (2008). Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu. (s. 451). İstanbul: İMKB.
- İncekara, B. İ. (2016). Dünya Altın Piyasaları. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4(2), 117-147.
- İrbeç, Y. Y. (1990). Türkiye'nin Dış Ekonomik İlişkilerinde İslam Ülkeleri. 25-30.
- Işık, O. (2012). Hukuki Açından Borsa ve Vorsa Türleri. *Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 216-221.
- Karadağ, M. (2019). Emtia Piyasalarında Fiyat Hareketleri ve Ekonomik Etkileri. *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi*. Adana.

- Kazancı, F. (2018). Türkiye'de Faizsiz Bankacılık Prensiplerine Uygun Teverruk Pazarı: Ürün İhtisas Borsası. 4(1), s. 17-47.
- Kazancı, F. (2022). Katılım Bankacılığında Klasik Teverruk Yöntemi Uygulanabilirliğinin TKBB Teverruk Standardına Göre İncelenmesi ve Bir Model Önerisi. 212-228.
- KGK (2019). FFMS. 21.05.2019 tarih ve 30780 sayılı Resmi Gazete.
- Kılıçarslan, A. (2021). Ticaret Borsaları ve İslam Ticaret Borsalarının Risk Yönetiminde Bir Model Önerisi: Vadeli Ürün Satış Bedeli. *KTO Karatay Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Doktora Programı*. Konya.
- Koyuncu, O. (2022). Teverruk'un Günümüz Finansal Piyasalardaki Uygulaması ve Dijital Bir Teverruk platformu Önerisi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam İktisadı ve Finansı Anabilim Dalı, Doktora Tezi*. İstanbul.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Interviews: Learning the craft of qualitative research interviewing*. Sage.
- LME (2024). www.lme.com/en/about adresinden alındı
- Mehmet Dikkaya, Y. K. (2014). *Katılım Bankacılığı Türkiye Örneği*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Nadrigil, O. (2015). Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Ticari Ürün Borsaları ve Karşılaştırmalı Analizi. *AB Uzmanlık Tezi*, S.23.
- Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). Thematic analysis: Striving to meet the trustworthiness criteria. *International Journal of Qualitative Methods*, 16(1), 1-13.
- Odabaşı, M. (2015). İslami Finansa Danışma Kurullarının Rolü- Türkiye Örneği. *İkinci Uluslararası İslam Finansı ve İktisadı Konferansı*. İstanbul.
- Okka, K. (2020). *İslami Finansal Yönetim Sistem Ve Uygulama (Konvisyonel Finansla Mukayeseli)*. Ankara: Atlas Akademik Basın YayınDağıtım Tic.Ltd.Şti.
- Özcan, & Elitaş. (2015). Finansman Aracı Olarak Sukuk Ve Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 561.
- Özsoy, M. (2012). *Sağlam Bankacılık Modeli İle Katılım Bankacılığına Giriş*. İstanbul: Bilnet Matbaacılık.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. Sage.
- Resmi Gazete (2005). Resmi Gazete sayısı: 25730.
- Salih M. H. K. (2015). Tarımsal Mamullerde Lisanslı Depoculuk Sisteminin. *Yönetim ve Ekonomi*, 22(2), 619-633.

- Sancar, M. A. (2019). Türkiye'de Teverruk ve Yeniden Yapılandırmada Teverruka Alternatif Bir Ürün Olarak Yeniden Yapılandırma Tekafül Fonu. *İslam Ekonomi Ve Finans Dergisi Vol:5 No:2*, 169-195.
- Sayan, M. (2021). *Küresel Finans Krizi ve Katılım Bankaları*. İstanbul: İktisat Yayınları.
- Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu (2008). İstanbul: İMKB.
- Simsaroğlu, U. (2002). Pamuğun Pazarlanmasında Ticaret Borsalarının Rolü. *Türkiye V. Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu Bildirileri* (s. 62-71). Ankara: T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı.
- Sugözü, İ. H. (2017). İslam Ekonomisi ve Adil Ekonomik Düzen. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish ır Turkic Volume 12/8185-210*, 185-210.
- Şen, C. C. (2001). "Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri". *Yeni Dünya Dergisi 2.42*, s. 1225-1230.
- Tanaydı, Y. (2016). Türk Katılım Bankacılığının Kurumsal Performansı Ve Sürdürebilir Rekabetteki Strateji Hedefleri; Türkiye Uygulama Örnekleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yönetim Ve Organizasyon Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*. Konya.
- TBMM (2004). *TMBB Tutanak Dergisi*, 49.
- Thomas, D. R. (2006). A general inductive approach for analyzing qualitative evaluation data. *American Journal of Evaluation*, 27(2), 237-246.
- TKBB (2024). tkbb.org.tr/katilim-sozluk/139 adresinden alındı
- Tok, A. (2009). İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler. *Sermaye Piyasası Kurulu Hukuk İşleri Dairesi*. Ankara.
- Tunç, H. (2010). *Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Yanpar, A. (2014). *İslami Finas*. İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Yatmaz, A. (2019). Faizsiz Bankacılık Fon Kullanırma Yöntemlerinin Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi: Bir Alan çalışması. *Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı*, 71. İstanbul.
- Yılmaz, O. N. (2016). Müşareke : İslam İktisadı Çalışmaları.

ÖZGEÇMİŞ

İlkokul, ortaokul ve liseyi İstanbul'da okudum. Lisans eğitimimi Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümünde 2010 yılında tamamladım. 2011 yılından beri Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.'de şube operasyon kadrosunda farklı pozisyonlarda çalıştım. Şu an kıdemli yönetmen ünvanı ile devam etmekteyim. Evliyim ve üç çocuk annesiyim.

MÜLAKAT SORULARI

1. Bankadaki göreviniz nedir? Kaç yıldır bu görevdesiniz? Teverruk işlemleri ile aktif olarak ilgileniyor musunuz?
2. Bankanızda teverruk işlemleri hangi birim tarafından yapılmaktadır?
3. Teverruk işlem süreçleri ortalama kaç dk. sürmektedir? Yaşadığınız zorlukları anlatabilir misiniz?
4. Bankanızda hangi amaçlarla teverruk yapılmaktadır?
5. Dünyada teverruk yapılan borsalar hangileridir? Banka olarak teverruk işlemlerinde hangi borsayı/borsaları kullanmaktasınız?
6. Teverruk işlemleri için oluşan yurtdışı maliyetler hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
7. Ülkemizde teverruk işlemlerinin yapılacağı bir borsanın kurulması teverruk operasyonlarına katkı sağlar mı? Bu konudaki gelişmeleri takip ediyor musunuz?
8. Böyle bir platform kurulması halinde hangi emtianın/emtiaların teverruk işlemlerine uygun olacağını düşünüyorsunuz?
9. Yaptığınız organize teverruk işlemlerinin fıkhi anlamda sorunları var mıdır? Varsa detay verebilir misiniz?
10. Klasik teverruk hakkında bilginiz var mıdır?
11. AAOIFI ve TKBB teverruk standardı hakkında bilginiz var mıdır? Varsa bildiklerinizi aktarabilir misiniz?
12. Organize teverruk yerine klasik teverruk yapılabilecek bir platformun İslami finansa ve müşterilerinize sağlayacağı katkılardan bahsedebilir misiniz?
13. Dünyadaki tüm İslami bankaların kullanabileceği ortak bir klasik teverruk platformu kurulması hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Avantaj ve dezavantajları neler olabilir?